

הרב שמואל זאיאניץ
ר"מ תות"ל – מאריסטון ניו דז.

ביאור שיטת אדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע בענין תינוק שנשבה (א)

פתח דבר

ידועה מחלוקת הראשונים במי שגדלוהו על דתם ואח"כ שמע וראה ישראל האם עדיין נחשב כתינוק שנשבה, דלהרמב"ם נחשב כתינוק שנשבה וכ"פ המחבר והרמ"א, אבל הש"ך הסתפק בדבר ונוטה לפסוק כשי' הנמו"י שאינו כתינוק שנשבה, ושני נידונים יש בדבר, הקראים וכן המומרת, ובנוגע להקראים נתוסף בדברי הש"ך עוד פסקים דיש להחמיר ולשיטתו ה"ה בן המומרת ונראה ממנו דבן המומרת גרע מקראי.

חלק מהדברים שנידונו כאן, כבר נידון לאחרונה בקובץ החשוב הערות וביאורים אהלי תורה מספר 1037 ג' תמוז תשע"ב, ע"י הרבנים החשובים הרשד"ב שי' לעוין והרב ברוך שי' אברלאנדער. בפנים הקונטרס שקו"ט בסברתם וכתבתי הנלענ"ד, ובעיקר הוספנו גישה כללית ופרטית בדברי אדמה"ז בהל' רבית בגדר ה"בן המומרת" וממילא בעמדת תינוק שנשבה לאור זה. גם חשוב לציין שקצת מהדברים נידונו בדברי הרב אהרן דוד שי' גאנץ בקובץ החשוב 'אור ישראל' גליון ל"ח טבת ס"ה. גם נעזרתי במראי מקומות מספר בינה ודעת.

עיקר מה שלענ"ד נתחדש בשיטת אדמה"ז שהביא בהל' רבית לב' השיטות, דבקראי יש להחמיר יותר מבן המומרת, ולשיטה א' יש להחשיבו כתינוק שנשבה ולשיטה הב' הריהו כנכרי גמור, ובן המומרת אפי' לשיטה הב' אינו כנכרי, ואפשר שלכמה דינים דינו כתינוק שנשבה גם לפי שיטה זו.

עוד ביררנו דין צירוף מחלל שבת למנין, נושאים המדוברים בקונטרס, בהתחלת דברינו עסקנו גם בנוגע צירוף המחלל שבת למנין, בדין צדוקי, בגדרי בר קשירה ובר זביחה ונפ"מ לענין קראי ובן המומרת לענין דינים אלו, בירור גדר עונש מורידין, והעמדת תושבע"פ על תילה, בדיני לשמה, ועוד ענינים הנוגעים להנ"ל והמסתעף, ובסוף דברינו העלנו הצעה למעשה איך לצרף תינוק שנשבה לחזרת הש"ץ, וכללות הענינים נדונו לפי שיטת אדמה"ז.

ויה"ר שכמו שכבר הותחל זמן שרבבות מאלפי ישראל חזרו בתשובה, כן יומשך ויקויים בנו ובכל ישראל "לבל ידח ממנו נדח" ותקויים ההבטחה "וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה ומיד הן נגאלין כו', ושבת עד ד' אלקיך ושב ד' אלקיך" (רמב"ם תשובה פ"ז ה"ה).

תוכן הענינים

א. ספק בשיטת אדמה"ז וכ"ק אדמו"ר זי"ע בענין צירוף מחלל שבת בפרהסיא ומומר לכל התורה לי'.

ב. דיון בענין צירוף מחלל שבת לי' לפי המקורות של דין זה בשו"ע, בהריב"ש

ובדיון בדין הזה לענין זימון ובאדמה"ז בזה

- ג. עוד בגדר "יצא מהכלל" (ושהמחלל שבת אינו נחשב "יצא מהכלל")
- ד. מהלך ב' בדין צירוף לי'
- ה. דיון ב"תינוק שנשבה" לפי שקו"ט הנ"ל
- ו. דיון בעניין תינוק שנשבה לעניין דאין לו החסרון דכופר בתורה (או בתושבע"פ)
- ז. חזרה מהמבואר לעיל, דיתכן שהצדוקי אין לו דין אנוס שלא יהא כנכרי אלא א"כ שומר שבת בדאורייתא
- י. ביאור דעת בעלי התוס' והרשב"א למה אין הצדוקים אפיקורסים מפאת שכופרים בתושבע"פ
- יא. המשך בירור כוונת אדמה"ז "אין להם דין אפיקורס לעניין מורידין" מומר כנכרי, מפאת העדר קדושת הישראלי או מציאות שלילי של נכרי בכללות משמע באדמה"ז דעיקר עניינו מציאות השלילי, "דמורד"
- יב. האם יין, פת כו' של הקראים כיון עכו"ם לשיטה הראשונה בהל' רבית סע"ט יד אולי כוונת אדמה"ז "אין להם דין אפיקורס לעניין מורידין" לאפוקי כתיבת סת"ם, (שחיטה) ועדות
- טו. שיטת הי"א בסעיף פ' בהל' רבית באדמה"ז שיטת רבינו שמשון, והרדב"ז והבנת אדמה"ז בזה
- טז. חיוב מיתה "דמורידין" דכופר, א) משום "מסית", ב) עונש על עבירה, ג) העמדת שלימות התורה על תילה
- יז. הכרעת אדמה"ז בין דעת סעיף ע"ט ובין דעת הי"א
- יח. כל הנ"ל בקראים, אבל "בבן מומרת" לענ"ד לאדמה"ז הוא דין שונה לגמרי!
- יט. היוצא מהנ"ל להלכה לפי סע"ט וס"פ בהקראי והבן מומרת והנפק"מ ביניהם
- כ. יש לעיין בשיטת כ"ק אדמו"ר בעניין כופר בשוגג או באונס
- כא. "אינו מודה בעירוב" ודברי הרמב"ם בצירוף הקראים או בניהם לי'

א. ספק בשיטת אדמה"ז וכ"ק אדמו"ר מליוכאוויטש זי"ע בעניין צירוף מחלל שבת בפרהסיא ומומר לכל התורה לי'

הנה יש לדון מהי שיטת רבינו אדמה"ז (או"ח סי' נ"ה סי"א) בכופר בכל התורה או מומר להכעיס או העע"ז או המחלל שבת, האם ס"ל דאין מצטרפים לי' (כשיטת הפרמ"ג, משנ"ב, וערוך השולחן בסי' הנ"ל ועוד) או דס"ל דמצטרפים.

ובטרם נתחיל בהנידון, נצטט דברי כ"ק אדמו"ר בלקו"ש חל"ג שלח ב עמ' 85, שדן בהטעם שלמדים "דכל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה", מהמרגלים מגז"ש דעדה עדה, ובא"ד "ואף דדין של עדה קדושה כו', הוא שגם "רשע" מצטרף למנין י' לכל דבר שבקדושה כו', לכאו' אין זה טעם מספיק, כי נוסף ע"ז שאת"ל כו', שהמרגלים היו בגדר מורדים בד' (כדברי

כלב "בה' אל תמרודו") הרי אין זה פשוט להלכה אם אפשר לצרף "מורדים" למנין י' לדבר שבקדושה, מה גם כשכל י' הם "מורדים".

רבינו מציין בהערה 11 לראות בב"י בסי' נ"ה מהרשב"א וכן בפרמ"ג א"א סק"י שם ועוד, ולכאורה כונתו למ"ש בב"י בשם הרשב"א (לאחר שהובא שם מהמנהיג שיכולים לצרף עבריין שלא נידוהו) "מי שנידוהו על עבירה אינו מצטרף לעשרה ולא מזמנין עליו בשלשה שהעבריינים אין מזמנין עליהם ואין מצטרפין ולא מחמת החרם שא"כ אפילו נידוהו על עסקי ממון כן אלא מחמת שנעשה עבריין בעבירה חמורה שהוחרם עכ"ל" וכן הובאו דברים אלו בפרמ"ג המצויין בשיחה שרק במוחרם על עבירה אין מצטרף ולא במחמת ממון... דווקא נתנדה בעבירה אין מצטרף לעשרה, הא הוחרם ממון אף לעשרה ולתפלה מצטרפין, ... והיא תשובת הרשב"א מובא בב"י ד"ה כתב בספר המנהיג דווקא על עבירה שהוחרם אין מצטרפין, והמחבר כאן בסעיף י"ב סמך אסעיף י"א דמייירי בעבירה כו', דווקא קדושה שצריך עשרה אין מצטרף דבעינן באגודה אחת, ונידוי ריחוק הוא, עיין ב"י שם". דלכאורה¹ נראה דרבינו למד בכונתו שהטעם שאין לצרפו למנין אינו משום עצם הנידוי, דא"כ הול"ל שלא לצרף גם המנודה מחמת ממון, אלא כיון שעשה עבירה חמורה שהוצרכו להחרימו, אין לצרף מנודה מחמת עבירה כזה, והביאור בהחילוק הוא, כיון שרק המנודה מחמת עבירה, מרוחק הוא בדרגא שנקרא "מורד".

מבואר מדברי רבינו בהגדר במניעת צירוף לי' הוא בדרגת המרידה והעבריינות שבו, וא"כ בעינן לדון באלו שיש להם חלות דין "כנכרי לכל דבריו" (כמחלל שבת לתיאבון וע"ז לתיאבון ומומר לכל התורה לתיאבון, ובפרט אלו שהם בגדר "פחותין מנכרי", שיש עליהם הדין "דמורדין ולא מעלין" כעובר עבירה להכעיס, וכופר בתשבע"פ, מומר שיצא מהכלל לע"ז, ואלו שאדמה"ז קורא עליהם "יצא מהכלל" והיינו מומר לכל התורה כולה שנשתמד, ומי שעושה להכעיס או אפי' מי שאינו מקפיד בין איסור להיתר "שיצא מכלל ישראל ונעשה מין" ² וכדנתפרש דבריהם (להלן), האם כל אלו אין מצטרפין לי' או דילמא גם הם מצטרפין לי' לשיטת אדמה"ז³.

הנה במשנ"ב סי' נ"ה סקמ"ו כתב בשם הפרמ"ג דדוקא עבירה שעבר לתיאבון אבל

1 דלכאורה ליתא שם ההגדרה ש"מורד" אין מצטרף, אלא מי שמנודה מחמת עבירה, ואעפ"כ נראה דרבינו למד דבריהם דעיקר הנקודה דעצם מרידה מנדה אותו אלא דאם לא נדוהו בפועל אפשר שלא נחשב עדיין "מורד", וההכרח הוא מזה שמצטרף כשנדהו מחמת ממון. ועצ"ע מה ההוכחה שהטעם שאין המנודה מצטרף משום שהוא "מורד", ובפרמ"ג שם אכן פירש שהחסרון משום הנידוי דכיון שהוא מנודה ומרוחק אין יכול להצטרף, אכן יכולים לומר שרבינו התכוון בציון הפרמ"ג, דא"כ קשה מ"ש משום מה נידוהו, אבל ס"ס מה ההכרח שטעם אי ההצטרפות הוא משום שהוא "מורד".

2 ולכא"ו צ"ע שבהל' תפילין סי' ל"ט ס"א נראה שמחלק בין אלו שאין מקיימים התורה אבל אינו להכעיס, וכלל בו מי ש"אינו חושש כלל" בין איסור להיתר, ועוד שיש דיעה שם שאינו פסול מה"ת, ובהל' שחיטה הקל ממנה (ראה קו"א ל"ט סק"א) נכלל ביחד עם המומר להכעיס.

3 וכמה מהדוגמאות שייכים לענין המרידה, וכגון, העושה עבירה להכעיס דעניינו הוא עניין "מרידה" וע"ד המבואר בשע"ת לרי"י ש"ג קמ"ג דבכללות שם מבאר ענין "הפורק עול" כגון הכופר לאכול נבילות כו', "אחרי אשר הסיר מעליו על אזהרה אחת כבר מרד בדי' כו', האפיקורסים מורידים אותם לבור, והכופר לאכול נבילות גם הוא בכלל האפיקורסים. וענין להכעיס שאינו לתיאבון ... כי הוא מורד ואינו מקבל על נפשו להשמר כו', וכן בהל' רבית סע"ט כתב רבינו שאין בן המומרת דומה למומר "היודע רבונו ומכוון למרוד בו", ובסי' קצ"ט ס"ג הסביר אדמה"ז שאין הכותים (לפני הגזירה) "מורדים ופושעים". אבל כיון שלא דן להדיא בפרטי שאלתינו נדון במה שכתוב להדיא באדמה"ז. ונחזור לבסוף לענין התינוק שנשבה שבוודאי אינו "מורד".

להכעיס אפילו בדבר אחד או שהוא מומר לע"ג או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם ואינו מצטרף, ובסקמ"ז כתב דקראים אינם מצטרפין לעשרה שאינם מודים בתורה שבע"פ, וכל מי שהוא כופר בתורה שבע"פ אין מצטרף לכל דבר שבקדושה, ובערוך השולחן סעיף טז כתב דעבריינן לכל התורה אינו מצטרף למנין עשרה, וכן נידון העניין בהרבה פוסקים, ודעת רוב הפוסקים שאין לצרף מחלל שבת וכיוצא"ב מעיקר הדין ויש מי שמתיר בזה והדברים ארוכים. אבל נידון כאן מה שנראה בשיטת אדמה"ז.

והנה אדמה"ז העתיק דין השו"ע סי' נ"ה סי"א שעבריינן שעבר עבירה שחייבין עליו נידוי ולא נידוהו עדיין דמצטרף למנין י', וכתב ע"ז "עבריינן שעבר על גזירת הצבור שגזרו בנידוי וחרם או שעבר עבירה שנתחייב עליה נידוי מצטרף למנין עשרה לכל דבר שבקדושה שנאמר בעקן חטא ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא ובקדושתו הוא עומד ולא יצא מכלל ישראל".

ולכאורה יש לדון, א) דמצד שלא כתב להדיא חידוש הגדול יותר, שגם עבריינן כזה שנחשב כעכו"ם כמחלל שבת בפרהסיא וכו' מצטרף לי', אלא כתב סתם "עבר עבירה שחייבין עליה נידוי", משמע שבאלו אין מצטרף, או דליכא לדיוקי מינה דיתכן שלא רצה לכתוב הלכה חדשה לגמרי שלא נמצא לה מקור מפורש בדברי הראשונים. ב) לאידך יש לדון ולדייק מטעם ולשון אדמה"ז, דכיון שטעם ההלכה הלזו הוא משום "שאע"פ שחטא ישראל הוא ובקדושתו עומד ולא יצא מכלל ישראל", א"כ אפשר דהלכה זו קאי גם אמין ואפיקורס כעכו"ם כיון שגם עליו קי"ל (לענין קידושין וכן פסק אדמה"ז בהל' רבית סע"ז גם למומר שיצא מן הכלל) ד"ישראל הוא", או די"ל שכיון שכלל בדבריו מה ש"שלא יצא מכלל ישראל" מדוייק מזה שבאופנים של מינות או באופן שמומר לכל התורה כולה ונטמע בין העכו"ם וכיוצא הרי "יצא מכלל ישראל" (כפי שביאר בסוף הלכות רבית) וא"כ אפשר שבזה אינו מצטרף.

וכמו"כ יש לדון אפי' בנוגע למחלל שבת בפרהסיא, אם נאמר דכיון דהוי "כנכרי" מדאורייתא חסר "בקדושתו הוא עומד", שהיה לו לפני שחלל שבת ולא היה כנכרי, והרי המחלל שבת (שלא יצא מכלל ישראל), הרי הוא "כנכרי לכל דבריו" לכמה דינים מדאורייתא לשיטת אדמה"ז, וכמ"ש בסי' ל"ט ס"א שהמומר לחלל שבת פסול לכתבת תפילין וז"ל, "אבל מומר לכל התורה כולה אפילו לתיאבון פסול מן התורה לדברי הכל שהרי הוא כנכרי לכל דבריו כיון שיצא מן הכלל ואפילו אם אינו אלא מומר לעבודה זרה או לחלל את השבת בפרהסיא הוא כנכרי לכל דבריו כמ"ש בי"ד סי' ב' וכן אם הוא מומר להכעיס אפילו לדבר אחד לבד הרי הוא כנכרי לכל התורה כמ"ש ביו"ד שם". (והוא דלא כדברי הח"ס יו"ד סי' ק"כ שמה שמחלל שבת הוי כנכרי הוא דין דרבנן). וכן נראה פשוט הבנת דברי אדמה"ז הלכות מציאה ופקדון סעיף לט "ישראל העובד עבודה זרה או מחלל שבתות בפרהסיא שדינו כמומר לכל התורה כולה⁴ אינו בכלל אחיך ודינו שאסור להחזיר לו אבדה" שהדמיון שלו

4 והנה פשוט דבריו מתאימים גם עם פסק שלו בהל' נשיאת כפים סי' קכ"ח סנ"ב "ואפי' עובר ואינו חוזר בו כלל, נושא כפיו (חוץ מחילול שבת שהוא כנכרי לכל דבר)", (ובפרמ"ג שם סקל"ט כ"ב והוסיף גם מומר לד"א להכעיס), ומה שנתפק בדבר (שהרי כתב הלכה זו בסוגריים), אינו משום שנתפק אם המחלל שבת יש לו דין נכרי מדאורייתא (שאו הוי נכרי לכל הדברים) או דרבנן (שאפשר שאינו לכל הדברים), אלא נראה משום שהא דאין מומר לע"ז נושא כפיו, מסתפק אדמה"ז אם זה משום קנס או הוא דין בעצם משום שהוא כנכרי, שהרי כתב בסנ"א "כהן שהמיר דתו אפי' לדת ישמעאלים.. (קנסוהו חכמים להיות) מחולל מקדושת וכו'", ושיטה הסובר שפסול מומר לע"ז הוא קנס, הוא שיטת המג"א סקנ"ד שלכן הכשיר הערל לישא כפיו (אע"פ שהוקש לנכרי) כו", הרב' פסולים שנמנו פ"ב דזבחים שכשרים לנשיא' כפים וכ"כ הסמ"ג בהדיא ריש מצוה כ' דמומר כשר לנשיאת כפים דלא הוקש לעבודה

למומר לכל התורה הוא בגדר דאורייתא (שלכן אינו "אחיק" לעניין השבת אבידה ובדרשת הפסוק "אבידת אחיק")⁶.

ובקצרה יש לדון האם מספיק אחד מהמעלות הכתובים כאן⁷ כדי שנוכל לצרפו ל"י או דילמא נאמר שכשחסר א' מהם ובפרט כשנחסרו שנים⁸ מהם אינו מצטרף.

ולכאורה בפשטות משמע יותר דכדי להצטרף בעי כל המעלות הכתובים כאן, שלא רק יהיה "ישראל הוא", אלא גם שלא יחסר "בקדושתו עומד", ו"לא יצא מכלל ישראל", וא"כ נראה שהמומר לכל התורה או המין אין מצטרף, וכן במחלל שבת אע"פ ש"ישראל הוא" ו"לא יצא מכלל ישראל", מ"מ כיון שחסר "בקדושתו הוא עומד" נראה שאינו מצטרף.

אלא לענין עמידה כדאי בסוטה ובתענית ע"כ ואף להרמב"ם וסיעתו דפוסלין מומר היינו משום דטעמא דמומר פסול לעבודה משום דקנסינהו כדאי בע"א פ"ד וא"כ ה"ה דקנסינהו דפסול לנשיא' כפיה וז"ה נושא נשים בעבירה אבל היבא דליכא קנסא מודה דכשרי' לנשיאת כפיה כו' ", וא"כ אפשר כיון שלא קנסו להדיא למחלל שבת לכן יש לו לישא כפיו (אע"פ שהוא "כנכרי") - והרי רואים בב"י שרצה לפרש שיטת הרמב"ם שיש דרגות בענין המומרות לענין נ"כ, דהממיר לע"ז חמיר ממי שהמיר סתם, ואע"פ שחזר בו בשו"ע מ"מ רואים שאין דין זה שווה לכל שאר הדינים שהפסול בעצם היותו נכרי. צד השני של הספק סובר, שפסול מי שהמיר הוא משום שהוא "כנכרי" שלכן קאי דין זה גם במחלל שבת (והוא שיטת הפרי חדש וכן נקט הפרמ"ג). מעין זה כתב בספר חקרי הלכות ח"ז עמ' 48.

5 הנה לענ"ד נראה שמה שמחלל שבת "כנכרי לכל דבריו" (וכן שאר המומרים). באופן כללי אין שייך לענין המדובר בקיום מצוה המוטלת עליו ממש, ולומר דכיון דהוא "כנכרי" אין מצותו מצוה, דהרי הדבר ברור, שכל המומרים (ואפי' מי שנשתמד וכפר בעיקר לע"ז) מחוייב ומוזהר בכל המצוות (כמבואר בהלכה זו בהל' תפילין (אע"פ שהן מוזהרין עליה) וכן בהל' רבית שפסק שם שאסור ללוות ברבית מהמומר, כיון שמכשילו בלפני עור, הרי גם הוא מוזהר באיסורים (אע"פ שחטא ישראל הוא), וראה בסוף הקונטרס באריכות יותר בביאור זה, (וסברא זו מובא כמה אחרונים לבאר שיטת איהו ראשונים בהל' שחיטה (הצ"צ והרע"א) לענין שחיטה וכו' ועיי"ש גם מה שהבאנו כמעט אחר ממש מספר עמק הלכה הובא בשו"ח) ומה שאנו דנים לענין צירופו של מחלל שבת וכו' ל"י וכן בענין נשיאת כפיה של כהן מחלל שבת וכו', הוא משום שבוזה הרי החפצא של המצוה מחייב שיהיה גברא שאין פגם מסויים שאז זה פוגם העבודה, וכגון שהכהן העושה עבודת הקרבן לא יהיה מי שעע"ז וכיוצא, ולכן מי שהוא "כנכרי" יש לו פגם זה, או לענין צירוף שהדין הוא האם מי שהוא כנכרי יש בכוחו קדושת ישראל לעשות חפצא של פעולת הצירוף של י' או שיש בכוחו להשרות השכינה, אבל בשאר דברים הרי כל מי שמוזהר על המצוה, "וישראל הוא" הרי מצותו מצוה בפשוט.

6 אין אנו מביאים השקו"ט בין המג"א והאבן העזר באו"ח סי' קפ"ט אם המומר הוא "בן ברית" או לא, כיון, אדגם להמג"א אפשר שאין זה ממעט בקדושת ישראל (והרי כנ"ל השאלה לענין צירוף ל"י הוא אם "ישראל הוא" ו"בקדושתו" (של ישראל) "עומד"), אלא הוא דין נוסף מצד היותו מומר ואינו מקיים ברית תורה וכפשוט הגמ' בגיטין כ"ג דע"כ אינו ישראל אבל הוא בן ברית (אבל ראה לשון הבית שמואל סי' קמ"א), וע"ז יש לדון אם המומר אינו בן ברית, אבל כדאי הוא ישראל, וכדמוכח מהתוס' סנהדרין ע"ב, בעצמו "ישראל ולא נכרי, ברית ולא מומר", (ב האדמה"ז עצמו פסק בסי' קפ"ט ס"ד דלא כהמג"א שהמומר הוא בן ברית, "אע"פ שחטא ישראל הוא" (ולכאורה הכונה, דקמו שלענין "קדושת ישראל" ו"שם ישראל" נשאר עליו גם כשחטא, כמו"כ ענין הברית ושהוא בעצם בברית עם הקב"ה "אף בשעת החטא היתה באמנה עמו" אין זה מחליש ב"בן ברית"). ולכן מובא כאן פסק ההלכה בסי' ל"ט ובנוסח ובסגנון וההבנה של אדמה"ז מוכח שנעשה "כנכרי" מה"ת משום החסרון באמונה במצוות.

7 ונפרש שהטעם שהביא ג' המעלות (אע"פ שאין הם מעכבות), כיון שבהנידון שהוא פסק אודותה ישנם בפועל כל ג' המעלות.

8 עוד יש להעיר, כבונות "בקדושתו הוא עומד ולא יצא מכלל ישראל", דלכאורה הם ב' מעלות נפרדות, שאין כתב "שלא יצא מכלל ישראל" (שאו היה מקום לפרש שמה שלא יצא הוא טעם על שעדיין עומד בקדושתו), וא"כ לכאורה צ"ב, הרי לכאורה הסדר הוא "זו ואף זו" (שהרי "ישראל הוא" ישנו בכל יהודי אפי' במומר שיצא מהכלל) ומעלת "לא יצא מכלל" היא מעלה נוספת שישנו בכמה עבריינים, שלא רק שנשאר ישראל, אלא שלא יצאו מהכלל". אבל לכאורה מעלת "בקדושתו עומד" היא מעלה יתירה מ"לא יצא מכלל ישראל", דלכאורה, לא יצא מכלל ישראל הוא דווקא במי שיצא לגמרי מכלל ישראל (מומר לכל התורה ונשתמד) משא"כ "בקדושתו עומד" אפשר שאפי' לא יצא, אבל אין הוא באותו מצב קדושה שהיה "עומד" לפני זה (וכמו במחלל שבת שנעשה "כנכרי" אבל "לא יצא מכלל ישראל"), וא"כ לכאוי' הול"ל "ולא יצא מכלל ישראל", ובקדושתו הוא עומד".

ב. דיון בעניין צירוף מחלל שבת ל' לפי המקורות של דין זה כשו"ע, בהריב"ש

ובריון בדין הזה לעניין זימון ובארמה"ז בזה

והנה יש לברר שיטתו יותר, בהקדם עיון במקור הלכה זו, והוא מהב"י בשם הריב"ש, והנה בדבריו שם אין נראה לחלק בין צירוף לזימון ובין לצרפו ב' (וכן הובא בבאה"ג בסי' נ"ה), ולכאורה מדברי רבינו נראה שמחלק ביניהם, שהרי לענין זימון הרי מעיקר הדין, אין לזמן ע"ה (אלא "כדי שלא יהא כאו"א הולך ובונה במה לעצמו כו"ו" אין נוהגין כן), והוסיף אדמה"ז בסי' קצ"ט, (וכן איתא במג"א) שכ"ש שאין מזמנין אמי שעובר עבירה בפרהסיא, אכן לענין י' לדבר שבקדושה הרי נפסק בשו"ע בסי' נ"ה שאין אומרים כן, והגם ששם לא מפורש אודות מי שעובר "בפרהסיא", הרי פשטות הדבר נראה לפרש דקאי אכל עבריין (גם כשעבר בפרהסיא) שמצטרף לעשרה.

אכן בהערה זו כבר דנו הפרמ"ג והמשנ"ב, וכדלהלן, ויש לבאר ב' אופנים בחילוק בין הפסק בסי' נ"ה ובין המבואר בסי' קצ"ט, א) דיש חילוק בדין צירוף ל' לדין צירוף לזימון, דנראה שלענין י', הרי הוא דין שחל אעצם מציאות י' ישראלים במקום אחד, ששכינה שרוי' שם, ובפרט כפי דברי אדמה"ז בתניא (אגה"ק) סכ"ג ז"ל, כי אילו נמצא מלאך א' עומד במעמד י' מישראל ביחד, אף שאינם מדברים בדברי תורה, תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשרייא עליהו עד שהיה מתבטל ממציאותו לגמרי, ולכן בעצם מציאותם במקום אחד יש בכח קדושת ישראל, להמשיך השראת השכינה, ולכן הרי זה מועיל אפי' הם "עבריינים"⁹, אבל לענין צירוף זימון, שאין בו כוח זה, אלא שצריכים לייצר צירוף ואיחוד של ג' יחידים, שלזה בעי כח מיוחד לייצר הצירוף¹⁰ שלכן אפשר שכיון שא' מהם עובר עבירה אין בכוחו להצטרף עמו להיעשות מציאות אחת.

וכעין זה תי' המשנ"ב בביאור הלכה "...", דלענין שארי דברים שבקדושה כגון לענין קה"ת ונ"כ ושאר דברים שבקדושה דצריך עשרה בודאי אפילו עבר על כמה עבירות לתאבון כ"ז שלא נידוהו נמנה למנין עשרה דהכי משמע מסתימת המחבר לעיל סימן נ"ה סי"א ע"ש (וגם דהראיה שהביאו ע"ז שם מעכ"ן דכתיב ביה חטא ישראל דאע"פ שחטא ישראל הוא מורה ג"כ הכי דהתם הלא היה שם חילול שבת ועוד כמה עונות) והכא לענין זימון מסתברא שאפילו עבר עבירה אחת בפרהסיא במזיד (כגון שאכל חזיר או נבלה וטרפה שהוא דבר המפורסם בישראל לאיסור) אין מזמנין עליו והטעם דענין זימון הוא שחיובו בא ע"י שמתחלה התחברו יחד לאכילה ובשביל זה צריך ג"כ אח"כ להתחבר ולברך להש"י על אכילה שאכלו וע"ז איתא במשנה דאם הוא ע"ה אין מזמנין עליו והיינו עבור שפשע שלא למד לכך אין להתחבר אתו כדי לזמן כמו שכתבו הפוסקי' וע"כ קאמר המ"א דאם הוא רשע ועובר על התורה בפרהסיא בודאי אין נכון להתחבר אתו לזמן, [ובסי"א לא מיירי בכה"ג] וממילא מסתבר דאפילו אם ראוהו פ"א בפרהסיא שפקר בעבירה ג"כ אין לזמן אתו. ותדע דלענין זימון החמירו הרבה יותר דהרי בודאי אפילו ע"ה גמור מצרפין אותו לעשרה לענין קדיש וברכו וכה"ג ולענין זימון

9 וע"ד המצויין בשיחה שם לספי"א בתניא ולספר השיחות תש"ד 29.

10 ואפשר שזה לשון "זימון" שיזמנו להיעשות מציאות אחידה, להודמן יחד לצירוף ברכה בלשון רבים, כגון בדרך, שהוא דווקא כשנעשים מציאות אחידה או אפי' מציאות רבים.

איתא במשנה דאין מזמנין עליו א"ו דלענין זימון חמיר הרבה יותר וכמו שכתבנו הטעם". דברינו דלעיל מעין דבריו אלא שכתב "אין נכון להתחבר" (ע"ד אופן האחר) ודברינו הוא שאין בכוח להתחבר (או להמסקנא, שאין החיבור בשלימות).

אלא דעדיין יש לעיין אי דין צירוף לי' דנתבאר הוא גם לענין צירוף מומר לכה"ת כולה ומחלל שבת בפרהסיא.

ואע"פ שאדמה"ז פסק בסי' נ"ה ס"ז "אם התחיל אחד מעשרה להתפלל תפלת י"ח לבדו ואינו יכול לענות עמהם אעפ"כ מצטרף עמהם כו', כל שנשאר הרוב שעונין אמן אין עניית המיעוט מעכבת שאין אמירת דבר שבקדושה בי' תלוי בענייתן רק שיהיו שם שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל על כל עשרה שהם בני קדושה שכינה שורה עליהם ויכולים לומר דבר שבקדושה...", ובסעיף ח' כתב כו', "וי"א שה"ה אם אחד מי' ישן מצטרף לדבר שבקדושה אף על פי שאינו עונה עמהם אבל יותר מאחד אין כבוד שמים לצרפם אם הם ישנים...", יש לחלק, דישאלים הנמצאים שם, ואפי' ישנים, שכינה שורה עליהם כיון שיש להם קדושה שלימה דישאל ("בקדושתו עומד"), אבל מי ש"דינו כעכו"ם", שאע"פ ש"ישאל הוא", הרי יחסר בשלימות ענין הקדושה, שהרי "דינו כעכו"ם", וכדיוק לשונו כאן שהעבריין מצטרף לי' כיון ש"ישאל הוא, ובקדושתו עומד...".

(ואע"פ שמבואר בלקו"ש בכ"מ אודות "אע"פ שחטא ישראל הוא" שלמרות שחוטא יש לו המעלה הגדולה של "לי ראש" של נפש הקדושה שעושה אותו ליהודי, מ"מ "די חטאים פון א אידען קענען פוגם זיין בלויז אין דער התגלות פון דער נפש הקדושה, ד.ה. דורך קיום התומ"צ איז "שוכן" לייכט בא אים די נפש הקדושה כו"ל לקו"ש חכ"ו, 166 הרי דהם פוגעים בהתגלות נפש הקדושה ביהודי החוטא).

והנה אפי' את"ל שמי שמחלל שבת מצטרף לי', אכתי יתכן דמומר לכל התורה כולה בעניין "שיצא מהכלל" אינו מצטרף לי', ומשום דמומר יש לו ב' חסרונות, א. מה שהוא "כנכרי", ב. מה "שיצא מהכלל"¹¹. דהרי אדמה"ז כתב בסי' ל"ט על המחלל שבת שהוא "כנכרי לכל דבריו", ולא כתב "שיצא מהכלל", וכנראה בלשונו בסי' ל"ט שם, "תפילין שכתבן כו', או שכתבן ישראל מומר לכל התורה כו', מפני שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה דהיינו שמוזהר עליה ומאמין בה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה וכו'. ומומר ומסור אף על פי שהן מוזהרין עליה מ"מ כיון שפרקו עול בודאי אינם מאמינים במצוות כו', וי"א שפסול המומר לעבירה אחת מפני שאינו חושש עליה והמסור הוא מדברי סופרים שהחמירו עליהם חכמים לעשותם כנכרים הואיל ופרקו מעליהם עול מצוה. אבל מומר לכל התורה כולה אפילו לתיאבון פסול מן התורה לדברי הכל שהרי הוא כנכרי לכל דבריו כיון שיצא מן הכלל ואפילו אם אינו אלא מומר לעבודה זרה או לחלל את השבת בפרהסיא הוא כנכרי לכל דבריו כמ"ש בי"ד סי' ב' וכן אם הוא מומר להכעיס אפילו לדבר אחד לבד הרי הוא כנכרי לכל התורה כמ"ש ביו"ד שם", דרואים ברור שרק מומר לכל התורה נחשב "יצא מהכלל" (וכן הוא בפשטות, שהוא יצא מכלל בפועל שאינו מתנהג כלל ככלל ישראל) משא"כ במחלל שבת ואפי' במומר לע"ז אינו

11 והגם שיש שכתבו על מחלל שבת "שיצא מהכלל" (ולדוגמא המנח"א ח"ב סי' כ"ד, שו"ת חתן סופר סי' כ"ח מ"מ), מ"מ נראה שלפי אדמה"ז אין המחלל שבת נחשב "כיצא מן הכלל", בסי' ל"ט וכן בהל' רבית שכתב הלכה אודות מי "שיצא מהכלל" ואח"כ מוסיף ההלכה אודות מי שמחלל שבת (שנראה ברור שאין המחלל שבת "יוצא מהכלל").

כמו מומר לכל התורה "שיצא מן הכלל" (אע"פ שדינו כמותו להיות כנכרי לכמה הלכות וכן להלכה שפסול בכתבת סת"ם ובפשטות דברי אדמה"ז נראה שהוא דאורייתא כמ"ש).

ויותר יש להסתפק במומר לכל התורה, דהרי אדמה"ז הוסיף לעניין צירוף העבריין ל"י" ולא יצא מכלל ישראל, והרי מומר לכל התורה "יצא מהכלל", וכנ"ל בלשונו בסי' לט ס"א ובהל' רבית.

וכן נראה חילוק הנ"ל שרק מומר לכל התורה נחשב "ליצא מן הכלל" משא"כ במומר לחלל שבת, בדבריו בהל' רבית שכתב שם בסעיף ע"ו "מומר שיצא מן הכלל דינו כנכרי לענין רבית שמותר להלוותו ברבית שכיון שעובד עבודה זרה מין הוא כו", ובסעיף ע"ח כתב "וישראל מין שלא נטמע בין הנכרים אלא עובר עבירות להכעיס בקרב ישראל או שכופר בתורה ובנבואה מישאל אף על פי שהוא מן המורידין אסור להלוותו ברבית כו', ואין צריך לומר למחלל שבתות בפרהסיא ומומר לכל התורה כולה חוץ מעבודה זרה שאינו מן המורידין כלל", דנראה מדיוק לשונו כאן שהמחלל שבת אינו "יוצא מהכלל".

ג. עוד בגדר "יצא מהכלל" (ושהמחלל שבת אינו נחשב "יצא מהכלל")

ובדבריו שם נראה עוד חילוק בין המחלל שבת ומי שיצא מהכלל, דנראה שהגם שהמחלל שבת בפרהסיא ומומר לכל התורה כולה לתיאבון¹² דינם כנכרי, מ"מ אין הם בגדר ד"מורידין" כלל שהוא דוקא במי שהוא מין או במי שעובר עבירות להכעיס שבהם הוי דין דמורידין, ומשא"כ המחלל שבת. אבל אין המושגים מתאימים ממש, שהרי גם העובר להכעיס בהל' רבית לא נאמר עליו "יצא מהכלל" ואעפ"כ ההלכה היא "דמורידין אותו"^{13 14}.

ובקו"א הל' שחיטה סי' ב' אות ח' כתב על מי שהוא מומר להכעיס על דבר אחד, ואפי' אינו מתכוין למרוד אלא שנזרקה בו מינות ואינו מאמין במצוה זו ומפני כן אינו מקפיד בין איסור להיתר מקרי להכעיס וקיי"ל כמ"ד דהוי מין, ולא כמומר לדבר אחד אלא כמומר לכל התורה וגריעא מיניה כדלקמן סי' קנ"ח וקנ"ט, הלכך הוי ליה כנכרי שאינו בתורת שחיטה, כיון שיצא מכלל ישראל ונעשה מין" דמזה נראה דגם מי שמומר להכעיס רק על דבר אחד,

12 משמע שגם המומר לכל התורה אינו נחשב "כיצא מהכלל", ומוכרח שמה שכתב לפנ"ז כאן "מומר שיצא מהכלל" הוא שנשתמד (וכלשון הראשונים או לשון הטור "מומר שכפר בעיקר"). ובהל' תפילין סי' ל"ט קורא גם להמומר לכל התורה "שיצא מן הכלל". ואולי הדבר תלוי במה מדובר, לשון "יצא מהכלל" בהל' רבית היא דרגא חזקה ביציאה מהכלל, שיצא מהדת ונשתמד לדת אחרת (שעע"ז) ונטמע בין הגויים. בערך לזה, אין מי שמומר לכל התורה, אבל לא נטמע בין הגויים ולא המיר לדת אחרת "כיצא מהכלל", אבל ביחס למחלל שבת יש להחשיבו "כיצא מהכלל" שהרי בפועל אינו שומר (רוב או) כל המצוות. אבל יש לעיין מה נחשב "יצא מהכלל" לגבי הלכות דידן (צירוף ל"י).

13 ויש לציין, במשל"מ פ"ה ה"ב מלו"ל כתוב שמחלל שבת מורידין ולא מעלין. וכן איתא בלבוש חו"מ רס"ו ס"ב, ראיתי שכמה מביאים מה שבי' הפמ"ג בסי' שכ"ח משב"ז סק"ו אבל לא ברור לי שכן כוונתו שכ', "פשיטא לי, מומר לחלל שבת פרהסיא, ועכו"ם, או מומר להכעיס לדבר אחד, אין מחללין עליו שבת. ומורידין ולא מעלין נמי אין מחללין עליו שבת".

14 אלא שנראה מבהל' רבית בשיטת הי"א שבס"פ ובקו"א ב' בסי' ל"ט באו"ח שבעע"ז הרי אם הוא "כומר אדוק" הוא מין ומורידין, משא"כ אם אינו אדוק נחלקו אם הוא מין ומורידין, שבשיטה הראשונה כתב "מומר שיצא מן הכלל כו", דכיון שעע"ז, שנראה שבזה נחשב "יוצא מהכלל" ומ"ש בסי' ל"ט שעע"ז אינו כ"יוצא מהכלל" לכאורה כשיטה הב' בהל' רבית.

נחשב כאן כ"מין" ויצא מכלל ישראל ונראה הכוונה דמי שנקרא מין הרי הוא "יצא מכלל ישראל"¹⁵. ונמצא שמי שיש לו שם "מין" הרי הוא קשור בזה "שיוצא מכלל ישראל".

לשונו בהלכה זו מאוד חיוני, כיון שלכאורה היה מקום לפרש באופן ג' ולומר, שכל מה שכתב אדמה"ז בסי' נ"ה שייך אפי' למומר לכל התורה, שאע"פ ש"יצא מהכלל" אפשר ש"בקדושתו עומד" ולא יצא מכלל ישראל, כיון ש"אע"פ שחטא ישראל הוא", שהלכה זו קאי אכל יהודי, ואפי' אמומר גמור ממש, שקידושיו קידושין ואסור לו להלוות ברבית לישראל שלכן אסור לישראל ללות ממנו ברבית, שלכן "בקדושתו עומד", שהוא בדומה ללשון רש"י בסנהדרין מ"ד. אמירא דגמ' "אע"פ שחטא ישראל הוא", "חטא ישראל - מדלא אמר חטא העם - עדיין שם קדושתם עליהם", וכן במה שכתב "ולא יצא מכלל ישראל", אולי היה אפשר לומר, ש"מין" "יצא מהכלל" של הנהגת ישראל, שלכן שינה לומר "יצא מהכלל" ולא "יצא מכלל ישראל", אבל לא יצא משם "ישראל" וכן לא יצא "מכלל ישראל", אבל בלשונו בהל' שחיטה מבואר להדיא דאין לומר כן, שקורא ל"מין" "יצא מכלל ישראל", וממילא נאמר שגם דברי רש"י אינם בסתירה למה שמפרשים בדברי המנהיג (בשם רש"י) וגם מ"ש "ובקדושתו עומד" נראה לפרשו שהכוונה הוא, אע"פ שעדיין "שם קדושתם עליהם", ש"שם" של ישראל וקדושתם נמצא "עליהם" אבל אינו עליהם באותו "עמידה" שהיה קודם שנעשה מין ויצא מאותו דרגא של קדושת של כלל ישראל שהיה לו לפני"ז אע"פ שעדיין "שם" ישראל עליו¹⁶.

ונמצא שיש מקום להסתפק בעניין מומר שנשתמד שיצא מהכלל, (וכן במומר לכל התורה כולה לפי לשונו בהל' תפילין) וכן בעניין המומר להכעיס לדבר א' (שבהל' שחיטה כתב אדמה"ז דנחשב "למין שיצא מכלל ישראל"), אם מספיק מה ש"ישראל הוא" כדי שנצטרפו ל' (ומ"ש המנהיג ג' הלשונות הוא משום שמדבר אודות מי שיש לו ג' המעלות ("ישראל", בקדושתו עומד, לא יצא מכלל ישראל), אבל באמת גם מי שחסר לו באחד מאלו עדיין יכול להצטרף כיון "שישראל הוא" (והשכינה שורה) או דילמא בעי לכל הפחות ב' מהג' מעלות כדי לצרפו.

וגם אם נאמר שאין המומר שיצא מהכלל מצטרף (שחסר לו ב' מעלות) מ"מ דילמא המחלל שבת מצטרף כיון שיש לו ב' מהמעלות (ישראל, ולא יצא מכלל ישראל), או דילמא צריך שיהיו לו כל המעלות (כולל גם בקדושתו הוא עומד)¹⁷.

ויש להוכיח מכ"ק אדמו"ר שאין פשוט של' אדמה"ז מתפרש שכל ישראל יכולין להצטרף ל', כיון שבלקו"ש חל"ג דלעיל הביא דברי אדמה"ז "אע"פ שחטא ישראל הוא, ובקדושתו

15 לשיטה הא' בסי' ל"ט שגם מומר להכעיס הוא "מין".

16 ויש להעיר מפסק הרמב"ם לענין קדושת ירושלים משום השכינה (רמב"ם הל' בית הבחירה פרק ו הלכה טז) "ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים".

17 וכן יש לציין בל' הרמב"ם שהזכיר יצא "מכלל ישראל" אצל אפיקורסים כגון בהלכות תמידין ומוספין פרק ז' "... מפני אלו הטועים שיצאו מכלל ישראל בבית שני..." או בהלכות ממרים פרק ג הלכה ב' "מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה [מורדין אותן] ולא מעלין והרי הוא כשאר כל האפיקורסין והאומרין אין תורה מן השמים המוסרין והמומרין, שכל אלו אינם בכלל ישראל" ולא מציינו לשון זה בנוגע למחללי שבת ושם לשונו (שבת פרק ל הלכה טו) כו", אבל מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה ושניהם נגוים לכל דבריהם", וכן בהל' עירובין פ"ב הט"ז ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עבודה זרה הרי הוא כגוי לכל דבריו.

עומד, ולא יצא מכלל ישראל", ואעפ"כ כתב מיד אח"ז, ד"אין זה פשוט" אם אפשר¹⁸ לצרף מורדים ל' לדבר דבקדושה, שנראה שאינו פשוט שלשון אדמה"ז מורה שאפשר לצרפם, ואדרבא, אולי יש לדייק שאין לצרפם וכנ"ל. אלא שיעו' לקמן מה שהובא ממכתב רבינו שסובר שהגם שיש בעיא דצירופם למנין אבל סו"ס יש "אפשרות" לצרפם, כיון שרבינו כתב דמועיל להציל אחרים שיהיה להם מנין, דלכאורה נראה מזה שחל חלות צירוף ד' אבל ממכתב ההיא עצמו מוכח גם שהצירוף נחשב לגדר "דחטא קל" שאפשר לומר או שהוא איסור על הגברא או שחל איזה ליקוי בשלימות החפצא של הצירוף אלא שחל בדיעבד וכדלהלן.

ונוסיף להנ"ל שהגם שהעניין הכללי שכשיש י' מישראל מצטרפין לדבר שבקדושה, הוא משום שבי' מישראל שכינה שורה ביניהם, מ"מ יש חילוקים בדבר ולדוגמא, אדמה"ז מביא שיטה המחלקת בדבר לענין שינה "ויש אומרים שאין לדמות ישן למתפלל לפי שהישן נשמתו מסתלקת ממנו ואין קדושה שורה עליו", אע"פ שבפשטות הרי גם כשישן ישראל הוא, "ובקדושתו עומד" דאינו כנכרי אלא שכשישן נשמתו מסתלקת ואין קדושה שורה בו' וא"כ כמו"כ יש מקום לומר כן בנידו"ד דכשחוטא מסתלק נשמתו (ראה שו"ת יהודה יעלה כ"ו), והרי נאמר בישיעה נט "עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלקיכם", ואין השכינה שורה, ויתירה מזו איתא בגמ' סנהדרין סה, "המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה - עאכו"כ. אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שנאמר כי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם", (היינו שאפי' היה מקום על פי טבע שטבע הקב"ה להיות שכינה שורה, מ"מ החטא גורם שלא ישרה, וראה באגרת התשובה פ"ה-ו בביאור עניין זה), וממילא ניתן להיאמר שכשחוטא בעניין שהוא "כנכרי" מה"ת ובפרט ש"יצא מכלל ישראל", שבזה אין "שכינה שורה" שיוכל לצרף ל' (אלא שבשאר חטאים הרי נפסק ההלכה שעברייני מצרפים ל'), ונמצא שבזה נפסק שישנו קדושת ישראל ואינו גורם שלא תשרה השכינה, אבל בחטאים שמחשיבו "כנכרי" וחסר ממנו קדושה זו במידה זו, אולי אי"ז ממשין "שכינה שורה" הצריך לעניין צירוף י' ובפרט אצל אלו שהם "מינים ואפיקורסים" שאין להם חלק באלקי ישראל (תניא פל"ב) כיון דנכרתו ר"ל משרשם עד שאין לקרותם "אחים" בוודאי מסתבר יותר לומר שאין שכינה שורה בו'.

והנה לפי מהלך זה נאמר בהבנת הלכה הלזו שלא רק שאסור להתחבר עם כו', אלא שיש איזה חסרון בחפצא של הצירוף כשאחד מהם חסר בשלימות קדושת ישראל (או אפי' בעברייני לענין זימון), וכנ"ל בב' אופנים, א) שאפשר שאין בכוחו להמשיך השראת השכינה, (אלא שלענין זימון הרי כל העובר איזה עבירה שיהיה מחליש הצירוף, וכיון שהם צריכים להצטרף על ידי חיבורם יחד אפשר שחסר במעשה הצירוף, וכן אפשר דכן הוא הדין לעניין דבר שבקדושה בנוגע למחללי שבת ובפרט המומרים לכל התורה), שאין בכוחם להמשיך השראת שכינה. ב) עוד אפשר שאין יכולת להצטרף עמו¹⁹ ועל דרך "קשר רשעים ואינו מן המנין" בסנהדרין כ"ו, (ראה שו"ת צפע"נ (כשר) סי' ל"ז ול"ח מה שפסק בזה וכתב "קשר רשעים"). וממילא חסר בהשראת השכינה (או שאף שיש בכוחם להמשיך השראת שכינה, וכן להצטרף עם י' אין זה בשלימות כדלהלן).

18 היינו, די שפך (לא רק אם ראוי או מותר לצרפם, אלא) אם יש אפשרות לצרפם.

19 וכן נראה בפרמ"ג שהובא לעיל.

ד. מהלך ב' בדין צירוף לי'

והנה יתכן לומר מהלך ב' בדברי אדמה"ז, שכמו שהריב"ש אינו מחלק בין צירוף לזימון וצירוף לי', כמו"כ לא חילק אדמה"ז ביניהם, ולכן כמו שלענין זימון פסק שאין מזמנים אמי שעובר עבירות בפרהסיא דלא גרע מע"ה, כמו"כ אין לצרפו לי', ומה שפסק בסי' נ"ה שמצרפים "עברייין", אפשר שזה דווקא במי שלא עבר עבירות דאורייתא בפרהסיא, אלא כדיוק לשונו "שעבר עבירה שנתחייב עליה נידוי", ושינה מלשון השו"ע סימן נ"ה סעיף י"א שכתב עברייין שעבר על גזירת הצבור או שעבר עבירה, אם לא נידוהו נמנה למנין עשרה, דאפשר שמדובר בעובר באיסור דרבנן בצינעא שמנדים אותם, שאע"פ שהוא עבר עבירה כזה שמחייבים לנדוהו הו"א שיש בזה כבר מעין ענין העונש שחל עליו נידוי קמ"ל דכ"ז שלא נידוהו הרי הוא נמנה בי' דרק זה נמנה למנין י' אבל עובר עבירה דאורייתא בפרהסיא אפשר שאין לצרפו לי' כמו שפסק לענין צירוף לזימון.

(ועי' בפרמ"ג שחילק בין סי' נ"ה לסי' קצ"ט, דבסי' נ"ה איירי במי שעבר עבירה פעם אחת, ובסי' קצ"ט מדובר בעובר כמה פעמים. אבל לכאורה אין נראה שחילוק זה נרמז בלשון אדמה"ז שהרי כתב בסי' קצ"ט "מי שהוא רשע ועובר עבירה בפרהסיא", דמשמע דקאי גם אעבירה אחת. ולכן אם ניתן לחלק ביניהם, יש לחלק כנ"ל בין עבירה שלא בפרהסיא ובין עבירה שבפרהסיא).

ולפי מהלך זה, מסתבר יותר לבאר הלכה זו, שיש איזה עניין שלילי לא בהחפצא דהצירוף שאין מצטרפים יפה, אלא בהגברא להצטרף עם מי שעובר עבירות לענין זימון ולענין י'. (וראה לשון הרשב"א בשם הראב"ד ברכות מה. וכן דברי אדמה"ז בסי' קצ"ו אודות ענין צירוף לזימון במי שאוכל איסור במזיד "ולא מנעו אלא לזמן עליו לפי שאין חבריו רשאים להתחבר עמו בחבורה"), שהרי אינו מסתבר כ"כ לומר, שיש חסרון בחפצא של החיבור בי' הנמצאים יחד, בעובר כל עבירה שהוא, דכיון שהם "ישראל" ואינם כעכו"ם, אמאי לא יחול עליהם החבור דידהו, ואמאי לא נימא שקדושת הי' מישאל משכין שכונתו אפי' שעוברים עבירה כ"ז ששם ישראל עליהם ואינם כנכרים, ואת"ל שהוא משום "עונותיכם מבדילים" שהוא בכל עבירה שהיא (וראה בתניא אגה"ת שם) א"כ אין זה תלוי לכאורה באם עשה בפרהסיא או שלא בפרהסיא דאפי' עובר אמצוה דרבנן מיקרי רשע, לכן מסתבר יותר לפי זה שהוא דין בהגברא, שלא יצטרפו עם מי שעושה איסור בפרהסיא²⁰ וע"ד דברי אדמה"ז בסי' קצ"ו הנ"ל).

ולכאורה פשטות דברי אדמה"ז אינו נראה כמהלך הב', דפשטות לשון והסבר אדמה"ז ש"בקדושתו עומד ואע"פ שחטא ישראל הוא ולא יצא מכלל ישראל", דנראה דהסבר זה קאי גם במי שעובר עבירה דאורייתא (לעבור על דברי הנביא בשם ד') בפרהסיא שעל זה נאמר שנחשב בכלל ישראל ובקדושת ישראל (וכפשטות הלימוד מעכ"ן וכדברי המשנ"ב בסי' נ"ה) ולכן נמנה לי', וכן נראה מפשטות דברי אדמה"ז דהדבר תלוי בכח השראת השכינה או כח הצירוף להמשיך הקדושה כשהשכינה שורה כשהוא "ישראל" (בעשרה מישראל).

והנה לפי הנ"ל היה מקום לומר שיש נפק"מ לדינא בין ב' המהלכים, דלפי מהלך הא', הרי

20 שרק לשבת הרי מי שעושה עבירה בפרהסיא אפי' לתיאבון יש בזה משום כפירה בבורא ובריאת העולם או דהוי כעכו"ם משא"כ בשאר עבירות, אלא לכאורה בפשטות ובעיקר החילוק הוא בהגברא. אבל יש לבעל דין לחלוק ולומר שגם בשאר עבירות יש חילוק בחפצא של העבירה. ואכמ"ל בזה עוד.

כשאחד מהם מחלל שבת, או מומר שנשתמד ויצא מכלל ישראל, הרי חסר בחלות שם המנין ואינו חל אפי' דיעבד, ואין לומר בזה דבר דבקדושה דהוי לבטלה, (וכן נראה לכאורה לשון רבינו בלקו"ש חל"ג אם "אפשר" להצטרף), אבל לפי מהלך ה'ב', הרי אף שאין נכון להתחבר בחיבור כזה מ"מ אם כבר הצטרפו אין ברכתם וקדושתם לבטלה.

אכן יעו' להלן שנתבאר בד' רבינו זי"ע שגם לפי אופן הא' (שיש חסרון בהחפצא של הצירוף) יש לבאר, שמ"מ אין זה מבטל לגמרי חלות שם צירוף של מנין, ואפשר לומר בביאור הדבר, דלענין דיעבד מספיק א' מהמעלות שמנה אדמה"ז אבל עדיין ניתן להיאמר שחסר קצת בשלימות ענין הצירוף ובשלימות השראת השכינה בקדושה כשחסר א' מהמעלות ובפרט כשחסר ב' מהמעלות שלכן עדיף להתפלל במנין שיש כל המעלות, אבל בדיעבד הרי"ז חל בכל ענין שיש י' ישראלים (ו"ישראל הוא").

ה. דיון ב"תינוק שנשבה" לפי שקו"מ הנ"ל

ובדברי ארמה"ז בצדוקים "דמעשה אבותיו בדיהם" לעניין הל' עירובין ובדבריו בהל' בהמ"ז אודות צדוקין וכותים לעניין זימון

ויש לעיין בדין ב"תינוק שנשבה" או מי שיש לו דין "כתינוק שנשבה" לעניין הלכה זה יש לעיין לב' אופנים הנ"ל, דהנה לאופן ה'ב' נראה פשוט, שהגם שאין להצטרף עם עבריין, מ"מ שאני מי ש"יצא מכלל ישראל" מרצונו ונקרא רשע ע"ד "קשר רשעים" דלעיל, ממי שהוא "כאונס" או "אנוס הוא" (או אפי' שוגג) שאין איסור ועניין שלילי להצטרף עמו, וכיון שהאנוס אינו חסר בקדושת הישראל שהיה עומד בה, ואדרבא, לשיטת הרמב"ם בפ"ג הל' ממרים יש לקרבו בדברי שלום לשמים, והרי פסק אדמה"ז ככללות ופרטות שיטת הרמב"ם כמבואר בהל' שבת בסי' שפ"ה והל' רבית סע"ט²¹, אבל לאופן הא' היה מקום להסתפק דאף שאפ"ל דאף שמי ש"דינו כעכו"ם" כמחלל שבת בפרהסיא אינו מצטרף לי', שאני מי שהוא כתינוק שנשבה, שאין דינו כעכו"ם כיון דאנוס הוא, וכמו"כ לעניין "דלא יצא מכלל ישראל", דאין לומר על מי שדינו כתינוק שנשבה (ואפי' נטמע בין הגויים) "יצא מכלל ישראל" כיון שלא ידע כלל שהוא שייך לכלל ישראל (ואפי' ידע הרי "גדלוהו על דתם" ולא ידע עניינה כפסק אדמה"ז בהל' רבית), שנאמר שהתנהגותו הוא בעניין ש"יצא מכלל ישראל", ובוודאי אינו "מורד" שנאמר שהמרידה מוציאו מכלל ישראל, דכיון ש"אנוס" הוא אין שייך כלל לומר שייחשב כ"מורד"²² (בדומה לדברי אדמה"ז בסי' קצ"ט ס"ג כו", כותיים קודם שגזרו עליהם

21 ויש להוסיף עוד נימוק בדברי המחצית השקל סי' קצט במה שאין מומנים על הרשע (דלא ככותי) שאין לחשוש במה שיפרשו מדרכי צבור כיון שפורשים בלאו הכי, דלכאורה אין זה שייך בתינוק שנשבה וא"כ יש צורך וחיוב לצרף עמהם בזה. (והרי אדמה"ז הביא פירוש זה שלא יפרשו מדרכי הצבור לגמרי" לזה שאנו פסקים בזה"ז לזמן עם עם הארץ).

22 יש שכתבו על סברת הבנין ציון כ"ג שמחללי שבת דומנינו אפשר שאין אוסרים יינם משום שהם "תינוקות שנשבו", שסברתו הוא רק שלא להחשיבו כנכרים לעניין יי"ג אבל בודאי אין לצרפו לי'. אבל לכאורה אין הדבר מוכרח כלל לחלק בכך, ובפרט לפי הגדרת המנהיג שהביא אדמה"ז, שלעניין צירוף צריך שיהיה "ישראל" "בקדושתו עומד" ו"לא יצא מכלל ישראל", וא"כ הרי בכלל אפשר שאף אם היינו אומרים דהוא "כנכרי" ואינו עומד בקדושתו, אפשר לטעון שכדי לפוסלו מהצירוף יהודים בעי גמ ש"יצא מכלל ישראל" והרי המחלל שבת אינו בכלל זה כנ"ל. ובנוסף ע"ז, הרי סברת תינוק שנשבה לכאורה היא סברא חזקה, שכיון ש"אנוסים הן" אינם כנכרים כלל וממילא "בקדושתו עומד" ובוודאי יש לצרפו מעיקר הדין לי' (עד שלכאוי' יש סברא לחלק להיפך, לצרפם לי' אבל אולי יש

שהם היו מדקדקים במצות שהחזיקו בהם ובמצות שלא החזיקו אינן מורדים ופושעים אלא מעשה אבותיהם בידיהם") או די"ל, דכיון שבפועל חסר לו בשמירת שבת ובאמונה בתורה הרי חסר לו "בקדושתו עומד" (ואף שאי"ז באשמתו מ"מ "כמאן דעביד לא אמרי"), ונמצא דלגביה הוי כעין ס"ס, ספק אם כל מומר או מחלל שבת מצטרף לי, ואת"ל דמומר אינו מצטרף יש ספק דילמא תינוק שנשבה שאני.

והנה לכאורה הדברים מבוארים בדברי אדמה"ז בהל' עירובין בסי' שפ"ה ס"א "הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות ואין צריך לשכור מהם כדי להרחיק דירתו מהם הואיל והם שומרי שבת ואינם עובדים אלילים אבל עירוב שלהם אינו מועיל כיון שאינם מודים בעירוב", ובהמשך שם כתב בסעיף ג' "ישראל מומר לע"ז או לחלל שבתות בפרהסיא אפילו אינו מחללו אלא באיסורי דברי סופרים הרי הוא כנכרי לכל דבריו וצריך לשכור ממנו ואינו דומה לצדוקי שהם מחללים ג"כ באיסורי דברי סופרים בפרהסיא לפי שהצדוקים אנוסים הם שמעשה אבותיהם בידיהם ואם אינו מחללו אלא בצנעא אפילו מחללו באיסורי תורה הרי הוא כישראל לכל דבריו ומבטל רשות". ולכאורה נראה מפשטות לשון זה, דהצדוקים "כישראל" ולא כמחלל שבת בפרהסיא שהוא "כנכרי לכל דבריו" שפסק להלכה שבני הצדוקים, "כישראל לכל דבריו", ובוודאי "לא יצא מכלל ישראל" ובפשטות נראה ש"בקדושתו עומד" כיון שאין לו דין "כנכרי".

ויש לבאר זאת, בהקדם מש"כ התוס' בעירובין סט. ד"ה מומר דההלכה שהצדוקים מבטלים רשות ואין נחשבים כנכרים בזה שמחללים שבת בפרהסיא בדרבנן, הוא משום "שיראים מהחכמים", והב"י בסי' שפ"ה כתב שלדבריהם, "הני צדוקים" דשכיחי גבן ומחללים בדרבנן ה"ה כגוי ומשכירין ואין מבטלין, וע"ז כתב הב"י שהרמב"ם שהביא הלכה זו כצורתה ולא חילק ביניהם, משום "דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי משומדים אף על פי שעוברין בפרהסיא אמילי דרבנן דלא הוי משומד עד שיעבור במזיד ובהני מזיד דידהו כאונס הוי דמעשה אבותיהן בידיהם והוה ליה כתינוק שנשבה בין הגויים וכמו שכתב הוא זכרונו לברכה בפירוש המשנה בפרק א' ממסכת חולין (משנה א')²³. וכן פסק בשו"ע שם ס"א וכן כתבו להדיא הט"ז והמג"א סק"א, וזה יסוד פסק אדמה"ז, ונמצא שמחלל שבת בפרהסיא שהוא כתינוק שנשבה ה"ה כישראל ואין דינו כעכו"ם מפני שהוא כאונס וא"כ "בקדושתו עומד" ולא יצא מכלל ישראל" וממילא נראה שיש לצרפו לי'.

אלא דלכאורה יש להקשות ע"כ מהא דפסק אדמה"ז דהא דהצדוקי "ישראל לכל דבריו"

לאסור יינם (לסברת האבני"ז דלהלן).

23 וכפסק להדיא בההלכה הידועה פ"ג ממרים ה"ג כו", אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאונס ואף על פי ששמע אח"כ שהוא יהודי וראה היהודים ודעם הרי הוא כאונס שהרי גדלוהו על טעותם כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו, לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה. ואין להקשות עליו ממה שפסק בהל' שגגות פ"ב ה"ז "כל המחוייב חטאת קבועה על שגגתו ועשה בשגגה ונודע לו אחר שחטא אף על פי שלא היתה לו ידיעה בתחלה שזה חטא הוא הרי זה חייב חטאת, כיצד תינוק שנשבה לבין העכו"ם וגדל והוא אינו יודע מה הם ישראל ולא דעם ועשה מלאכה בשבת ואכל חלב ודם וכיוצא בהן, כשיוודע לו שהוא ישראל ומצוה על כל אלו חייב להביא חטאת על כל עבירה ועבירה וכן כל כיוצא בוה", דכוונתו לומר שאם ידע מה הם ישראל ומה דעם, שלא יחוייב בקרבן, שפשוט ממש, שכל כוונתו בהדגשה זו היא לבאר ש"אע"פ שלא היתה לו ידיעה בתחילה", דאעפ"כ אין נפטר מהבאת קרבן (דלא כמו שהוא ההלכה בטומאת מקדש וקדשיו שאינו מביא קרבן א"כ יש לו ידיעה תחילה אודות פרטי האיטור), אבל בוודאי אם ידע וראה ישראל ודעם בוודאי מחוייב בקרבן לפי הפסק שלו כיון שאינו מזיד אלא "מעשה אבותיו בידיו" כמבואר בהל' ממרים.

שמבטל רשותו ואין צריך לשכור מהם, הוא רק באם "אינו מחלל שבת בפרהסיא" (בדאורייתא), (וכדברי המשנ"ב סי' שפ"ה שער הציון סק"ב שתמה על הב"י שהביא מהרמב"ם להקל גם כשמחלל שבת בפרסהיא והרי בדברי הרמב"ם עצמו מבואר להיפך).

והנה היה מקום לומר²⁴, שכוונתו בהלכה זו הוא, לומר שרק בזה הוא ישראל "לכל דבריו" כולל לעניין ההלכה ד"מבטל רשותו" ואין צורך לשכור ממנו, וכפי שכתב בסעיף א' שם "הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות ואין צריך לשכור מהם כדי להרחיק דירתו מהם הואיל והם שומרי שבת ואינם עובדים אליהם", דאם היה מחלל שבת בפרהסיא היינו מחוייבים "לשכור רשות ממנו" כדי "שלא ללמוד ממעשיו" כמבואר הלכה זו בסי' שפ"ב ס"א, "דירת נכרי כדירת בהמה כו' ואין עירובם מועיל עד שהנכרי ישכיר להם רשותו שבחצר ולא משום שדירתו דירה אלא מפני שחששו חכמים שמא ילמדו הישראלים ממעשה הנכרי כשידורו בחצר אחת ובקשו עילה למנוע דירת הישראל עם הנכרי ולכן אמרו שאין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל בנכרי והנכרי לא ירצה להשכיר מפני שיחוש לכשפים ויקשה בעיני הישראל דירתו עמו מפני איסור טלטול ויצא משם", דאולי זה כוונת ההלכה בסי' שפ"ה ס"א שאם לא היו שומרים שבת באיזה עניין (של דאורייתא) היו נכללים בהלכה שתיקנו חז"ל לשכור מנכרי "שלא ללמוד ממעשיו", דכמו"כ במי שהוא כצדוקי אבל אינו שומר שבת, שהגם שהוא "כישאל" ובקדושתו עומד כו', מ"מ כדי שלא ללמוד ממעשיו נכלל בהלכה שיש לשכור ממנו, והיינו דאין שייכות מה שאי"צ לשכור ממנו למה שיכול לבטל רשותו כישראל וב' דינים הם²⁵. (ובפשטות נראה שכן פירש כוונת הרמב"ם במה שכתב עירובין ב' ט"ז "אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה", דכוונתו כנ"ל לעניין מה שאין שוכרין ממנו, דכיון שאין מחלל שבת בדאורייתא בפרהסיא לכן אין צריך לשכור ממנו ויכול לבטל רשותו).

אלא שצ"ע אמאי ליכא איסור הרחקה ממנו "שלא ילמוד ממעשיו" כשהוא מחלל שבת בדברי סופרים בפרהסיא, דאף שהוא שומר שבת בדאורייתא בפרהסיא, מ"מ הא איכא חשש שילמוד ממעשיו בזה (וראה בביאור הלכה שם). ואולי לא גזרו חכמים אלא באדם שמזלזל לגמרי במצוות שלא ילמדו ממנו בשאר מעשיו והיינו שהחשש הוא ללמוד מגברא המזלזל לגמרי במצוות ולא כ"כ בעצם פרטי ההנהגה. וצ"ע בזה.

ועדיין צע"ק לשון אדמה"ז "ואם אינו מחללו אלא בצנעא כו', הרי הוא כישראל לכל דבריו ומבטל רשות (או מערב), דלכאו' נראה שכשמחלל בפרהסיא, אע"פ ש"מעשה אבותיו בידיו אינו "כישאל לכל דבריו". ואולי, שכוונתו לעניין ההלכה הכתובה כאן, שאין הצדוקי מערב כיון ש"אינו מודה בעירוב", שלכן אינו כישראל "לכל דבריו", אבל אכן הוא "כישאל" (כפי שכתב בהלכה א') ואינו כנכרי כפי שכתב בהלכה זו במילים אחרות, מה שאינו מערב משום ש"אינו מודה בעירוב" אין זה מחסיר "בקדושתו" הכללית ובשם "ישראל" שבו, אלא הוא דין מיוחד שמפני חסרון זה אין עירובו מועיל בפועל, שלא יכול לפעול עבורו כשחסר דעתו בעניין זה.

24 גישה כללית זו מכאן עד אות ח' עמ' 14 היא גישה הרב ברוך שי' אבערלאנדער.

25 ואע"פ שאין טעם השפירות שייך בצדוקי - שהוא רק בנכרי שעי' שיחשוב שישראל עושה כשפים לכן לא ירצה להשכירו ולכאורה אי"ז שייך בצדוקי מ"מ נראה שנכלל בהלכה זו (שלא ללמוד ממעשיו) ע"ד "לא פלוג" (דעניינו שיש בזה עניין ההלכתי שכל מי שיש להתרחק מהם יש לשכור ממנו רשותו). וראה דברי מלביאל ח"ג סי' י"ח ועוד.

וכן הוא לכאורה הסברא הכללית שבדבר, שמה ש"מעשה אבותיהם בדיהם" ו"אנוסים הם", מועיל שלא ייחשב כנכרי ואין צורך לצרף ע"ז מה ששומר שבת בדאורייתא, דאל"כ מה מועיל שהוא אכן שומר השבת כשמחלל שבת בדרבנן (שזה עצמו מועיל להחשיבו כנכרי כמבואר באדמה"ז כאן). ואין צריכים לומר שלענין נפק"מ הנובע מעניין שמירת שבת שצריך גם שישמור קצת השבת²⁶, (שהרי בנוסף ע"ז שהב"י, לא תלה הגדר ההלכתי של "תינוקות שנשבו" בזה שהם שומרים קצת השבת, וכן בב"י ובאדמה"ז בהל' רבית לעניין בן מומרת), דממ"נ כיון דיסוד דינו תלוי בזה שהוא אונס, א"כ לכאורה שם אונס עליו אפי' כשאינו שומר כלום, ואם היו צריכים שיהיה חל עליו שם "שומר שבת" ("וכמאן דעביד לא אמרי") א"כ לכאורה אינו מועיל מה שהוא שומר בדאורייתא, כיון שגם מחלל שבת בפרהסיא בדרבנן ה"ה כנכרי, כדמוכח מהלכה זו כאן, שכשאינו תינוק שנשבה אינו יכול לבטל רשות במחלל שבת בדרבנן.

ולכאורה יש להוכיח עוד, שהרי אם היינו מצריכים שישמור שבת בדאו' כדי שהתינוק שנשבה לא ייחשב כנכרי מפאת חלות שם "מחלל שבת", א"כ לכאורה הול"ל כן גם לגבי חלות שם פסול ד"אפיקורס כנכרי" דכדי שלא ייחשב כנכרי משום זה, דהיה לו להיות מאמין קצת באיזה מענייני האמונה שבתורה (לכל הפחות תורה שבכתב או קצת מתורה שבע"פ) והרי מוכח בהל' רבית, דבן המומרת הוי כתינוק שנשבה ואין לו חלות שם אפיקורס אע"פ שאינו מאמין כלום כדלהלן, ומוכרח דבעצם היותו אונס, הריהו מופקע משם ופסול נכרי והוי כישראל, וא"כ כמו"כ י"ל לעניין הפסול "מחלל שבת כנכרי", ומוכרח שמה שמצריך שישמור שבת דאורייתא הוא כדי שלא נצריך לשכור ממנו הרשות כנ"ל.

ומה שלהלכות שחיטה אנו מוצאים דברי אדמה"ז בהלכות שחיטה קונטרס אחרון סימן ב הערה ח כו', כל זה בעבירות המפורשות בתורה, אבל שאין מפורשות בה אלא בתורה שבעל פה, אף על פי שעובר מפני כפירתו שאינו מאמין בה או אפילו בתורה שבעל פה כולה, אינו כנכרי לענין שחיטה. אף על פי דמיקרי אפיקורס וגרוע מנכרי לענין שמורדין אותו לבור מה שאין כן בנכרי שלא מעלין ולא מורדין כדלקמן סי' קנ"ח וקנ"ט, מכל מקום כיון שמודה ומאמין בתורה שבכתב כולה הרי הוא כישראל בתורת שחיטה ומיקרי נמי בר זביחה, וקרינן ביה זבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל, אם הוא נזהר במצות השחיטה לקיימה כהלכתה המסורה לנו בעל פה פירוש הכתוב זבחת וגו'. (מה שאין כן כשאינו נזהר בה כהלכתה שבעל פה דלא מיקרי בר זביחה לפי דעת התוס' והרא"ש, אף על פי שהוא בתורת שחיטה לפי דעת הרשב"א והר"ן), נראה שהוא דין מיוחד בנוגע לחלות עשיית דין התורה דזביחה (דבאמת גם הוא מצווה בה, ד"אע"פ שחטא ישראל הוא" וכדלהלן וכפי שמובא סברא זו בכללות ובפרטיות בצ"צ יו"ד ט"ו עיין שם ועיי' בסוף דברינו) שלעניין זה סובר (הרמב"ם ו)אדמה"ז שמספיק אם מאמין בתושב"כ (וגם נזהר בכל הלכות שחיטה שבתושבע"פ לפי התוס' והרא"ש) כדי להיות נחשב ל"בר זביחה". ועוד, דהרי שם הוי הדין כן אפי' כשאינו תינוק שנשבה (דפשוטות דברי אדמה"ז אינו כפי שביאר הצי"א, שהרי מדבר אודות אחד שדינו כמין, ו"מורדין ולא מעלין" ואעפ"כ שחיטתו שחיטה – ואי"ה נדבר עוד בהסבר זה בדברי אדמה"ז והרמב"ם בהל' שחיטה להלן), וממילא אין להלכה זו שום שייכות לדיני "תינוק

שנשבה" (כדי שנאמר שמזה ראייה שכדי שהתינוק שנשבה יהיה "כישראל" שיצטרך גם להאמין בתושב"כ ויקיימם כו'). לבד זאת, אין הנידון שם דומה כלל להנידון כאן, ששם מספיק מה שאינו עובר עבירות "המפורשות" בתורה ועובר על אותם המבוארים בתושבע"פ, משא"כ בעניינינו, צריך שלא יחלל שבת בפרהסיא בדאורייתא ואפי' באותן המפורשים רק בתושבע"פ.

ויש להעיר, דאין מוצאים בהל' ברהמ"ז בסי' קצ"ט ס"ג שאדמה"ז יצריך בנוגע לכותים שהם "ישמרו השבת" כדי שיזמנו עליו, אלא מספיק מה ש"מעשה אבותיהם בידיהם" במה שלא החזיקו שבוה הראו שלא "מרדו", והגם שמוסיף שם "שדקדקו" במה שהחזיקו, לא הזכיר שם במיוחד שמירת שבת (ומסתבר שמה שהזכיר שדקדקו במצות הוא כדי להוכיח שלא "מרדו" בד' וקיימו מה שהחזיקו בה בדקדוק, ומה שלא קיימו היו "אנוסים" דמעשה אבותיהם כו'). והגם שפשוט שאין להוכיח מהשמטת אדמה"ז בהל' ברמה"ז כיון שאין שם המקום לדון בגדר הכותים לעניין מחלל שבת וכיוצא, (ובמיוחד שאי"ז נוגע בזמנינו "שעשאו כנכרים לכל דבר" כמבואר בס"ב שם) אלא לבאר החילוק בין הכותים שהיו מזמנין בזמן המשנה, למי שעובר עבירה בזה"ז, מ"מ יש ללמוד קצת ממה שכתב בביאור בכשרות הכותים שתלוי במה שלא היו "מורדים ופושעים" במה שלא החזיקו, שכן הוא הגדר לעניין הכשר בני הצדוקים שלא יהיו נחשבים "מחללי שבת" כיון שלא היו "מורדים ופושעים" במה שלא החזיקו, אלא שבהכותים היו צריך שישמרו "מה שהחזיקו" כיון שלא היה להם דין ד"תינוק שנשבה" לעניינים אלו שלכן הוצרך שישמרו כדי שלא יחשבו "מורדים" אבל תינוק שנשבה או מי שדינו כמותו אין צורך שישמור דבר כדי שלא יהיה כנכרי, כיון שמה שאינו שומר תומ"צ אינו מרידה כלל אלא משום "שכך גדלוהו".

ואין להקשות במה שכתב אדמה"ז סי' קצ"ט ס"ב בסוגריים ש"צדוקי מזמנים עליו אם חבר הוא", ולמה אין מזמנים עליו גם אם אינו חבר שהרי אנוס הוא כיון "שמעשה אבותיו בידו" (כמ"ש בהל' עירובין), די"ל ע"ד החילוק דלעיל בין צירוף לי' וצירוף לזימון, שבזימון אין מצרפים עוברי עבירה (אפי' לתיאבון) בפרהסיא (וכמו שבזמן ההוא לא היו מזמנים אפי' אע"ה), וא"כ נכלל בזה גם ה"תינוק שנשבה" דלעניין זה אומרים "כמאן דעבד לא אמרי".

ו. דיון בעניין תינוק שנשבה לעניין דאין לו החסרון דכופר בתורה (או בתושבע"פ)

והנה עדיין יש לעיין דלכאורה כל דיון הנ"ל, הוא כלפי חלות שם "נכרי" בזה דמחלל שבת בפרהסיא, שדינו כנכרי אפי' כשמחלל בדרבנן, אבל לכאורה עדיין יש לדון בזה שהתינוק שנשבה הרי כופר בכל התורה דהוא אפיקורס (ואפי' כופר רק בתושבע"פ, פסק אדמה"ז בהל' שחיטה בקו"א ח' דמיקרי אפיקורס וגרוע מנכרי לענין שמורדין אותו לבור מה שאין כן בנכרי שלא מעלין ולא מורדין וראה גם הל' מציאה ופקדון סע' ל"ט), ומשום שם זה אינו בכלל ישראל וגרוע מנכרי שמורדין, ולכן פסק הרמב"ם שהם פסולים לעדות (עדות פי"א ה"י) "המוסרין והאפיקורוסין והמומרים לא הצריכו חכמים למנותן בכלל פסולי עדות שלא מנו אלא רשעי ישראל, אבל אלו המורדין הכופרין פחותין הן מן העכו"ם, שהעכו"ם לא מעלין ולא מורדין ויש לחסידיהן חלק לעולם הבא, ואלו מורדין ולא מעלין ואין להן חלק לעולם הבא", ואסור להחזיר לו אבדה (גזלה ואבדה פרק יא) "אבל אוכל נבילה להכעיס הרי הוא מין והמינין מישראל והאפיקורוסים ועובדי עבודה זרה ומחללי שבת בפרהסיא אסור להחזיר להן

אבדה כגוי" (וכ"כ אדמה"ז בהל' מציאה ופקדון סעיף לט), ושחיטתו נבלה כשחיטת עכו"ם (שחיטה פרק ד הלכה יד) "ואם היה מומר לעבודה זרה או מחלל שבת בפרהסיא או אפיקורוס והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו כמו שביארנו בהלכות תשובה הרי הוא כעכו"ם ושחיטתו נבלה" (דבהלכות הללו רואים שנמנו ביחד עם מחלל שבת בפרהסיא ועע"ז), ואם כן הרי לנו לבאר היאך מסולק ממנו הדינים הנובעים מפאת היותו אפיקורס דיש לו דינים כגוי, וממילא יש להסתפק לענין צירוף לי', שכשהוא "כנכרי" אפשר שאין מצרפין אותו.²⁷

ולכאורה נראה לומר, שגם דינים הללו אינם שייכים במי שהוא בגדר "דתינוק שנשבה" ו"אנוסים הם" "דמעשה אבותיהם בידיהם", ואכן כן פסק אדמה"ז להלכה בהל' רבית סע"ט ז"ל, בני הצדוקים "אין מורידין אותן" כדין מומר, משום שמעשה אבותיהם בידיהם, ומשום זה אין לו הדין "דמותר להלוות רבית למומר" כיון ש"אין לו דין אפיקורס לענין מורידין". ונמצא דכמו "דמעשה אבותיהם בידיהם", מועיל שלא נחשיב בני הצדוקים כגוי משום "מחלל שבת בפרהסיא" בהל' עירובין, כמו"כ אין נחשבים לכופרים ולאפיקורסים כיון ד"מעשה אבותיו בידו" ו"אינם כופרים מדעתם, אלא אבותיהם הדיחו אותם אנוס הוא"²⁸.

אבל לכאו' צ"ע בזה ממ"ש אדמה"ז שם (רבית סע"ט) "הקראים" אסור אפי' להלוותם ברבית לד"ה, שאף שכופרים בתשבע"פ, אין להם דין אפיקורס לענין מורידין, לפי שאינם כופרים מדעתם, אלא אבותיהם הדיחו אותם, וגדלו אותם על דתם, והרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו על טעותם, שאנוס הוא", שמשמע שמה שאינו כאפיקורס אינו לכל ההלכות, אלא "לענין מורידין", וא"כ יתכן כמו"כ לענין צירוף לי' נידון כאפיקורס.

אכן נראה, שאין דברי אדמה"ז שייכים לענין צירוף לי', לא מיבעיא לפי המהלך א' דלעיל, שמה שאין לצרף מחלל שבת לי' הוא משום איסור על הגברא להתחבר עמו, א"כ נראה שכמו"כ הוא לענין כופר בתורה, וממילא מובן שאין שייך זה ב"אנוס", אלא אפי' לפי המהלך השני, שאין "אפשרות" להצטרף עם מחלל שבת, נראה יותר שזה דוקא במי "שמורד ופושע" "בכופר מדעתו", (ל' אדמה"ז בסי' קצ"ט בכותים), דמשום זה נעשה "כנכרי" אבל מי ש"אנוס" בדבר נראה יותר שאין חל עליו גדר זה כיון שאינו מורד ופושע אינו "כנכרי" ומסתבר שגם על זה נאמר (לענין צירוף לי') דלא "יצא מכלל ישראל" ו"עומד בקדושתו" ובאמת מוכרחים לומר כן, שהרי בההלכה דלעיל לענין עירובי חצירות, הוי הדין שהתינוק שנשבה יכול לבטל רשותו ואינו נידון כנכרי אע"פ ש"כופר בתשבע"פ"²⁹.

27 ובפרי תואר יו"ד קי"ט סק"ח אכן פסק שאין לצרף מי שאינו מאמין לדברי רז"ל "לעשרה ואין מזמנים עליהם".

28 והדיעה החולקת שם בס"פ אינו חולק בנקודה זו אלא מצד אחר כפי שיתבאר בארוכה להלן.

29 ואולי יש להוסיף סברא כללית על הנ"ל, שאין נראה שכוונתו שיש לו איזה דין אפיקורס בעניינים של קיום מצוות ועבודת ד' כשהתינוק שנשבה מתקרב וחוזר ושב לד' ועבודתו, שהוא היפך ענין הכפירה וכו', ובוודאי מסתבר מאוד שלעניינים הללו מהווה הנימוק של "אנוסים הם" במצבם שלא ליתן להם שם ודין זה לענין עשיה היפך ה"כפירה". והיינו, שיש לעיין ולומר, שבאמת ע"פ פשוטות, הרי אפי' המומר אין לו דין נכרי כלפי עשיית מצוות, (וכפי שנוכר לעיל ויבואר עוד להלן) באם עושה אותה בכוונה לקיים מצות ד', שהרי "ישראל הוא" ומוזהר ומחוייב בכל המצוות, וברכותיו ברכה (ומה שאין מברכים אברכת מין, מבואר בשו"ע אדמה"ז סי' רט"ו ס"ז, "... אבל נכרי המברך ברכה מן הברכות שתקנו חכמים אין עונים אחריו אמן אלא א"כ שמע כל הברכה מפיו וכותים עשאוהו כנכרים לכל דבריהם אבל אחר מין דהיינו האדוק לעבודה זרה אסור לענות אמן אפילו שמענו כל הברכה מפיו (לפי שסתם מחשבת מין בהזכרת השם היא לעבודה זרה) כו", שהוא דין בוודאי במין "דאדוק" אחר ע"ז, שמחזיקין סתם מחשבתו ודבורו לע"ז, אבל לולא כן עונים אחריו אמן). אלא כיון שיש לו שם נכרי שעושה מרידה נגד ד' אין מצטרפין עמו ואין הצירוף בשלימות, אבל מי שהוא כתינוק שנשבה, שבעצם אינו מורד נגד ד' ואינו כנכרי, א"כ אף שעושה מעשים

וא"ת א"כ לאיזה עניין מרמז אדמה"ז שיש לו דין דאפיקורס, לכאורה יש מקום לומר שיש לו דין אפיקורס לעניין שיש להתרחק ממנו שלא ללמוד ממעשיו, ע"ד ההלכה לעניין עירובי חצרות שצדוקי שאינו שומר שבת יש לשכור ממנו כדין ששוכרים מנכרי, כמבואר בשוע"ר בסי' שפ"ה ס"א "הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות ואין צריך לשכור מהם כדי להרחיק דירתו מהם הואיל והם שומרי שבת ואינם עובדים אלילים", דמבואר שאם אינו שומר שבת צריכים להרחיק מהם (וצריכים לשכור מהם הרשות), אע"פ שמדובר בצדוקי כזה שמבואר שם בהל' ג' כו", לצדוקי שהם מחללים ג"כ באיסורי דברי סופרים בפרהסיא לפי שהצדוקים אנוסים הם שמעשה אבותיהם בידיהם ואם אינו מחללו אלא בצנעא אפילו מחללו באיסורי תורה הרי הוא כישראל לכל דבריו ומבטל רשות כו', "ומ"מ אם לא היה שומר שבת בפרהסיא בדאו' היו צריכים להרחיק ממנו, כמו"כ אפשר שכוונתו לרמז שגם מי שכופר בתורה יש לנו להתרחק ממנו שלא ללמוד ממעשיו ומדיעותיו, ובפרט שיש צורך יתירא להרחיק "ממינות דמשכא" וכפסק הרמב"ם פ"ב ע"ז ה"ה "אסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל שנאמר ואל תקרב אל פתח ביתה, ומחשבה של אפיקורוס לעבודת כוכבים",

אלא שלכאורה אי"ז נראה, חדא, דכמו שיש להתרחק ממנו שלא ללמוד ממעשיו, הרי הרמב"ם פסק (ממרים פ"ג ה"ג) כו", לפיכך ראוי להחזיר בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה", שבוודאי אין עליו שלימות הדין ההרחקה של אפיקורס דביאר הרמב"ם "אסור לספר עמהן", דהרי צריך לספר עמו כדי להחזירו לאיתן התורה, וא"כ אין הלכה זו נוהג עמו כבשאר אפיקורסים, וכן ההלכה ש"אין מקבלים אותם בתשובה לעולם" הרי בוודאי אינו נוהגת כלל וכנ"ל, וא"כ ל"ש למימר דדין אפיקורס היינו לעניין "להתרחק" ממנו.

ועוד, דכיון שלמדים יסוד זה דמי "דמעשה אבותיו בידו" הוי כאנוס לעניין חילול שבת ולעניין שאינו כופר, מהל' עירובין, דנפסק דבני הצדוקים אינם כנכרים ומבטלים רשותו כישראל ואין שוכרים ממנו כנכרי, א"כ מזה גופא יש ללמוד נמי שאין חל עליו האיסור "להתרחק" מן האפיקורסים, שהרי באמת הטעם דתיקנו חכמים לשכור מנכרי היה כדי להתרחק ממנו שלא ללמוד ממעשיו, וא"כ כיון שפסקו שאין לשכור מבני הצדוקים, הרי נכלל בזה גופא שלא תיקנו להתרחק מהם (ואינם כשאר האפיקורסים והנכרים שתיקנו להתרחק מהם), והדברים מבוארים עוד ע"פ דברי הרמב"ן בחולין ו. כשביאר הגמ' שבימי רב אמי ורב אסי קבלו כולם שהכותים יהיו "עכו"ם גמורים", והיינו גם לאחר שגזרו על שחיתתם ויינם, הוסיפו לגזור שהם נכרים גמורים ולא יבטלו רשותם אלא ישכרו מהם, וביאר הרמב"ן שם בא"ד כו", וי"ל דבטול רשות לאו מגזרת ר' אמי ור' אסי היא אלא הכי קאמרינן באו ר' אמי ור' אסי וגזרו עליהן אפי' בדבר שאיסורו מדבריהם ונמצאו שהם גוים גמורים שאפילו בטול רשות דליתא משום חשד אלא גזרה שמא ילמוד ממעשיו נמי הוי כגוי כו'. ומיהו מגזרה של ראשונים היא שמא ילמד ממעשיו כנ"ל, דנראה שזה עצם יסוד ההלכה שעשאו "כנכרים", והיינו שקבעו אותם כנכרים שלכן מוכרח להתרחק מהם לגמרי שלא ילמדו מהם, וא"כ כיון

שהם נגד רצון ד' ומאמין נגד העיקריים שציונו להאמין מ"מ כיון שאנוס ואינו "מורד" הרי מספיק לומר שחסר לו שלימות דין ישראל בכללות, אבל בשעה שעושה מעשה שהוא רצון ד' ומאמין בו באותה שעה, לכאן אפשר שלעניין זה אין חסר שלימות ישראל הנצרך לעניין זה. ובפרט כשנאמר שהצטרפות להשלים מנין לומר דבר שבקדושה וחזרת הש"ץ עניינו קיום תקנות חז"ל וקיום מ"ע ונקדשתי כדברי אדמה"ז בסי' צ'.

שעל הצדוקים הללו תיקנו שלא ישכור אלא לבטל רשות, נמצא שלא רצו לגזור עליו שהוא נכרי כדי להתרחק מהם (לגמרי)³⁰, וא"כ לכאורה אין נראה כלל שכוונת דברי אדמה"ז שיש להם "דין אפיקורס" לענין להתרחק מהם, ואם זה היה כוונתו, הרי לכאורה הוי ליה לבאר כן להדיא כיון שבפשטות אין מנהג הריחוק בהם כמו בשאר אפיקורסים.

וביאור הדברים הוא, דהרי ההלכה של "עשאוּם כנכרים" שלא יבטל רשותו (המוזכר לענין הכותים בחולין ו.) או שהצדוקי אין לו דין נכרי ומבטל רשותו והוא כישראל, אי"ז שייך להכלל "דאל תתחבר לרשע" (אבות פ"א מ"ז) וכל' הרמב"ם בפי"ה"מ שם "אל תתחבר לרשע - איזה מין שיהיה ממני החברות, כדי שלא תלמד ממעשיו..", שהיא בכל רשע, ויתירה מזו, דאין זה הלכה כמו אזהרת הריחוק מן אפיקורסים וממינות דמבואר בשבת קט"ז. שלא יכנס לביתם, או ההלכה והרחקה שאין מתרפאין מהם משום "מינות משכא" (ע"ז כז. רמב"ם רוצח יב ט, יו"ד קנה א), שא"כ הול"ל שיש להתרחק מהם ושלא לדור אצלם, אלא כאן קבעו קביעה מיוחדת, שהם "כנכרים" רק שטעם הקביעות המיוחדת היה בכדי שלא ידורו עמהם שלא ילמדו ממעשיהם, אבל גדר הדין הוא שקבעוהו כנכרים (ולפי דברי אדמה"ז בסי' ל"ט נראה לפרש, שקביעת החכמים אינו דין דרבנן, אלא היא קיום דין דאורייתא, דהמחלל שבת והעע"ז (ולכאורה ה"ה הכופר, שכמבואר ביו"ד קי"ט בש"ך סקט"ז ה"ה כמו העע"ז והמחלל שבת דדינם כנכרי) הרי דינם כנכרי מן התורה³¹), וממילא יקיימו לפועל הדין שלא ידור בשכנותם כדי שלא ילמדו כו', והיינו שגדר התקנה הוא שיהא לו דין דנכרי, אלא שכתוצאה מזה לא ידורו עמהם כו', ואע"פ שטעם התקנה כדי שלא ידורו עמהם, הרי ציור התקנה היא שגדרה הוא שהם "כנכרים" וכתוצאה מזה לא ידורו עמהם, ועד"ז נראה לענין קביעת חלות שם "אפיקורס" שעצם שם זה עניינו שהוא "גרוע ופחות מהנכרי" (רמב"ם הל' עדות פי"א) ויש לו שם אפיקורס וחלות שם נכרי, והיינו שחל עליו הלכה של אפיקורס (ולא רק שיש לנו לנהוג בו הדין דלהתרחק ממנו), שהרי הרמב"ם שם פסק שעצם דין האפיקורס הוא מה ש"אינן כישראל", והיינו שזה עצם דינו (ולא זכר בהלכה זו דין דמורידין, ונראה שמורידין הוא מסובב ותוצאה מחלות שם אפיקורס) וכמבואר ברמב"ם ע"ז פ"ב ה"ה, "ישראל שעבד עבודת כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו כו'. וכן האפיקורסים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים כו'". והיינו ששם אפיקורס מפקיע ממנו דין ישראל "לדבר מן הדברים", וא"כ (למרות שהלכה זו שאינו כישראל "לדבר מן הדברים" אינו בתינוק שנשבה, דהוא כישראל לרבית וכו', מ"מ) נראה שלשון אדמה"ז "אין לו דין אפיקורס לענין מורידין" מתפרש שיש לו "דין אפיקורס" שלאיזה עניין אין לו דין "כישראל" (ולא רק מה שיש להתרחק ממנו כמו שמתרחקים מאפיקורס, שאין זה עצם "דין אפיקורס" אלא תוצאות דיניו), שלכן נראה יותר לפרש כוונת אדמה"ז שיש לו דין אפיקורס שאין לו דין "ישראל" לאחד מן הדברים, וא"כ יש לעיין לאיזה מהעניינים נתכוון ואם זה שייך לענין לצרפו לי' כו'.

ונמצא, דאין לפרש כוונת אדמה"ז "בדין אפיקורס" למימר דבעי' להתרחק ממנו, כיון שדין "להתרחק" "שלא ילמדו ממעשיו" אינו מיוחד לאפיקורס דווקא אלא לכל רשע, לכן אע"פ

30 ואולי י"ל שזה מקור לדברי הרמב"ם שפסק שיש לקרב בני הקראים בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה ואין להם דין מורידין, שלמד מזה גופא שהחכמים פסקו שהם מבטלים רשות כישראל, ואין שוכרים מהם, שאין לנהוג בהם הדין דלהתרחק מהם אלא אדרבא.

31 כפשטות דברי אדמה"ז בסי' ל"ט ובהל' מציאה סל"ט (ולא כשיטת הח"ס יו"ד סי' ק"ב דהוא רק קנס חכמים).

שבאפיקורס ניתוסף באיכות הריחוק מ"מ אי"ז דין באפיקורס דיקא.

ז. חזרה מהמבואר לעיל, דיתכן שהצדוקי אין לו דין אנוס שלא יהא כנכרי אלא אא"כ שומר שבת בדאורייתא

וכיון³² דאתינן להכי, נחזור ממה שכתבנו לעיל שכדי שלא יהא לו פסול דמחלל שבת כנכרי מספיק מה "שמעשה אבותיהם בידיהם" ואין צורך שישמור שבת, ומה שכתב באדמה"ז דאכן צריך שישמור שבת הוא הלכה צדדית "שלא ילמד מהם", דלפי מה שנתבאר עכשיו נראה דלא כנ"ל, שהרי כל ההלכה שאין הצדוקים כנכרים נידון בגמ' לעניין שאין מחוייבים להתרחק מהם וא"צ לשכור מהם ומבטלים רשותו, ובנוגע לכותים (לכל הפחות לאחר הגזירה – וראה בתוס' שאפשר גם לפני גזירת רב אמ"י) שהם כנכרים מבואר שם בראשונים שטעם התקנה הוא כדי להתרחק מהם לגמרי (כנ"ל מדברי הרמב"ן לעניין מה שהכותים "עשאוהו כנכרים" וכ"כ הפנ"י בחולין שם לבאר כללות הסוגייתא), ומוכרח לומר שמי שקבעו עליו שאינו כנכרי אין צורך להתרחק מהם (באופן זה), ואין לומר שהצדוקי אם אינו שומר שבת, אינו כנכרי לעניין א' והוי כנכרי לעניין שישכרו ממנו, כיון שעיקר התקנה שיהא המחלל שבת כנכרי הוא לענין שלא ילמדו ממנו ועל הצדוקי לא תיקנו ליתן עליו שם נכרי כדי להתרחק ממנו שלא ילמדו, ומוכרח שמה שכתב והרמב"ם ואדמה"ז שצריך שהצדוקי לא יחלל בדאורייתא בפרהסיא, כדי שלא יהא כנכרי (שהיו מחוייבים להתרחק ממנו כדי כו') הוא משום שאין מספיק מה שהוי "כאנוס" מפאת ד"מעשה אבותיו בידי" גרידא שלא יהא כנכרי אלא בעי צירוף בזה שהוא שומר שבת בדאורייתא, שרק בזה אינו כנכרי ומבטל רשותו ויכולים לדור עמהם, אבל אם מחללים שבת בדאו' הם "כנכרים" ומשכירים מהם, וכנ"ל שגדר ההלכה היא, שתיקנו להיות כנכרים בכדי שלא יגורו עמהם מפאת שהם כנכרים, אין כאן ב' הלכות ודינים (א' שמי שהוא כישראל יוכל לבטל, וב' שאעפ"כ באם ילמדו מעשיו ישכירו ממנו), אלא הלכה אחת, שגדרה היא שמי שאינו משמר שבתו בשוק "כנכרי" וממילא לא יגורו עמהם, וכן הוא פשוט כוונתו בהל' א' "הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות ואין צריך לשכור מהם כדי להרחיק דירתו מהם הואיל והם שומרי שבת ואינם עובדים אלילים", דגדר ההלכה היא שכשומר שבת ואינו ע"ז הם "כישראל" ולא "כנכרים" וממילא אין צורך להרחיק דירתו מהם באופן זה שהיא הלכה שהיא תוצאה מחלות שם נכרי, (וההסבר ע"ז, אמאי לא סגי מה "דאנוס" גרידא יבואר אי"ה להלן).

ויש להוסיף עוד בנקודה זו קצת הוכחה לזה בשיטת אדמה"ז, (שיש צורך שיהיה "שומר שבת" ולא סגי מה ש"מנהג אבותיו בידי"), והוא מפסק דין אדמה"ז בסי' ש"ל ס"ב ז"ל, "נכריה אין מילדין אותה בשבת כו', וגם הישראלית שהיא מילדת ידועה ונותנים לה שכר שמותר לה לילד נכריות בחול משום איבה מכל מקום בשבת אין כאן איבה שיכולה להשמט ולומר הנשים שלנו ששומרות את השבת מותר לילד אותן בשבת אבל שלכם שאינן שומרים

32 גישה כללית דלהלן מתאימה עם גישת הרב שד"ב שי' לווינ בהבנת דברי אדמה"ז בהל' עירובין ובהל' רביית "אין לו דין אפיקורס לענין מורידין". אבל לבסוף נכתוב שדברי אדמה"ז "לענין מורידין" הוא רק בהקראי אבל בן המומרת שיטה שונה לחלוטין.

את השבת אסור לנו לילד אותן בשבת. ואפילו ישמעאלית שאינן עובדים עבודה זרה (ואין איסור לילד אותן בחול כמו בנכרים עובדי עבודה זרה שאסרו אותן מפני שמילדת בן לעבודה זרה מכל מקום בשבת) אסור משום מלאכה שלא לצורך כמו שיתבאר בסי' של"ב (הואיל ואפשר להשמיט בלי איבה) אבל הקראיים כיון שהם שומרים שבת מותר לילד אותן (בשכר בדבר שאין בו חלול שבת משום איבה), דהנה יש להבין, שקודם הסוגריים נראה שסובר שיכול לילד בן לקראי אפי' בשבת בדבר שיש חילול שבת ובחינם, שהרי מה שכתב בסוגריים הפי' (כידוע מהמהרי"ל הכונה כשכתב סוגריים) שהוא דבר שנסתפק בו אם הוא הפסק הנכון, והיינו שמסתפק אם ההיתר לילד בן להקראי הוא דווקא בשכר ובלי חילול שבת אף שהקראים שומרים שבת (ואין יכולת להשתמט ולומר להם שאין מחללין שבת עבור מי שמחלל שבת) או דילמא יכול לחלל השבת אפי' בחינם לילד בן להקראי.

בפשטות ספק הזה מתאים עם ב' הדיעות באדמה"ז בהל' רבית סע"ט וס"פ³³, דבסע"ט פסק שאסור להלוות להקראים ברבית שהגם שכופרים בתשבע"פ, מ"מ כיון שאין כופרים מדעתם אלא שאבותיהם הדיחו אותם, הוי כתינוק שנשבה ואנוס הוא ואין להם דין אפיקורס לענין מורידים ולכן אסור להלוותם ברבית (שההיתר להלוות למומר הוא משום דכיון דגופו מותר כ"ש ממונו, ואין לומר כן בקראי הוי כתינוק שנשבה), אבל בס"פ הביא בסוגריים י"א (שהוא שיטת הש"ך בסי' קנ"ט סק"ו) שעכשיו שהקראים נתקלקלו ביותר והם כאלו כופרים בכל התורה לכן יש להם דין נכרים גמורים ואסור להחיותם ולכן מותר להלוותם ברבית כיון דאיסור רבית תלוי ב"להחיותו", ולפי"ז נראה לכאורה שבהתאם לזה הם ב' הדיעות כאן, ולפי הסברא הראשונה בהל' רבית, מותר לילד לקראים בשבת בחילול שבת אפי' בחינם כיון שאין להם דין אפיקורס כנכרי (ומצוה להחיותו אפי' בחילול שבת), אבל לפי הסברא הב' בס"פ שם, כיון שהקראים עכשיו יש להם דין "נכרים גמורים" אסור להחיותו ואסור לחלל שבת לילד להם בן וא"כ ההיתר לילד בשבת הוא רק בשכר ובדבר שאין בו חילול שבת ומשום איבה³⁴.

וא"כ לכאורה יש להבין, למה הוכרח לומר בתחילת הסעיף שההיתר לילד להם הוא "כיון ששומרים שבת"³⁵, כיון ששיטה הראשונה בהל' רבית, סובר שאינם כנכרים גמורים (ומה

33 וכן צויין שם לש"ך בהל' רבית קנ"ט שהוא הי"א בס"פ.

34 או י"ל הספק (אבל הציון שם הוא להשיך ולכאורה הכוונה כבפנים), דגם לפי שיטה הראשונה בהל' רבית מסתפק אדמה"ז כאן בסי' ש"ל אם יש מצוה להחיות הקראי עד שמחללין עליו השבת או שרק "אין מורידין" אבל אסור להחיותו, או שאין מצוה להחיותו ולכן אסור לחלל עליו השבת, ולפי"ז ידוקדק הלשון "אין להם דין אפיקורס לענין מורידין" (ולא כתב "מורידין ולא מעלין"), אבל גם לפי פי' זה יוצא דהפסק לולא הסוגריים הוא שחייב להחיותו הוא דווקא כשהקראי שומר שבת (ולא מספיק מה "שאנוסים הם"). אבל לכאורה אין נראה לפרש שיטת רבינו שלדיעה הראשונה יש צד לומר "אסור להחיותו", שזה נתחדש רק בשיטה הב' של הי"א שבס"פ משום "שנתקלקלו ביותר" והוי "נכרים גמורים" אבל לולא סברא זו אין נראה שיסבור שיש איסור להחיותו (ואדרבא פשוט שיטה זו היא ש"מעלין" כיון ששיטה זו הוא לכאורה כהרמב"ם בהל' ממרים שפסק שם שיש "לקרבם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה" דלכאורה יש צורך בהנהגה ד"מעלין" כדי שיחזרו (סברא זו כתב באגר"מ אהע"ז סי' פ"ב - אבל גם לולא סברא זו אין נראה ששיטה זו סובר שיש איסור להחיותו, שהרי אדמה"ז הוצרך לסברת "נתקלקלו הרבה" לבאר שיש איסור להחיותו (ובפשטות בשכתב "לענין מורידין" הכוונה שאין מורידין ואין הדין ד"לא מעלין"). ולכן נראה כבפנים. ולכן נראה עוד, שאין לפרש כוונת אדמה"ז "אין להם דין אפיקורס לענין מורידין" שכוונתו, שיש לו אפיקורס לדין "לא מעלין" דאין נראה שזה שיטתו בסברא זו). ולהלן נכתוב ונוכיח שמדברי אדמה"ז בהל' רבית ומדבריו בביאור הלכה זו בקו"א הל' נוקי נפש אות ג' נראה דאדמה"ז לומר שלשיטה הראשונה, ושיטת הרמב"ם יש מצוה להחיותו.

35 ואפשר שכן הוא ההבנה בהמג"א שהוא מקור דין אדמה"ז בסי' ש"ל ס"ד "עכ"ם אין מילדין - אפי'

שכופרים הוא "מעשה אבותיהם בידיהם") וא"כ יש ליילד אותם כשאר ישראל (ולא רק משום איבה דאז היה מובן הוספה זו שאין יכול להשתמש כו'), אלא דע"פ המבואר לעיל אפשר לפרש שאע"פ דהוי כאנוסים מ"מ אין מועיל לומר שאין כמומרים לומר "אין מורידין" אלא א"כ "שומרים שבת" ואין מספיק הטעם דכיון שאבותיהם הדיחו אותם הוי כאנוסים אלא בצירוף מה שהם שומרים שבת.

ט. ד' הסברים בצורך שהקראים ישמרו שבת בדאו' כדי שנאמר שמה "מעשה אבותיהם בידיהם" "אנוסים הם"

ובהסבר מה דצריכים שישמרו שבת בדאו' כדי שלא להחשיב הצדוקים דין מומר מפאת מחלל שבת, אע"פ שמה שהם עושים הוא משום "מעשה אבותיהם בידיהם" ו"אנוסים הם", אפשר לומר בכמה אופנים,

(א) אפשר שזה משום שגם אבותיהם היו נזהרים בכל דיני שבת דאורייתא, ואף על הלכות שלא כתובים בפירוש בתשב"כ, (והוא דומה למה שהכותים היו נזהרים בהל' שחיטה, כדברי אדמה"ז בה' שחיטה קו"א סימן ב' הערה י"ד "כותי. הוא מהאומות שהושיב שנחריב בערי שומרון ונתגירו. ומתחלה היו גרי אמת ואחר כך נתקלקלו וכפרו בהרבה תורה שבעל פה, רק שבשחיטה החזיקו בה בכל הלכותיה שבעל פה, וכל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל לרשב"ג, והיה מותר לאכול משחיטתם. ותנא קמא פליג ארבי שמעון כו"ל³⁶, וא"כ אולי יש לומר שגם הצדוקים היו נזהרים בהל' שבת דאורייתא גם בהלכות שאינן

ישמעאלי שאין ע"א (וכ"מ ברמב"ם פ"ב) ומיהו לקראי מות' כיון דמנטרי שבתא (כ"ה), דהוא לחלל שבת ובחינם כיון שלא פירש שהוא דוקא בשכר דווקא כשאין חילול שבת. אבל הפרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן ש"ל ס"ק ד' פ"י דמה שכתב [המ"א] קראים שרי, "היינו בשכר ובדבר שאין חילול שבת, אף שבות דרבנן אין מחללין, וצ"ע, דהם אין מנטרי שבתא בשבות דרבנן, ויכול להשמט מהם". וכ"פ המחצה"ש, וכן הבין הרעק"א בכונת המג"א והקשה עליו למה אין מחללין עליו השבת (בלי איבה) הרי הולד הוא תינוק שנשבה לכל הדיעות (אפי' להנ"י דמחלק במי שגדל וראה ישראל ודתם כו' אבל בתינוק ממש ה"ה אנוס) ולמה לא נחלל שבת להצלתו והבית מאיר חידש שאין מחללין שבת עבור מי שלא ישמור שבתות (כיון שההיתר לחלל שבת להציל נפש הוא "כדי שישמור שבתות הרבה" והרעק"א חלק עליו, כיון שעיקר ההיתר הוא מ"יחי בהם" (או מפסוקים אחרים עיי"ש). אבל אין בדברינו בביאור דברי אדמה"ז מועיל לת' קושיית הרעק"א, כיון שאף אם אין הקראים מומרים אלא בצירוף הסברא שהם שומרים שבת, אבל לכאורה עדיין היה מקום לחלל השבת (לא עבור הקראית אלא) עבור הולד שהוא תינוק שנשבה אפי' "אינו שומר שבת" כמו כל תינוק ממש שאינו שומר שבת ובוודאי מחללים שבת עבור התינוק עצמו. ונראה לכאורה שבדברי אדמה"ז בס"פ בהל' רבית יתורץ גם קושיית הרעק"א כיון שהשיטה ההיא סוברת שאין להחיות (לא רק בני הקראים כיון שהם "כנכרים גמורים", (שבוה יש לומר שאין חל על הולד גדר זה, אפי' לפי שיטה ההיא, כיון שהם עדיין "לא נתקלקלו ביותר"), אלא אפי' בן המומרת, אע"פ שהוא אנוס גמור (ולא כתב עליו אדמה"ז הלשון והטעם משום ד'נתקלקלו ביותר' וכפי שיבאר לקמן בעוזה ש"ת) משום "שלא לגדל בן לע"ז" א"כ לכאורה נראה שחל איסור שלא ליילד בן הקראי (אע"פ שהוא אנוס ממש) כיון שע"ז "יגדל וולד" שהוא כנכרי גמור. אלא שישל"ע ולומר שלא חל איסור זה, אלא למי שבן מומרת ע"ז דוקא (כדלהלן). אלא שיש להסתפק אולי חל איסור זה גם למי שגדל קראי (לשיטה ההיא) דאפשר שגרוע יהודי שנוהג כקראי כמו יהודי שע"ז. וצ"ע בזה.

36 (וראה גם דברי אדמה"ז הל' שחיטה סימן ב' "ולא דמי לכותים קודם שגזרו עליהם להיות כנכרים דבישראל עומד על גביו או אפילו יוצא ונכנס היה מותר לאכול משחיטתו בלי שיבדוק לו סכין משום דהכותי מירתת מהישראל שמו יבדוק הסכין אחריו לפי שידוע שהישראל לא יסמוך עליו הואיל והוא נכדל מעדת ישראל באמונתו שאינו מאמין בתורה שבעל פה") דנמצא שהגם שלא היו מאמינים בתשבע"פ היו נוהגים בפועל לפי דיניה ומחזיקים בה, בענין המועיל לשאר ישראל, עד שמה שלא היה להם בהאמונה בתשבע"פ גרם להם להיות מדייקים עוד יותר ביודעם שהישראל לא ימסוך עליו, היה פועל יראה יתירה שדייק לעשות כההלכה שהחזיקו בה ישראל.

מפורשת בתשב"כ אלא בתשבע"פ), ולכן אין בני הצדוקים נחשבים כאנוסים אם אין שומרים שבת בפרהסיא בדאורייתא, דכל מה שנחשבו כאנוסים הוא משום "דמעשה אבותיהם בידיהם" וכיון שאבותיהם נזהרו בפועל בשבת דאורייתא לכן כל שמחללים שבת בדאורייתא אינם "כאנוסים". ובזה יבואר גם מה שהקשינו על סברא זו לעיל, אם צריך שלא יחלל שבת בפועל כדי שלא יהא כמומר מפאת חילול שבת, מה מועיל, הרי הצדוקי מחלל שבת בפרהסיא בדרבנן (בעניין שזה עצמו סיבה להיות נכרי כמבואר בהל' אלו).

וע"פ הנ"ל יובן, דכדי ש"בני התועים" לא ייחשבו כנכרים מפאת ש"אנוסים הם" צריך שלא יתקלקלו יותר ממה שהחזיקו אבותיהם, וכיון שאבותיהם החזיקו שלא לחלל שבתות בדאורייתא כשאר ישראל, א"כ צריך שגם בניהם לא יחללו יותר מאבותיהם, ולגבי מה שמחללים בדרבנן מספיק הסברא "אנוסים הם כו".

ב) אולי אפשר לומר שבאמת אין סברא "דמעשה אבותיהם בידיהם" לגבי הקראים נחשב לאונס גמור ממש, שיהיה ממש כמו תינוק שנשבה בין הגויים בפועל, ולא מיבעי מצד סברת הנ"י בשם הרמב"ן שכשאחר כך ראה ישראל ודתם והכירו תורת ישראל ואעפ"כ דבקו באומות אין זה בגדר אונס³⁷, אלא אפי' לפי דברי הרמב"ם שאכן נחשב "כאנוס" (לשונו בהל' ממרים³⁸), אין זה אונס ממש, שאינו כמו מי שנשבה ואינו יודע כלל אודות תורת ישראל בשעה שעובר עבירה, שאז הוא "אנוס" ממש, משא"כ זה שגדלוהו בין הקראים ושמע וראה דתם אינו אנוס באותו דרגא (אלא כמו מי שנשבה ואח"כ ראה ישראל), ונוסיף סברת המבי"ט אודות הקראים, שכיון שבאו "מזרע קודש" ואבותיהם קיבלו תשב"כ ותשבע"פ אז הוי ליה לחזור בתשובה³⁹ שלכן, נאמר, שכיון שאינו "אונס גמור ממש" אין טענת אונס מועיל שלא להיחשב כנכרי מפאת שכופר בתורה או מפאת שמחלל שבת בדרבנן בפרהסיא אא"כ הוא גם שומר שבת בדאורייתא בפרהסיא, והיינו, שאין הוא כופר לגמרי בכל תשבע"פ (ראה לשון אדמה"ז קו"א שחיטה סק"ת, ולשונו בביאורו בדעת הי"א בסוף הל' רבית), הן בפועל, והן בעצם אמונתו בלב, דצירוף שניהם מועיל שלא ייחשב כנכרי משא"כ אם אינו שומר כלל ה"ה מעין "כופר לגמרי" שלא באונס מעליא. (נקודה זו, מתחזקת ביותר ע"פ דיוק לשון אדמה"ז דביה עסקינן בסע"ט בהל' רבית שהקראי "אין לו דין אפיקורס לענין מורידין" דמשמע שיש לו דין אפיקורס לעניין אחר, אע"פ שהוא "כאנוס" ד"אבותיו הדיחו אותם" ו"מעשה אבותיו בידו"⁴⁰).

37 אבל ראה להלן דלכא' יש לטעון שהרמב"ן בעצמו וכן הנ"י דברו בצירוף שהלה היה לו "הכרה" בתורה ועובד תורת ישראל והלך "לדבק בחוקות עכו"ם" דאולי זה מדבר בצירוף שהלה הוסיף בשייכותו לחוקות עכו"ם יותר משהיה קודם ולאחרי שכבר היה שייכות של הכרה בתורת ישראל.

38 אבל להעיר דאדמה"ז כתב "שאנוס הוא", אבל נראה שלשון ההוא קאי אמי שנשבה בין העכו"ם בפועל וגדלוהו ביניהם, וכן כתב לגבי בן המומרת "ה"ה כאנוס". אבל בהל' שבת שפ"ה ס"ג כתב "לפי שהצדוקים אנוסים הם".

39 ובתור סניף יש להוסיף, חלק מסברת הש"ך שיטת הי"א (שהיא מרבינו שמשון והרדב"ז) שהקראים מתלוצצים נגד החכמים והרבנים שהגם ששיטה זו חולקת עליהם, מ"מ אולי אפשר שמקבל סברתה כלפי שנאמר שאין סברת האונס מפקיע לגמרי בעייתם.

40 ויש להוסיף הסבר לסברא זו מעניין שקו"ט בגמ' כתובות נא, בסוגיית דיצרה אלבשה ובשיטת אבוא דשמואל דאין האשה נחשבת אנוסה כשסופה ברצון, ואע"פ שפסקים כרבא מצד הסברא דיצרה אלבשה הרי יש כמו"כ הגבלות בדבר בראשונים ואחרונים דאין נראה פשוט לגמרי דדבר הבא מאונס ויש בו גם רצון שהוא אונס גמור שיהא לו דין אנוס. ולכן אע"פ שפסק הרמב"ם דבעניינו הוי מספיק מידת האונס להחשיבו אנוס לעניין ש"אין מורידין" ויש לקרבו וכו' ולדברינו להלן נראה שאין עליהם דיני נכרי (שלא כאופן הג' דלהלן) ליינם כו, מ"מ אפשר שכיון שאין זה אונס גמור לא פסקו שאינו כעכו"ם אלא בצירוף שהם משתדלין לשמור שבת בדאורייתא כו'.

ג) ויש לבאר עוד באופ"א קצת, שהגם שהם אנוסים, מ"מ לעניין כמה מהלכות התורה אין מספיק שאין הוא "כופר" ואפיקורס מדעתו ואינו "מורד" (וכדלהלן), אלא בעי שיהיה לו עניין מסויים בפועל ובחיוב ובמציאות בענייני אמונה והנהגה על פי יסודות התורה. וכן יתבאר להלן לביאור אפשרי בדברי אדמה"ז "אין להם דין אפיקורס לענין מורדין" דכוונתו שאין לו דין ישראל להעניינים שצריכים בפועל שיהיה "בר מצוה זו" או "בר מצוות" (וכמו "בר קשירה" ובר זביחה" וכן אפשר לעניין עדות, והגם שהוא כאנוס או אנוס ממש, מ"מ "כמאן דעביד לא אמרי"), שלכן אולי אפשר לומר חידוש, שכמו"כ הוא לעניין מה שלא יהא נקרא "נכרי" (במה שיש לו עניין שלילי דמעשה חילול שבת או מה שיש ההעדר דשמירת שבת) אינו מספיק מה שהוא "אנוס" גרידא, שלא יהא לו שם "נכרי" לעוד הלכות (וכמו ליינם, בישוליהם, פיתם) אלא בעי גם שישמור שבת (לכל הפחות בדאורייתא).

אלא דלכאורה דבר זה מחודש והוא נגד כמה וכמה הסוברים שאין המחלל שבת שיש לו גדר "תינוק שנשבה" אוסר יינו, (כן מבואר ברדב"ז בתשובה המיוחס לר' בצלאל אשכנזי בדברי הש"ך כאן שהיא שיטת הי"א דאדמה"ז, שמסתבר שכן הוא הדין לשיטת הרמב"ם שאין יין הקראים י"נ וכו'), וכן לכאורה משמע יותר בדעת אדמה"ז שאינו סובר כן, כיון שבס"פ בהל' רבית נתחדש בשיטת הי"א דכיון "דנתקלקלו ביותר" "כנכרים גמורים", דנראה שהדיעה הראשונה (בסע"ט) אינו סובר כן, ובפשטות נראה שאין להם דין "כנכרים" כלל⁴¹.

ד) אכן נראה מהלך פשוט יותר שהוא מעין צירוף ב' מהלכים הראשונים, שכיון שמדובר בקראים, היודעים ומכירים תורת ישראל (תושב"כ) ושמעו והכירו דיעות תשבע"פ, והרי הם קיימו ונזהרו בכמה מהלכות תשבע"פ⁴² ולכן אע"פ שכפרו בתשבע"פ (והצדוקים הראשונים נחשבים כגוי שאין להם טענת "אנוסים הם" לפי ביאור הבי"ע"פ הרמב"ם), מ"מ לגבי בנייהם שגדלו על דתם אין נחשב כפירה גמורה ממש, להיות נחשב לגוי גמור לכל דבריו, כשעדיין מחזיקין בפועל להיות נזהר בכמה מהלכות תשבע"פ, (שבזה נראה ומראה שאינו כופר עד כדי כך שלא יהיה נזהר בהלכות שע"פ תושבע"פ), ובפרט במצוות השבת ששקולה כע"ז ומפורשת בתש"כ ענינה וחומרה, ובפשטות היו ממשיכים להחזיק לפועל בניהוג הלכות שבת דאורייתא כמו שהיו לפני שנעשו צדוקים, שלכן, אף בניהם אם החזיקו בפועל להיות נזהר בשבת דאורייתא אין להם דין אפיקורס, אבל אם לא היו מחזיקים בה בפועל, כשיודעים שישאל נזהרים בזה, ויודעים חומר האיסור, הרי זה גופא להם עניין אפיקורסות, שמורה שאין מאמינים בדרגא כזו שאין נוהגים בה בפועל (כמלפנים) בעניין החמור מאוד, שהוא מעניין האפיקורסות והוא "כפירה מדעתם".

אלא דלפ"ז צריך ביאור בדין בן המומרת שאסור להלוות להם ברבית (לדיעה הראשונה בהל' רבית סע"ט) משום שהם אנוסים מצד ש"מעשה אבותיהם בידיהם" ואבותיהם הדיחו אותם ואין כופרים מדעתם כו', דלכאו' היאך מועיל הסבר זה לעניין שלא יהיו כנכרים מפאת שמחללים השבת בפועל בדאורייתא בפרהסיא, והרי בפשטות בן המומרת שנישאת לנכרי

41 עיי' להלן אות י"ב.

42 וכמו שחטיטה, שנראה שהחזיקו ודקדקו בזה כמבואר באדמה"ז דלעיל, ויש להוסיף מקור ע"ז, דאל"כ היאך עבדו ושחטו כביהמ"ק, עד שהצריכו להשביע הכה"ג ביה"כ (שעושה כל עבודות יה"כ כולל השחיטה וכמפורש בקרא) והרי לפי שיטת הר"י והרא"ש (וכן פסק הרמ"א ואדמה"ז מבאר זאת בהל' שחיטה ק"א ח'). בעי שיהא "נזהר במצות השחיטה לקיימה כהלכתה המסורה לנו בע"פ פירוש הכתוב וחבת וגו' כו', "כדי שהשחיטה תהיה כשירה.

"נוהג בדרכי אבותיו" גם לעניין שאינם שומרי השבת כלל, ומוכח לכאן דלא בעי' שמירת שבת בפועל לענין שלא יהו כנכרים וסגי במה שמעשה אבותיהם בידיהם לגמרי.

ואי"ה יבואר להלן שלענ"ד ברור בשיטת אדמה"ז שיש חילוק עצום ורחב ועמוק בין הקראים ובין המומרים לשיטת אדמה"ז (היפך משיטת הש"ך), ולשיטתו עדיף בן המומרת שמספיק לו הטעם "דאנוס" שלא יצטרך שום סניף וצירוף שלא ייחשב כנכרי.

י. ביאור דעת בעלי התוס' והרשב"א למה אין הצדוקים אפיקורסים מפאת שכופרים בתשבע"פ

הנהגה בהמשך להנ"ל יש לבאר, בדעת התוס' והרשב"א, החולקים אטעם של הב"י לפי הרמב"ם, אמאי אין הצדוקי כנכרי מפאת שמחללים שבת בפרהסיא בדרבנן וביארו הטעם משום "שרגילים הם לזוהר לפי שיראים מחכמים", וכ"כ הרשב"א להלכה שם, "ולענין צדוקי פסק הרב ז"ל ג"כ דצדוקי אינו כגוי כו', אלא א"כ מחלל שבתות בפרהסיא דאפי' בישראל אינו מבטל, ומיהו ביתוסי אינו מבטל רשות וכדקתני צדוקי וביתוסי הרי אלו אוסרין, ועד כאן לא פליג ר"ג אלא בצדוקי אבל בביתוסי מודה משום דצדוקין מתיראין מחכמים ואינן מחללין כל כך כדאמרינן בנדה בריש פרק בנות הכותים שצדוקיות אנו מתיראין אנו מחכמים אבל ביתוסינן אינם מתיראים וכגוים גמורים הם", (וכן פסק בעבודת הקדש), ואין הם סוברים שהסברא ד"אנוסים הם" מפני "שהדיחו אותם אבותיהם" מספיק שלא להיחשב כגוי מפאת שאינו נוהג מלחלל שבת בפרהסיא, (וראה במשנ"ב בסי' שפ"ה שם שתמה על השו"ע והאחרונים שפסקו כשיטת הרמב"ם ולא כבעלי התוס' להחמיר והביא שכמה אחרונים החמירו).

ולכאורה שיטתם צריך ביאור מדוע אין לצדוקים הללו דין אפיקורס, מפאת שכופרים בתשבע"פ, והרי נפסק בשו"ע יו"ד קי"ט סעיף ז' מי שהוא מפורסם באחד מעבירות שבתורה, חוץ מעבודת כוכבים וחלול שבת בפרהסיא, או שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל, נאמן בשאר איסורים", ובש"ך שם "או שאינו מאמין בדברי רז"ל - כלומר הוא חשיב ג"כ כעובד כוכבים ומחלל שבת כו'", ובבית יוסף שם הביא מתשובות הרשב"א "אבל משומד לחלל שבתות בפרהסיא או שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל הוא מין ויינו יין נסך וכו'", וכן העתיקו בסי' קכ"ד, וא"כ לכאורה אינו מובן היאך יסבירו הא דצדוקי כישראל ומבטל רשותו, והרי הם כופרים בתשבע"פ, ואע"פ שיראים לחלל שבת בפני החכמים, מ"מ אין הם מאמינים בדברי רז"ל ואמאי אינם כאפיקורסים דדינם כנכרי מצד דכופרים בתשבע"פ⁴³ ובאמת הוא תמיהה ופליאה עצומה עד מאוד.

ומחומר הקושיא, לכאורה נצטרך לבאר סברה הפוכה קצת ממה שכתבנו לעיל לשיטת הרמב"ם ואדמה"ז באופן הב' (שאין טעם האנוס מועיל לגמרי אם לא שלא היו מחללים שבת בדאורייתא כיון שאין זה אנוס גמור) ונבאר, שגם הרשב"א החולק על הרמב"ם סובר דלענין

43 ויש לדייק בלשון התוס' שם "ותימה דהא סתם צדוקי אינו נוהג כלל במילי דרבנן אפי' בפרהסיא וכותים נמי שהיו מבטלים ונותנים רשות קודם שגזרו עליהם ר' אמי ור' אסי בפ"ק דחולין (דף ו) הא סתם כותים אינם מאמינים בדברי חכמים ואפי' בפרהסיא ולא מזדהרי וי"ל שרגילים הם לזוהר לפי שיראים מחכמים כו' ", דלא הקשו כלל מעצם הדבר שאין מאמינים בתשבע"פ, דנראה שענין זה לא היה קשה להם כלל, אלא היה קשה להם מה שבפועל הם לא היו נוהרים בחילול שבת (בדיני חכמים).

פסול דכופר בתשבע"פ מספיק מה שהוא אונס (קצת) שלא להיחשב ככופר ועי"ז למעט קצת בהמחלוקת שבין התוס' והרשב"א ובין הרמב"ם, והיינו, שבעצם נחלקו ת"ק ור"ג במס' עירובין בר"פ הדר, אם הצדוקי כנכרי או כישראל (לעניין אם יכול לבטל רשותו) וכן נחלקו בזה ראשונים (הרמב"ם פסק כר"ג והר"ש פסק כת"ק וכן הרז"ה והר"מ הובא בהרא"ש) וכן נראה שכמה מהאחרונים נטו לומר דההלכה כת"ק (המהרש"ל הובא בדרישה ובש"ך דידן בסי' קנ"ט), והמחבר ורמ"א ואחרונים מג"א וט"ז ועוד פסקו כר"ג, ולכאורה צריך ביאור, מהו סברת ר"ג ודעימיה שהצדוקי כישראל, והרי "אין מאמינים בתשבע"פ" (ובפשטות סברת ת"ק לפסול הוא אכן מטעם זה⁴⁴), עד שלפי הרשב"א מי שאינו מאמין בו יינו נסך כו'⁴⁵.

ולכאורה מוכרח לומר, שלשיטת ר"ג ולהלכה אין להם דין כופרים, ומסתמא צ"ל, בחדא מתרי אנפי, או שהם מסכימים שלענין דין להחשב ככופרים ונכרים, הרי כיון ש"אבותיהם" הדיחו אותם "מעשה אבותיהם בידיהם" אנוסים הם. אלא שלעניין חילול שבת, הם סוברים דבעי שלא יהיו מחללי שבת בפועל. (ולפי ביאור זה נמצא שכמעט אין מחלוקת בין הרמב"ם ובעלי התוס', שלשניהם אין לצדוקים דין מומר, משום שאנוסים הם לעניין כפירה בתשבע"פ, ואין הם מחללי שבת דאורייתא לעניין פסול דמחלל שבת, אלא שלהרמב"ם אין צורך לומר שהם "יראים מחכמים" בדיני דרבנן, אלא אע"פ שאין יראים מהם, מ"מ כיון שאין מחללים שבת בדאורייתא מספיק שלא יפסלו מפאת חילול שבת, ולבעלי התוס' ורשב"א צריך שבנוסף על שאין מחללים בידיים שבת דאורייתא בפרהסיא, ה"ה "יראים" ומתביישים מהחכמים לעבור אדרבנן בפניהם).

או שיש לומר אופן אחר ומחודש בשיטת ר"ג, שאולי אפ"ל בשיטתו לבעלי התוס'

44 בפשטות זה סברת הת"ק, אבל ראה תוס' מסכת חולין ה, כו", אבל כותי הוי כעובד כוכבים משום דאינו מודה בעירוב דהיינו נמי טעמא דת"ק דאסר שהוא ר"מ כדמוכח התם בגמרא כו' , דנראה לכאורה שאין הטעם משום שכופר תשבע"פ בכללותה (או כולה), אלא משום שאינו מודה בעירוב (שפכשטות הוא טעם פרטי לענין עירוב), אבל לכאורה לפי המאירי עירובין סא בדיעות הסוברים דהצדוקי נחשב "למודה בעירוב" נראה לכאורה שהטעם משום שכופרים תשבע"פ שהרי כתב כו', ושהצדוקי מודה בעירוב ואף על פי שקצת מפרשי' כתבו שאף הצדוקי אינו מודה בעירוב וכו'. הדעת מכרעת כן שהרי בכללם כופרים בתורה שבעל פה הם אין הדברי' נראין מסוגיית הגמרא כו', אלא ודאי מודה בעירוב הוא הואיל ומשמרים את השבת הם שהרי כתוב בתורה, דנמצא דאע"פ שהם "מודים בעירוב" דמשמרים שבת (ועירוב), מ"מ אינם כישראל ובפשטות משום שכופרים בתשבע"פ. וא"כ אפשר שגם הסוברים שצדוקי נחשב ל"אינו מודה בעירוב" (ונפק"מ לעניין דאין מערב), מ"מ לעניין מה שאין מבטל רשות, אפשר שהטעם משום דהוי "כופר" בכל התורה. אגב, ראה לשון המאירי בנדה דף לג עמוד ב' "הוא שאמר בנות הצדוקים וכו' וצדוקים הם ישראלים גמורים אלא שפירשו למינות בקצת דברים ואין בנותיהן מוחלטות לגמרי כבנות הכותיים אלא הכל תלוי בהנהגתן". אבל ראה במאירי אבות פ"א "ונפרצו מהם שתי משפחות צדוקים ובייתוסים ומצד ערמתם לדעתם שאלו יחלוקו על התורה לא יהא שום אדם שומע להם הודו בתורה שבכתב וחלקו על הקבלה".

45 הנה אין אנו רוצין לת' כ"ז ע"פ השק"ט באחרונים האם כשאינו מאמין בדבר אחד גרידא של דברי רז"ל האם בזה הוא אפיקורס גמור (וכפשטות ההלכה ברמב"ם הל' תשובה פ"ג הח' האומר.. הרי"ז כופר בתורה. וכן הכופר בפירושה הוא בתורה שבע"פ, ועיי"ש כס"מ מגמ' סנהדרין "אפי' דקדוק אחד", וראה לקו"ש ח"א עמ' 261), שבפשטות הפרי תואר סובר כן בסי' קי"ט לעניין דיהא יינו יי"ג, אבל האבנ"ז והמהרש"ם שנחלקו על פרט זה, האבנ"ז חלק אבן העזר סימן רבג "ועוד נראה ראי' דאפי' כופר במצוה אחת מן התורה אף שחשוב כופר בתורה ונידון בגיהנם לדורי דורות כמו שביאר הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ו' הלכה ט' דאפי' אמר תיבה אחת אינה מפי הקדוש ברוך הוא חשוב כופר בתורה ודינו כנ"ל, מ"מ לא חשוב מומר לאסור בפסח", שו"ת מהרש"ם חלק א' סימן קל"ה כו', ובדבר מה שצדדתי בתשובתי לצרף מה שהיבם פוקר ומלעיג על מצות חליצה והבאתי מדברי הפר"ת סימן קי"ט דמי שאינו מאמין בדבר אחד מן התורה או דחז"ל דינו כמומר לכל התורה ועושה יי"ג כמגענו וכעת שבת וראיתי שדברי הפר"ת צע"ג וח"ו לצרף דבר זה גם לסניף", שהרי בפשטות נראה שהצדוקים היו כופרים בהרבה מתשבע"פ או בתורה שבע"פ כולה, "שאינן מאמינים בדברי חכמים", דאין רמו לעניין בפירוש מחלוקת ת"ק ור"ג ומחלוקת הראשונים בעניין זה.

והרשב"א, שהגם ש"אין מאמינים לדברי חכמים", מ"מ כיון שאין כופרים לגמרי עד כ"כ שיעברו בפרהסיא נגדם לכל הפחות בדיני שבת, נמצא, שעניין העדר חילול שבת אצלם היא המידה שמראה שאין הם כופרים לגמרי בשאט נפש, ושלא להאמין "לגמרי" (ל' אדמה"ז בקו"א הל' שחיטה) בכל דבריהם, ולכן, כיון שלא הגיע מידת כפירתם למידה זו ואדרבא "מתביישים" ו"יראים" מהחכמים, הרי מראה שבעצם חוששים שאולי האמת כדברי החכמים, והרי מדובר שבעצם הם נזהרו בכל דיני שבת דאורייתא (כולל דינים שאין מפורשים להדיא בכתב אלא מבוארים בתשבע"פ על ידי החכמים), דנמצא שאין הם כופרים גמורים ולכן אין להם דין דעכו"ם גמורים לכל דבר מצד הלכה זו.^{46 47}

ובסברת הת"ק נראה, לפי הרמב"ם או שסוברים שכיון "ראו ושמעו ישראל ודתם" אין זה אונס ממש, ואפשר עוד שזו סברא צדדית "דאינו מודה בעירוב" וכפי שמשמע מתוס' חולין ה, ואפשר עוד שסובר, שכדי שיהא לו דין ישראל בכל העניינים בעי שיהא בהם קיום הדינים בפועל, ו"כמאן דעביד לא אמרי", ולפי התוס'⁴⁸ והרשב"א, א) אם סוברים כאופן הא' דלעיל, אפשר כאחד מאופנים דלעיל בת"ק אליבא דרמב"ם, ב) אם סובר כאופן הב', מובן בפשטות שחולק ע"ז, וסובר שהגם שאין עוברים בשאט נפש, מ"מ כופרים בתשבע"פ והם כנכרים.

יא. המשך ברור בוונת אדמה"ז "אין להם דין אפיקורס לעניין מורדין"

מומר כנכרי, מפאת העדר קדושת הישראלי או מציאות שלילי של נכרי

בכללות משמע באדמה"ז דעיקר עניינו מציאות השלילי, "דמורד"

הנה נחזור למה שרצינו לברר כוונת אדמה"ז בדיוק לשונו בהל' רבית "אין להם דין אפיקורס לענין מורדין", דנראה דלאיזה ענין אחר יש לו דין אפיקורס ושאינו כישראל כמ"ש

46 וברוך דוגמא קצת מוצאים שיש דרגות בגדרי עובר עבירה, שלא בכל עניין נחשב "כמורד" ועובר "להכעיס", עד שאם יש איזה סיבה אפשר להחשיבו "כלתיאבון", יתירה מזו, גם כשאפשר לו ליקח דבר המותר, אלא "שאינו חושש" ליקח דבר האסור, הרי בדברי אדמה"ז (וכן הוא בתב"ש) נראה שאין זה "כלהכעיס" (אלא שלכתובת סת"ם ולשחיטה מיפסיל משום "אינו בר קשירה-זביחה", ואין אנו מחשיבים זה "ככופר" ממש), כמו"כ אפשר שאם "אינו מאמין" אבל העדר האמונה שלו אינו עכ"כ "שאינו מתבייש", אפשר שנחשב זה כקצת "מאמין".

47 לאחר זמן ראיתי דהתוספת שבת סי' שפ"ה סק"א תמה תמיהה זו, וכ' "ודוחק לומר דהרשב"א לא חשיב ליה כעכו"ם א"כ אינו מאמין בדברי רז"ל בפרהסיא, דסתימת ל' לא משמע כן, וגם אין טעם לחלק בענין זה בין צנעא לפרהסיא, ועוד דהא התוס' והרא"ש בקושייתם הוי ס"ד שאינם יראים מן החכמים ואפ"ה לא הוי קשיא ליה אלא לפרש"י דס"ל דאף מחלל במילי דרבנן דינו כעכו"ם, וקשה דה"ל דאף בלא"ה דינו כעכו"ם משום דאינו מאמין בדברי רז"ל וצ"ע בכ"ז דרו"ק". והנה היה לו סברא לומר, שאפשר לחלק בין "כופר בפרהסיא ללא פרהסיא", אלא שסובר, א) אין מסתבר, ב) למה לא הקשו בקושייתם מכופר (ע"ד מה שהערנו לעיל בההערה לפנ"ז). והנה סברתינו הוא מעין סברא דיליה, אלא שהחילוק (אינו בין "פרהסיא" ל"צינעא" (היינו אם עושים "ביד רמה" או לא) אלא מה "שמתביישים ויראים" מהחכמים, שבזה אפשר שיש סברא קצת דאם מתבייש הרי"ז משום שבלבו פנימה מרגיש ומאמין שאפשר שהצדק עם החכמים.

48 ויש להעיר לתוס' במה שכתבו בברכות ז. "ההוא צדוקי הוה בשבבותיה דריב"ל כו' לאו אורח ארעא - אף על גב דהצדוקים וכו' מורדין ולא מעלין. היינו בידי אדם אבל בידי שמים לאו אורח ארעא להענישם ולהטריחם ולהורגם בידי שמים שלא כדרך בני אדם. ואי גרסינן הכא עובד כוכבים ניהא דקאמר התם העובד כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין", לכאורה קשה אבל ביאורין הנאמרים כאן, שלפי כל אלו "אין מורדין" או משום

הרמב"ם בעצם ההלכה וההגדרה של אפיקורס, "האפיקורסים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים" (ע"ז פ"ב ה"ה), וא"כ נראה של"דבר מן הדברים" אכן בני הקראים אינן כישראל, ויל"ע לאיזה עניין מכוונים הדברים. והנה, מה שמומר הוי כנכרי, יכול להתפרש בב' אופנים, (א) שחסר בו דין (קדושת) ישראל, ("העדר מציאות"), (ב) שיש בו עניין "כנכרי" (מציאות של שלילה), ולפענ"ד נ"ל לשיטת אדמה"ז דישנם כמה הלכות שהחסרון הוא מפאת "חסרון דין ישראל" ויש כמה הלכות שהחסרון הוא שיש בו ענין השלילי של "נכרי"⁴⁹.

וביאור הדברים הוא, (א) דחסרון קדושת ישראל מתבטא במה שחסר לו עניינים יסודיים באמונת ישראל והנהגה על פיה, (ב) דכשיש לו עניין שלילי שכופר באמונת ישראל באלקי ישראל ובהנהגה שעל פיה יש לו חסרון שלילי דהוי כנכרי, ועניין זה מתבטא הרבה ע"י אדמה"ז שמגדיר אותו כ"מורד" בהקב"ה (מוזכר בהל' רבית בסע"ט דמומר "יודע רבונו ומכווין למרוד בו"⁵⁰, וכן כתב בנוגע לגבי הכותים לפני שגזרו עליהם, שהיו כשרים שלא היו "מורדים ופושעים" (קצ"ט ס"ג).

והנה אפשר לומר שהקראים וכן בן המומרת חסר להם דינים הנוגעים בישראל לאיזה מן ההלכות (כתיבת סת"ם, או שחיטה, או עדות כדלהלן), ובזה יש להן אותו דין הנוהג באפיקורס אע"פ שהם אנוסים. ודינים הללו אפשר לפרש בב' אופנים, (א) שאכן נכללים בזה משום ש"אינן כישראל" לגבי ההלכות שצריך קדושת ישראל בפועל, ולכן כיון שאצלם חסר עניין זה, אע"פ ש"אנוסים הם", מ"מ "כמאן דעביד לא אמרי" וחסר בקדושת ישראל, (ב) שאין להם אפי' חסרון דקדושת ישראל (דסברא "דאנוס" מהני גם לזה דאינו מפסיד חלות שם קדושת ישראל), אלא שאפשר שבפועל אינם כשרים להלכות הללו כיון שאינו "בר קשירה" ו"בר זביחה" שאינו בגדר אותו הלכה הפרטית, והיינו דהוא דין פרטי שהלכות הללו מחייבים שיהיו "בר" המצוה ואלו כיון שחסר להם עניין זה פסולים למצות הללו.

ונראה בעזה"ש"ת לחלק דיש שחסר להם "קדושת ישראל" ויש להם שם נכרי להלכות אלו מפני שנעדר מהם עניין האמונה ע"י מעשה מרידה (הקראים)⁵¹, ויש כאלה שאין נחשבים כלל שיש להם החסרון "שנעדר" מהם האמונה ע"י "מעשה מרידה" (בן המומרת), ולכן כל הפסול שלהם בהלכות הללו הוא רק פסול פרטי במצוה מסויימת. כל זה הוא להלכות

שאנוסים או משום שמתביישים ויריאים ואינם כופרים לר"ג. ובאמת אולי יש לפרש אם התוס' סוברים כהרמב"ם, דצדוקי זה דבזמן שהיה שכן לריב"ל היה בגדר "צדוקי ראשון" (ולא "בני הצדוקין") ודוחק. או דילמא יש לפרש שכאן מדובר בקראי דהיה "מצער" לריב"ל בהיפוך "מעלות הטובות" שמנה הרמב"ם אודות קראי זמנו (שהיו מכבדין הרבנים וזה היה עסקו לצער ריב"ל). עוד י"ל, דתוס' פסקים כתנא קמא בעירובין, דצדוקי כנכרי! (כמו בעל המאור).

49 (אולי יש לומר שלשיטת אחרות, כל ההלכות שייכות לזה שאין לו קדושת ישראל, שממילא נעשה כנכרי (ואולי זה ביאור שיטת הת"ק דר"ג שאין סובר שמה שבני הצדוקים כאנוסים מועיל שלא להיחשב כנכרי, (שיש לפרש שיטתו, שסוברים שאין זה אנוס גמור כהנ"י, אבל אולי יש לפרש שלא נחלקו בסברא זו, אלא סוברים) שכל שחסר בשלימות קדושת ישראל, נעשה ממילא כנכרי, ואע"פ דאנוס הוא, מ"מ "כמאן דעביד לא אמרי", ואולי זה ביאור שיטת הש"ך לשיטתו (שאפשר שפסק כת"ק, ועוד) שלכאורה סובר גם בכך מומרת לנכרי שגרוע מהקראי כדלהלן, שלכאורה שם אין שום מרידה, וכדלהלן בדברי אדמה"ז בזה, אלא משום שאין צורך ש"ימרוד" כדי שייחשב כעכו"ם ויהיה לו דין אפיקורס, אלא מספיק מה שאין לו שלימות קדושת ישראל, אבל לשיטת אדמה"ז נראה מלשונו וסגנונו ופסקיו כאן כנ"ל).

50 ראה גם לשון הרמב"ם עדות פי"א ה"י "המוסרין והאפיקורסין והמומרים לא הצריכו חכמים למנותן בכלל פסולי עדות.. אבל אלו המורדין הכופרין פחותין הן מן העכו"ם.

51 אלא שגם אודות אלו אפשר לומר שאין הם נחשבים כנכרי, דהעדר הקדושה שבהם היותו מפאת אונס אין מספיק להחשיבן כנכרי (אפי' מפאת חוסר מעלת הקדושה הנצרך לישראל).

מסויימות ששם נכרי בא מפאת "העדר" חיוב הישראליות, אבל לגבי ההלכות ששם נכרי הוא מפאת שנחשבים כ"מורדים", הגם שיש קצת מקום לומר, שחל עליהם דין נכרי כיון שבפועל עושים מעשה מרידה, מ"מ מסתבר יותר שכיון שעשייתם הוא באונס אין הם נחשבים כלל "כנכרי" מפאת זה (או משום שאין "נענשים" על אונס או מפני שאין נחשב "מורד" בפועל כיון שעשייה באונס אין זה מתייחס אליו או בעומק יותר שאין זה עשייה כלל ולענייננו כשאנוס במרידתו אפשר שאין זה "מרידה" כלל (אפי' לגבי הקראים).

יב. האם יין, פת כו' של הקראים כיון עכו"ם לשיטה הראשונה בהל' רבית סע"ט

ובראשית יש לדון באלו ההלכות דלכאורה שייכים לגדר ה"מרידה", והם ההלכות שחז"ל עשאו כנכרים לענין שאסרו יינם, פיתם ובישולם, דלכאורה פשוטות גדר האיסור והגזירה הוא מחמת מצויאות השלילי שיש בנכרים (שלכן יש להתרחק מהם) שלזה גזרו החכמים בעניינים הללו, ולכן מסתבר שהאיסור שייך גם במומר, דאיסור זה הוא משום "עניין השלילי" שהם דומים לנכרים ולא בהעדר מעלת הישראל. ואכמ"ל בהשקו"ט אם בכלל גזרו על עניינים הללו במומר או שיש מהם איזה דברים שאין גוזרים עליהם⁵², אלא נדון לפי הסוברים שאכן יש להחמיר ולאסור בעניינים הללו בשל המומר, דיש להסתפק מה דינו של קראים הללו לפי שיטת אדמה"ז בסע"ט, דכיון דסובר שהם אנוסים, האם נאמר שאין לאסור בהם או שגם בשלהם נאסרים לפי שיטת אדמה"ז⁵³.

והנה בפשוטות נראה, שאם איסור יין המחלל שבת הוא משום "קנס" (כסברת הח"ס) בוודאי אין "לקנוס" מי שדינו כתינוק שנשבה, ורק אם גדר האיסור הוא שמי שנוהג כנכרים בענייני ע"ז או שבת בפרהסיא או מומר לכל התורה כולה שיהא כנכרי להלכות הללו שייך לומר שחל גם על מי שבגדר "אנוס" (כיון שעושה "מעשה" מרד, אע"פ שאין מכווין למרוד), וא"כ יש מקום לומר, ששייך האיסור גם גבי הקראי אע"פ שהוא אנוס בדבר, לא מיבעי לפי מהלך ב' לעיל בנידון מה בעי צירוף זה שאין מחללים שבת בדאורייתא כדי שלא יהיו כנכרים,

52 ששיטת התפארת למשה קי"ג סק"ט שכיון שאין איסור "חתנות" אין הם נכללים באיסור זה, אלא אם יש החשש "שמא יאכילנו דבר טמא", אלא נדון לפי שיטה המקובלת שאכן חלו איסורים הללו (וכדברי תשובות הרשב"א מובא בב"י סי' קי"ט, והשי"ך הביאו בנקה"כ סי' קכ"ד מביא מכמה גם לענין מגע יין של הקראי, דברי הרמב"ן חולין ד, לענין יינם של מומר לע"ז משום דהוי מומר לכל התורה, אע"פ שאין איסור על בנותיהם "דמ"מ כגוי גמור הוא ובכלל גזירתן", ריב"ש סי' ד לאסור יין במגעו של מחלל שבת, הפר"ח סי' קי"ג אוסר פת של קראים משום שהם מחללי שבת, דברי הח"ס בשו"ת יו"ד ק"כ אוסר נגיעת מחלל שבת משום קנס, אבני"ז יו"ד סי' צ"ב אוסר בכלום ואוסר בנותיהם, האגר"מ סובר יו"ד ח"א סי' מו "בשאר איסורי מאכלי עכו"ם הוא ספק גדול אם יש במחלל שבת בפרהסיא שיותר היה נוטה לומר דלית ליה דינא דעכו"ם אף שהאחרונים החמירו ביין לאסור במגעו וכן אנו נוהגין להתמיר, וראה עוד בשד"ח דמביא שיטות לכאן ולכאן לענין יין מומר מערכת הכללים מערכת מ"ם כלל פ"ו).

53 הבנין ציון כ"ג דן על יין מחללי שבת זמנינו ומלמד זכות על המקילין ואחד הנימוקים משום דמדמה לסי' שפ"ה דכיון שהם כתינוק שנשבה כאנוסים הן, ועוד "שלא חשבי מזידין" ודנו הרבה בדבריו. ויש להוסיף שבנוגע להקראים, הרי הבית יוסף בבדה"ב קכ"ד הביא בשם הרמב"ם (מקור הסברא "מעשה אבותיהם בידיהם" בנוגע לבני הקראים) שיינם אין בו איסור, אלא שהבי" בעצמו כתב בבדה"ב בסי' קכ"ח שייך הקראים אוסר במגע. ולאידך, המהרש"ל (שדבריו הובאו בש"ך להסס על מה שמחשיבים הקראי כישראל, לפני שהביא סברות המבייט ועוד) והב"ח סוברים שאין יין קראים אסור במגעם. והנקודות הכסף סי' קכ"ד דנוטה לאסור הוא מפאת סברת המבייט ור' בצלאל אשכנזי (הרדב"ז) שהם ממש כעכו"ם גמורים. ובאמת ברדב"ז שם נוטה, שלהרמב"ם אין הם אוסר יין במגע, ולר"ש יינם אסור כו'.

שהוא משום שאינם אנוסים גמורים, דלפי זה יש מקום דאין הם אנוסים ממש, שהגם שאין הוא כנכרי לענין ביטול רשות ולענין מורידין, מ"מ חל עליו איסורים הללו, אלא אפי' לפי מהלך הג' שם, הגם שאנוסים הם, מ"מ כיון שעושים מעשה מרד חל עליהם דין נכרים לעניינים הללו.

אבל לכאורה נראה יותר שאין לומר שחלים עליו איסורים הללו משום "דיניו כגוי" ולא פלוג", דכיון דאנוס הוא אין דומה לגוי (כיון שאינו "מכוין למרוד" שיהא כנכרי) ואין דינו כגוי⁵⁴, וכן מסתבר יותר שאין להם דין נכרים, ונכריח מתוך דבריו בהל' רבית שאין סובר שיש עליהם איסורים הללו, דהן לפי מהלך הב', הרי כיון ששומרים שבת בדאורייתא וביחד עם זה הם אנוסים באיסורי דרבנן (ובמה שאין מאמינים בתשבע"פ), הרי אין עוד סיבה שיחול שם "נכרי", וכן לפי מהלך הג' דלעיל, הרי בעצם הדבר אין מחללים שבת בפרהסיא בדאורייתא וביחד עם זה אנוסים, זה מפקיע מהם שייחשבו כנכרי.

ואפי' לפי מהלך הא', יש לדייק קצת מדברי אדמה"ז שסובר שלא חל על בני הקראים דין "נכרים", שהרי ממה שבס"פ בהל' רבית, שהיא השיטה החולקת בסע"ט, וז"ל, "שהם כנכרים גמורים" דמשמע דהשיטה הקודמת לא ס"ל שחל על הקראים שם "נכרים", אלא שיש להם דין "אפיקורס" לאיזה דבר, אבל לכא' נראה שאין להם דין נכרים כלל לאסור יינם כו'. ואם ירצה הבעל דין ולהתעקש ולומר שבכתבו "נכרים גמורים" נתכוון למה "דאסור להחיותו" (דוק על זה חולקת השיטה דסע"ט), נכריח שאינו כן, כיון שאדמה"ז בפסק ההלכה דסע"ט קאי לפי כל השיטות בביאור ההיתר להלוות למומר ברבית, (ובקו"א הל' נזקי גוף ונפש אות ג' הביא שיש ג' טעמים, הרמב"ן - שאינו "אחיק", הרא"ש - "דתלה איסור רבית בלהחיותו, המרדכי - מק"ו דגופו מותר ממונו לכ"ש), והרי רבינו כאן רמז גם לסברת הרמב"ן שהרי בא לתרץ למה אסור ללוות מהמומר ברבית, אע"פ שכתוב "אחיק" (שזה טעם הרמב"ן), וכן הביא רבינו להדיא סברת הרא"ש בתוך טעם הסברא של הי"א המתירים להלוות להקראים ברבית, שהוא משום שהאיסור "תלוי במי שמצווים להחיותם" וממילא נראה לומר שגם האיסור להלוות להקראים קאי לכל השיטות, והרי כתב בקו"א ג' הל' נזקי גוף ונפש שלשיטות הללו מוכרח לומר ש"מחוייב להחיות" מומר לתיאבון כיון שלכו"ע אסור להלוותו ברבית, ונקרא "אחיק" להרמב"ן ומצוה להחיותו להרא"ש, וא"כ אם סובר רבינו שחל עליהם דין נכרי לגזור בינם כו' א"כ נראה שה"ה שאין להחשיבם "אחיק" או ש"מצווה להחיותם"⁵⁵ שאין דינים הללו

54 אלא שיש מקום לאסור לפי סברת האנ"ז דבנותיהם אסורות, ולא מטעם קנס אלא מפני שבפועל מתנהגים כנכרי.

55 (ואפי' שהיה מותר להחיותו כדי לקרבן להחזירן לתורה, מ"מ אולי לא היה מצוה בעצם להחיותו). וכ"כ בטור יו"ד רבית סימן קנ"ט "... מומר שכפר בעיקר מותר להלוותו ברבית כיון שאין אנו מצווין להחיותו". (ומש"כ אדמה"ז בטעם הי"א להתיר להלוותו ברבית משום "דנתקלקלו כו', ויש איסור להחיותו" (ולא הסתפק לומר ש"אין מצוה להחיותו", הנה בנוסף שאומר ההלכה האמיתית, הנה) אולי רצה שהפסק יועיל אפי' לשיטה שההיתר תלוי בק"ו "גופו מותר ממונו לכ"ש" (בטעם הראשון שכתב לפנים להדיא) שלטעם זה אפשר שאין מועיל גם לשיטת הי"א להתיר הלוואה לקראים לולא שיש "איסור" להחיותו, כיון שאין ברור שלשיטת הי"א לפי האדמה"ז מורידין (אע"פ שנראה מרבינו שמשון בביאור הרדב"ז שאכן מורידין, מ"מ אין ברור מדברי אדמה"ז שסובר כן, ואישתמיט מלכתוב כן להדיא, אע"פ שלגבי בן המומרת כתב להדיא ש"אין מורידין" (דמוה יש לדייק דבקראי "מורידין"). אבל מ"מ לא כתב לאידך גיסא שאכן "מורידין" לקראי זמנינו) שלכן הוצרך לבאר טעם ההיתר (גם לשיטה שההיתר במומר הוא מק"ו) בזה שבהקראי יש איסור להחיותו, שלפי"ז מובן הפסק גם לשיטה שטעם ההיתר למומר משום ק"ו מותר להלוותו ברבית, (דלשיטה זו לא הסתפק בזה שהאיסור תלה בלהחיותו, כיון ששיטה היא סובר שאין איסור רבית

במי שדינו "נכרי" ולכאורה מוכרח שאין אדמה"ז סובר שלפי שיטה זו דינם כנכרי⁵⁶.

ויש להוסיף, דהנה יש הרוצים להחמיר בכעין אלו (גם לולא סברת הי"א) מפאת שאיסורים הללו (יין ובישול עכו"ם כו') הוא כדי להתרחק מהם, ומביאים ראי' מדברי המשנ"ב בסי' שפ"ה שנוטה לומר שגם הקראי ד"אנוסים הם", מ"מ יש להתרחק מהם (ולכן לא יבטל רשותו אלא ישכירו), אבל כיון דאדמה"ז (והמחבר ורמ"א ומג"א וט"ז) פסקו שהצדוקי מבטל רשותו ואין צריכים להשכיר ממנו, מוכח מזה שלא תיקנו חז"ל להתרחק מהם לגמרי, ואולי אפשר שזה מקור הרמב"ם שיש "לקרבן בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה" שלמדו מזה שחכמים תיקנו עבורו שלא להשכיר רשותו כמו (שאר מומרים) משום שלא רצו לתקן ריחוק כזה שלא יהיה אפשרי להתקרב אליהם כדי להחזירן לתשובה, וא"כ לכאורה אין מקום לגזור גם על יינם ופיתם כו' באם נאמר שהגזירה כדי להתרחק מהם, כיון שרואים שהחכמים תיקנו אודותם בעניין שלא להתרחק מהם. (ובוודאי אין כוונתנו שאין לעשות סייג והתרחקות בעניינים השייכים ללמוד ממעשיהם בפועל, אבל אין לעשות גזירה ותקנה מוחלטת לאסור יינם כו' שמורה על ריחוק מוחלט מפאת שם נכרי כשהחכמים עצמם מנעו עצמם שלא לתקן ולגזור באופן זה), ולפי"ז נראה שאין לפרש כוונת אדמה"ז "אין להם דין אפיקורס לענין

תלוי **במצוה** להחיותו" כהטור, אלא תלוי **"באיסור"** להחיותו. ולכן הוצרך רבינו לכתוב כן בנוגע להי"א ש"אסור להחיותו" כדי שהפסק הזה יהיה (גם) לפי שיטה זו (שהיא שיטה שהביא בתחילה כטעם ההיתר להלוות למומר ברבית) אבל מש"כ בטעם ההיתר משום הק"ו ולא כתב משום שתלוי "באיסור רבית והרי אסור להחיותו", אפשר שעדיף ללמוד מק"ו ומסברא מזה שמצוה לסבב לו מיתה א"כ כ"ש שיש מעין חיוב לסבב לו איבוד ממון) וההיתר להקראי לפי הי"א, אינו משום הק"ו כיון שאפשר ש"אין מורידין" אלא משום שיש "איסור להחיותו". ונמצא שלדיעה הראשונה אין איסור להחיותו וממילא אין לומר שדינו כנכרי לכמה הלכות כיון שא"כ היה לכאורה איסור להחיותו. והנה נאמר, שאף שלשית הרא"ם שמומר לתיאבון אין חיוב להחיותו, הרי א' אין איסור, ב' ויש סברא שמי ש"אנוס" יש מצוה להחיותו אפי' לשיטה ההיא. ודו"ק.

ומה שכתב בסע"ז בטעם ההיתר להלוות למומר משום הק"ו (גופו מותר ממנו לכ"ש) ולא הביא שאר טעמים (אע"פ שכנ"ל נראה שסובר גם מטעמים ההם להלכה וכמואב שיטתם בהל' נזקי גוף ונפש עיי"ש). נראה משום שהפסק בסע"ז שאין ללוות למומר שלא יצא מהכלל אלא שעובר להכעיס בעבירה אחת כו', היא דוקא לשיטה הסובר שטעם ההיתר משום הק"ו, משא"כ לשאר הטעמים (דאינו אחיך או שאיסור רבית תלוי כשיש מצוה להחיותו) אפשר שלא היינו אוסרים מלהלוותו ברבית משום חשש "דילמא יצא זרע טוב", כיון שלפי טעמים ההם, הרי המומר מופקע לגמרי מהאיסור על פי התורה וממילא אין צורך לחשוש ל"זרע הגון", משא"כ אם הטעם הוא משום הק"ו "גופו מותר ממנו לא כ"ש". וראה משל"מ הל' מלוה ולוה פ"ה ה"ב. ואכמ"ל בזה ערך.

56 והנה האגר"מ אהע"ז פ"ב כתב שמה שאין אומרים לא "מעלין" (דאסור להחיות) בני הקראים נראה שהוא "כדי להחזירם לתורה בדברי שלום", דנראה לו שיש סברא לומר שאין סיבה עצמית שלא לומר "אין מעלין" (לכאורה הכוונה שאפשר שהוא דומה למי שעושה עבירות תמיד שבזה אומרים לא מורידין ולא מעלין (יו"ד קנ"ח)) וז"ל "ואמינא עוד יותר דאף בניהם שכתב הרמב"ם שם בה"ג אבל בני התועים האלה כו', הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריו לאחוז בדרכי המצות שה"ה כאנוס... שחזינו שאין להם דין מורידין ולא מעלין, מ"מ לענין פסול לעדות גם הם פסולין כו', לא עדיף מעכו"ם לענין עדות דעכ"פ אינו בכלל ישראל לעדות דאנוס אינו כמאן דעבד ולכן כמו שעכו"ם פסול לעדות כ"כ פסולין בני הכופרים. ואף שלענין לא מעלין מסתבר שעדיף משום דמחוייב להחזירן למוטב. את"ד. אבל לכאן, כיון שאדמה"ז פירש איסור להלוות לקראי גם לפי שיטת הרא"ם ש נמצא שישבור שהקראי "מצווין להחיותו" (לדיעה הא') א"כ הוא סובר שסברת האנוס חשובה (לא רק שנקרא "אחיך" ואלא) גם ד"מצווה להחיותו" (לא רק כדי להחזירן כו'). ואפי' לשיטת הרא"ם (שסובר שמומר לתיאבון אינו אחיך ואין מצוה להחיותו, מ"מ כיון שאין נראה לומר שקראי ה"אנוס" (לשיטת הראשונה) גרוע ממומר לתיאבון, לכן אין נראה לומר ששייך "לא מעלין" מעיקר הדין. ולכאורה צ"ל ש"חייב לטרוח" בלא הוצאת ממון, כמו שמחוייב עבור השבת אבידה ובודאי בשביל הצלת גופו (כמ"ש בהל' נזקי גוף הל' ח') וא"כ בוודאי שאסור לא "שלא להעלות". ודו"ק. (ראה חוות דעת סי' קנ"ט מה שהקשה סתירת הטור, והמדובר כאן בעיקר הוא בדברי אדמה"ז ממה שכתב להדיא בהל' שמירת גוף הל' ח' בפנים ובקרי"א שם בנה יסודו שלשיטת הרמב"ן והרא"ם ש מוכרח לומר שמומר לתיאבון נקרא "אחיך" ומצוה להחיותו" להרא"ם מזה שאסור להלוותו ברבית! וא"כ הה"י לענין איסור הלוואה לרבית להקראי לשיטת אלו. וגם

מורידין" די ש להם דין אפיקורס לעניין יינם כו' כיון דנראה מדבריו שגם לשיטה זו אין יינם כו' אסור⁵⁷.

יג. אולי כוונת אדמה"ז "אין להם דין אפיקורס לעניין מורידין" לאפוקי כתיבת סת"ם, (שחיטה) ועדות

ואולי י"ל דכוונתו לעניין כתיבת סת"ם, שחיטה ועדות (וכיוצא בדברים אלו), דהנה חקרנו לעיל בעניין "מומר כנכרי", האם הוא בזה שהמורות עניינו מציאות שלילי, שהם כופרים ומורדים ופושעים נגד ד', או הכוונה הוא שבהם יש העדר מציאות החיובי של ישראל, שחסר בהם הקדושה הבאה בזה שמאמינים בעיקרי התורה ונוהגים על פיה, וכתבנו דלעניין יינם כו' נראה שעניינו בא על ענין השלילי שבנכרי, ולכן מסתבר שה"תינוקות שנשבו" אינם להם דין "מורד" כיון "דאנוסים" הם.

אמנם נראה דישנם הלכות, שהתורה מגדירה שהחוסר במה שהנכרי פסול בהם, הוא מפני העדר מעלת קדושת ישראל, ובזה נראה דמה שהמומר "כנכרי" הוא משום שגם אצלו חסר קדושה זו, בזה שחסר לו באמונה בעיקרי התורה והנהגה בעיקרים הללו (כפי שהוגדרה בתשבע"פ), והנה בנוגע להלכות אלו, אפשר דגם מי שהוא "תינוק שנשבה" נכלל בפסול זה, שהגם ש"אנוס הוא", מ"מ "כמאן דעביד לא אמרי", דסו"ס חסר בו שלימות קדושת ישראל הבאה באמונה בעיקרים אלו והנהגה במעשה על פיה, דבהלכות אלו י"ל, שיסוד הפסול אינו מפני שחל עליו שם "נכרי" מפני הענין השלילי שבדבר (כמו מה "שמורד ופשע" נגד ד' ותורתו), אלא משום שחסר להם מעלת קדושת ישראל בשלימות (העדר המעלה) בזה דבפועל הוא נוהג להדיא במעשה שהוא בניגוד לאמונה זו, ולכן אפשר דחל דין ושם זה אף על בני הקראים.

והנה רבינו פסק בסי' ל"ט סעיף א' "או שכתבן ישראל מומר לכל התורה אפילו לתיאבון או אפילו לעבירה אחת אלא שאינה לתיאבון אלא מפני שאינו חושש עליה כלל כו', פסולין מפני שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה דהיינו שמוזהר עליה ומאמין בה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה כו', ומומר כו', אף על פי שהן מזהרין עליה מ"מ כיון שפרקו עול בודאי אינם מאמינים במצוות. וי"א שפסול המומר לעבירה אחת מפני שאינו חושש עליה והמסור הוא מדברי סופרים שהחמירו עליהם חכמים לעשותם כנכרים הואיל ופרקו מעליהם עול מצוה. אבל מומר לכל התורה כולה אפילו לתיאבון פסול מן התורה לדברי הכל שהרי הוא כנכרי לכל דבריו כיון שיצא מן הכלל ואפילו אם אינו אלא מומר לעבודה זרה או לחלל את השבת בפרהסיא הוא כנכרי לכל דבריו כמ"ש בי"ד סי' ב' וכן אם הוא מומר להכעיס אפילו לדבר אחד לבד הרי הוא כנכרי לכל התורה כמ"ש ביו"ד". ונראה ברור בדבריו שיסוד הפסול בכתיבת אנשים אלו מתחלק, ישנם אלו שהחסרון שלהם (אינו מאמין) הוא משום שחסר בהם הגדר להיות "בר קשירה" (דזהו חסרון פרטי במצוה זו) ואין אדמה"ז

לשיטת הרא"ם שם נראה שאין מסתבר שלשיטתו יהיה גרוע הקראי ה"אנוס" לשיטת הבי"ה הרמ"א ממומר לתיאבון. 57 ויש לציין, שגם לפי ביאורינו בהרמ"א להלן שסובר שדין מומרות בישראל, בא (לא מפאת מרידה, אלא) מפאת שחסר בענייני קדושת ישראל (העדר שלימות מציאות הקדושה) מ"מ נראה דאם הרמ"א לומד כשיטת הרמב"ן באיסור הלואת רבית להקראי נמצא דהקראי הוי "אחיק" ואם הוא סובר כהרא"ש נמצא דמצוה להחיותו משום "וחי אחיק עמך" דא"כ כמו שהקראי הוי "אחיק" או "וחי אחיק עמך" ואינו "נכרי", שלכן אסור להלוות לו רבית משום דהוי כתינוק שנשבה (כאנוס או שוגג) כמ"כ לשאר ההלכות של "נכרים" דלא חל עליו שם נכרי כשהעדר שלימות הקדושה בא מפאת אנוס, והוי "אחיק כו'" וקשה לומר שחל עליו גדר "נכרי" לאסור עליו יי"נ כו".

מגדירים "כנכרי", וישנם כאלו ("אינו מאמין") שהפסול הוא שהעדר מציאות קדושת ישראל באנשים הללו מחשיבם כנכרי (אף שמה שמחשיבם כנכרי הוא מה שאינם "בר קשירה", כיון שגם הפסול בהנכרי הוא משום "דאינם בר קשירה", מ"מ לגבי אלו הוי הפסול בזה שבזה שאינם "בר קשירה" באופן שהרי הם "כנכרי").

ובנוגע להמומר לתיאבון לכל התורה, או לעבירה שאינו חושש עליה, הרי כתב שנלמד מדרשה "וקשרתם וכתבתם" שרק מי שהוא "בר קשירה" כשר לכתוב, והמומר נחשב ל"אינו בר קשירה", (אע"פ שמוזהר), משום ש"אינו מאמין במצוות", ואע"פ שכתב אדמה"ז "שפרקו עול", נראה שאין זה גדר הפסול, אלא ראייה והוכחה שגם המומר לעבירה אחת נחשב ל"אינו מאמין" (וממילא חסר בשלימות קדושת ישראל), שההוכחה ע"ז ש"אינו מאמין", הוא מזה שפרק עול (ובזה יש דיעה הסבורה שאם אינו חושש במצוה אחת אינו פסול מה"ת אלא מדרבנן⁵⁸), דנמצא דהפסול הוא בזה שחסר באמונת מצות הקשירה (וממילא חסרון במצוה).

וגם בנוגע למומר לכל התורה כולה, וכן אפי' לעע"ז או לחלל שבת או עושה עבירה להכעיס, הגם שכתב שהפסול בהם הוא משום שהוא "כנכרי לכל התורה כולה", אין נראה שזה טעם אחר ממה שביאר אודות הנכרים וכו', שהפסול משום ש"אינו בקשירה", כיון שאין מה שהוא "כנכרי" מספיק לפסולו בכתבת סת"ם, שהרי בנכרי עצמו, טעם הפסול הוא משום "שאינו בקשירה", וא"כ היאך נלמד מזה, שגם ישראל שהוא כנכרי פסול, והרי ישראל שונה ממנו, שאע"פ שהוא "כנכרי" הרי הוא מוזהר ומחוייב בקשירה, ולכא' מוכרח שפירוש הדבר הוא, שהא דנכרי פסול "שאינו בקשירה" הכוונה בהחסרון הוא, שמה שנכרי פוסל בזה הוא משום שחסר לו בקדושת הישראלי במצוות, ולכן מובן, שפסול זה עצמו ישנו בישראל מומר לכל התורה, שגם אצלו יש חסרון דשם נכרי (לעניין דחסר לו בשלימות המצות משום ש"אינו מאמין" ויש בו העדר קדושת ישראל כנכרי), לא מיבעי במומר לכל התורה "שיצא מהכלל" שחסר לו באמונה ובמצוות בכל התורה כולה, אלא גם בעע"ז וגם במחלל שבת (שהם בגדר "מורדים"), הרי בעושים דברים הללו חסר להם בעניין יסודי עיקרי בקדושת הישראל הבא משמירת מצוות הללו (באמונה והנהגה על פיה כנכרי שחל בהם הפסול "אין בקשירה"). באופן דנמצא דגדר הפסול בכתבת סת"ם בהם הוא משום העדר והחסרון בקדושת האיש הישראלי כנכרי⁵⁹.

ולפי"ז לכאורה נאמר שאכן תינוק שנשבה, אע"פ שהוא אנוס, ואינו מורד ופושע, מ"מ לעניין כתיבת תפילין בעי שיהיה לו המעלה של אמונה בד' ובמצותיו, וכיון שחסר לו בזה נפסל לה. והיינו משום שאין הפסול בזה מה שהוא "כופר" ו"מורד" (עניין מציאות השלילה, אלא) העדר החיוב ולכן הגם שהוא אנוס בדבר מ"מ חסר החיוב שבדבר. אלא שיש ב' אופנים לבאר הפסול בהם בעניין זה, א) כמו פסול המומר לתיאבון בכל התורה ד"אינו בר קשירה"

58 וההסבר בזה, אפשר שאין זה מספיק להחשיבו "אינו מאמין" (וכנ"ל בסברת התוס' והרשב"א) שלעניין הלכה אולי יש דרגות, וצריך שיהיה מידה מסויימת של העדר אמונה לומר שנחשב "אינו מאמין" ואפי' לעניין פסול הפרטי של "אינו בקשירה".

59 נדיגיש, סגנון דברי אדמה"ז לחלק שם בין המומר לתיאבון או שאינו חושש בכל התורה כולה, ובין המומר שיצא מהכלל (שכולל באותו פסקא המחלל שבת ועע"ז והעובר להכעיס) הוא לומר שבנוגע להמומר לכל התורה ועע"ז מה דפסולים מכלל הדרשה "שאינם בקשירה", הוא שיש בהם פסול דשם "נכרי" שחסר להם בקדושת הישראלי כמו הנכרי (ולכן יש בו פסול "אינו בקשירה" כמו הנכרי), אבל לעניין המומר לתיאבון לכל התורה או שאינו חושש אין חסרון הזה להיותו "כנכרי" אלא שהוא חסרון פרטי במצוה זו, דמי "שאינו מאמין" "אינו בקשירה".

וכמו"כ התינוק שנשבה, שאע"פ ד"אנוס הוא", כיון "אינו מאמין במצוה זו" חסר לו בה לעניין שפסול לכתיבה, (ונבאר להלן שזה פסול בן המומרת), ב) ובאופן עמוק יותר י"ל, דדינו כמומר להכעיס לעניין זה, דכיון ש"אינו מאמין" ונוהג בהיפוך (האמונה והנהגה) לכן הגם שאינו נענש ע"ז, חל עליו שם "נכרי" או "אפיקורס" לעניין זה (כיון שבאמונתו והנהגתו "כופר" בתשבע"פ, ואפשר שאדמה"ז רמז זה על הקראי ב"אין לו דין אפיקורס לענין מורידין"⁶⁰).

וכמו"כ אפשר לומר לעניין שחיטה, שלדברי אדמה"ז בשם כמה ראשונים, צריך להיות "בר זביחה" וגם התינוק שנשבה פסול לזה, ובהקדם, שבאמת יתכן להבין הלכה זו, ביסוד דברינו לחלק בין פסולי מומרות שהוא עניין השלילי ובין עניינים שהם משום העדר המעלה, ולענין שחיטה אפשר לומר שצריך שיהיה "מעלה" ולא יהיה "העדר המעלה", (ואפשר גם שגם בזה הוא כחילוק הגדרת אדמה"ז בהל' תפילין שיש מאלו שהחסרון הוא רק שאינם "בר זביחה" ויש כאלו שהחסרון "שאינם בר זביחה הוא שנעשה "נכרי" שכשיש העדר המעלה אפשר שבאיזה מהם יש להחשיבם "נכרי"), ולכן יתכן דזהו חידוש המיוחד שיש בהל' שחיטה (לפי הרמב"ם ודברי אדמה"ז בזה, שמועיל אע"פ שיש בזה קצת מעניין שלילי, דהנה בשו"ע יו"ד סי' ב' ס"ה פסק ז"ל, "המומר להכעיס אפי' לדבר אחד או שהוא מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא או שהוא מומר לכל התורה אפילו חוץ משתים אלו דינו כנכרי". הגה, ומי שאינו חושש בשחיטה ואוכל נבלות בלא תיאבון אף על פי שאינו עושה להכעיס דינו כמומר להכעיס (כך העלה הב"י מדברי הרא"ש)).

וכתב שם אדמה"ז בק"א ח' "להכעיס. דשביק התירא ואכל איסורא שלא לתיאבון אלא להכעיס ולמרוד בקונו, או אפילו אינו מתכוין למרוד אלא שנזרקה בו מינות ואינו מאמין במצוה זו (רמב"ם) ומפני כך אינו מקפיד בין איסור להיתר מיקרי להכעיס, וקיימא לן כמאן דאמר דהוי מין ולא כמומר לדבר אחד אלא כמומר לכל התורה כולה וגריעא מיניה כדלקמן סי' קנ"ח וקנ"ט, הלכך הוי ליה כנכרי שאינו בתורת שחיטה, כיון שיצא מכלל ישראל ונעשה מין. אף על פי שהוא נזהר במצות השחיטה בכל דקדוקיה אלא שעבר עבירה אחרת להכעיס, בין שעבר על לא תעשה בין שבטל מצות עשה שלא מחמת עצלות שלא רצה לטרוח אלא למרוד בקונו[א] מפני מינות שנזרקה בו ואינו מאמין במצוה זו (תבואות שור).

והיינו, שלענין שיהא "בר זביחה", בעינן שלא יהא "אינו מאמין בו", והיינו דבעינן שיהא ענין האמונה בכל מצות התורה, וכשחסר לו עניין זה אינו "בר זביחה" והוי מין וכנכרי לעניין זה. אבל יסוד החסרון (ודנעשה כנכרי) כאן אינו עצם "כפירה" (דעניינו מרידה בד') אלא מה ש"אינו מאמין" דיש בזה העדר האמונה (וממילא הוי "כנכרי" בעניין זה). ולכן נאמר בזה שגם תינוק שנשבה, שאינו מאמין בתורת השחיטה כלל או בעבירות המפורשים בתורה שבכתב, אע"פ שהוא "אנוס" ואינו "כופר ומורד ופושע" מ"מ יש לו מינות וחסרון אמונה, ש"אינו

60 ויש להוכיח שכן הוא שיטת המפרשים הברייתא גיטין מה, "סת"ם שכתבן פסול" שהכוונה גם לשיטת הסוברים "כותין גירי אמת הן", (שהברייתא הוא לפני שגורו בימי רב אמי ורב אסי, ומוכח שאע"פ שהן גרים כשרים מ"מ פסולין לסת"ם כיון שאינן בתורת קשירה, ויתירה מזו, בריא"ז (גיטין כ"ג, מדפי הרי"ף) כתוב מפורש אודות הצדוקין, "ונראה בעיני שהצדוקי ככותי בכתיבת התפילין לפי שהצדוקין אינן מודים בקדושת תפילין כמדרש חכמים כמבואר כו". וכ"כ בבבאור הלכה שם. ואפי' לאלו המפרשים ברייתא זו דקאי לפי המ"ד "כותים גירי אריות" אין להוכיח היפוך מדברינו, דאולי הם מפרשים כו"כ ברייתא דקאי לשיטה זו (דסוברים שכן פשטות הלכה). אבל לכאורה יש להעיר למה לא כתוב להדיא בברייתא "תפילין דכתבו צדוקי", ואולי שלא היו כתבין כיון היו מחזיקין בזה אלא הכותים היו מחזיקין במצה זו).

מאמין" במצות ולכן אינו "בר זביחה" ושחיתתו פסולה כנכרי.

אלא דלאידך גיסא מצינו בשחיטה חידוש לקולא בשו"ע יו"ד הל' שחיטה ס"ב ס"ט ז"ל, "צדוקי ובייתוסי שחיתתן אסורה אלא א"כ שחטו ואחרים עומדים על גביהם וגם בדקו להם סכין", והיינו ששחיתתם מותרת ואינו כנבילה כל שאחרים עומדים על גבם, ואינו דומה למה שכתבנו לעיל לענין כתיבת סת"ם שכל מי שאינו מודה בתשבע"פ אינו בקשירה אע"פ שמודה בתשבע"כ כיון "שאינו מאמין במצות", דלכא"ו כיון שהדרשה והטעם בפסול המומר להכעיס הוא מה "שאינו מאמין במצות", נראה שטעם זה קאי גם אמי שאינו מאמין במצות תשבע"פ, דבסי' קי"ט פסק דמי שאינו מאמין בתשבע"פ אינו נאמן בשאר איסורים, וביאר הש"ך שם סקט"ז "או שאינו מאמין בדברי רז"ל - כלומר הוא חשיב ג"כ כעובד כוכבים ומחלל שבת וכן מפורש בתשובת הרשב"א שהביא הב"י", וא"כ אינו מובן הטעם שבשחיטה פסק אדמה"ז (והרמב"ם) בפירוש לחלק בזה, וכן קשה אפסק הרמב"ם (שחיטה פ"ד הט"ז) והשו"ע דפסקים להדיא שהצדוקי המאמין בתורת משה אע"פ שאינו מאמין בתשבע"פ שחיתתו כשירה באם אחרים רואים אותם (אע"פ שהרמב"ם עצמו פסק שחיטה פ"ד הי"ד שהכופר בתורת משה שחיתתו נבילה).

וביאר אדמה"ז בקו"א שם "כל זה בעבירות המפורשות בתורה, אבל שאינו מפורשות בה אלא בתורה שבעל פה, אף על פי שעובר מפני כפירתו שאינו מאמין בה או אפילו בתורה שבעל פה כולה, אינו כנכרי לענין שחיטה, אף על פי דמיקרי אפיקורס וגרוע מנכרי לענין שמורידין אותו לבור מה שאין כן בנכרי שלא מעלין ולא מורידין כדלקמן סי' קנ"ח וקנ"ט, מכל מקום כיון שמודה ומאמין בתורה שבכתב כולה הרי הוא כישאל בתורת שחיטה ומיקרי נמי בר זביחה, וקרינן ביה זבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל".

והיינו, שלענין שייחשב "בר זביחה" לא בעינן "אמונה" גם בהלכות תשבע"פ, והגם שבאמת יש לו דין "כופר" ומורד" ומורידין כיון שאינו מאמין בדבר שבתשבע"פ, מ"מ לענין שיהא בר זביחה, מספיק מה שיש לו המעלה שמאמין בד' ותורתו לכל הפחות תשבע"כ, (ולשיטת אדמה"ז ע"פ הרמ"א בשם הרא"ש והר"י, מספיק אמונה זו רק בתנאי שיהיה "בר זביחה" לענין שנוזהר בפועל בכל ההלכות של שחיטה האמורות בתשבע"פ כדלהלן).

ולכאורה צ"ע ביאור הלכה זו, דהא איירי במי שיש לו דין מין ואפיקורס לכל התורה כולה, (שמורידין אותו), והרי הרמב"ם בה' שחיטה פ"ד הי"ד כ' "ואם היה מומר לעבודה זרה או מחלל שבת בפרהסיא או אפיקורס והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו כמו שביארנו בהלכות תשובה הרי הוא כעכו"ם ושחיתו נבלה", והרי הוא עצמו כתב בהל' תשובה פ"ג ה"ח "שלשה הן הכופרים בתורה, האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה והמכחיש מגידיה כגון צדוק ובייתוס", ואמאי תוכשר שחיתתו.

ויתירה מזו יל"ע, דהרי לענין כתיבת סת"ם לא נאמר חילוק שאם מאמין בתשבע"כ כולה ה"ה "כישאל בתורת קשירה וכתובה ומיקרי בר כתיבה", ואעפ"כ בנוגע לשחיטה, שחיתתו כשירה כיון שמאמין בתשבע"כ.

אלא הדבר מובן ע"פ הנ"ל, דהגם שבכמה עניינים בתורה צריך שיהא ענין מציאות השליילי של מין וכופר כדי שיהא מומר, שמטעם זה "מורידין אותם" כיון שהם מורדים ופושעים (כנ"ל שלאדמה"ז יסוד ד"כופר" לענין מורידין הוא המרידה בד'), מ"מ לענין שיהא

עשיית אנשים הללו כשר לעניין שחיטה ולא יהא הפסול של נכרי או אפיקורס, הרי על זה, אין מספיק מה שאין העניין השלילי שבהם דהיינו שאין ענין השלילי עושה פסול כלל לעניין שחיטה, אלא בעי שיהא עניין החיובי של ישראל, "שיהא מאמין" במצות, ולא יהא "העדר מעלה" זו כדי שיהא "בר זביחה", אלא דמשום זה נובע מזה קולא לאידך גיסא (מה שאין במצות סת"ם), שאף אם יש לו מעניין השליליות שכופר בתשבע"פ מ"מ כיון שיש לו מעניין החיובי שמאמין בתשב"כ הרי זה מספיק לעניין ששחיטתו יהא כשירה כיון שהוא "בר זביחה" (וכן אין לו חלות שם "נכרי" לענין שחיטה, כיון דהפסול, אינו מצד עניין השלילי, אלא מצד העדר החיוב (שעושה אותו "נכרי"), הרי בעניין זה מספיק מה שיש בו קצת מעניין החיובי, בזה שמאמין בתשב"כ ונוהג על פיה להחשיבו "בר זביחה").

ובביאור החילוק בין שחיטה וכתבת סת"ם, שלשחיטה מספיק אמונה בתשב"כ ולכתבת סת"ם צריך שיהא מאמין גם בתשבע"פ, אולי אפ"ל דכיון שהמומר מזהר ומחוייב בכל המצוות (וכמבואר בהל' דידן שאסור ללות ממנו ברבית כיון ש"ישראל הוא" לעניין שמוזהר שלא להלוות ברבית), לכן אפשר שבכל עשייה שהיא עשייה של מצוה, חל עליה זיקה של מעשה המצוה גם אצל מי שהוא מומר, מפאת שמחוייב בה, ומשו"ז אין בו הפסול של עניין השליליות שיש בדיני מומרות, שהגם ש"מורד הוא" מ"מ החיוב שיש לו על מעשה זה עצמה, מונע ששם "מורד" יפסול אותו ממצוה זו, אלא דעדיין יש בו החסרון (לעניין מצוה זו עצמה) אם אין הוא מאמין כלל במצוה (בנותן המצוה ובעניין המצוה) שחסר אצלו בעניין המצוה או להיות נכרי מצד העדר המעלה בעניין המצוות, וממילא חסר בקיום מעשה זה עצמה, שאין מועיל מה ש"מוזהר עליה" להחשיב כמצות "ישראל" שהרי שם נכרי עליו מפאת "שאינו מאמין" כנכרי⁶¹ (כמ"ש בהל' תפילין במי שמומר להכעיס ומומר לכל התורה כולה) או לכל הפחות יש כאלו שהפסול של "אינו מאמין" הוא בעניין שחסר לו במצוה פרטי זו להיות "בר זביחה" שאינו בר זביחה, אבל אם יש לו אמונה בהמצווה, לכל הפחות בחלק שכתוב בתשב"כ, חל עליו שהוא "בר מצוות" ובר מצוה זו (אע"פ שחסר לו בשלימות האמונה במצוה זו).

ומעתה נראה דיתכן לומר, שזה דווקא כשעשייה עצמה היא מצוה, אבל אם העשייה אינו מצוה, אלא "הכשר מצוה" אין לו כח זה להחשיבו "בר" עניין זה אלא כשמאמין בשלימות התורה והמצוה, הן בתושב"כ וגם בתשבע"פ, שלכן כיון שכתבת סת"ם אינו מצוה אלא הכשר מצוה, לכן אין הוא "בר" המצוה אלא כשמאמין גם בתשבע"פ, (ויש להוסיף, דכיון שאין זה מצוה, אבל מה שעושה הוא להטיל חלות חפצא דקדושה, הרי כדי שיוכל לעשות חלות על החפצא שיהא דבר של מצוה, אין לו כח הזה אלא א"כ יש לו שלימות ענין המצוה בזה).

משא"כ שחיטה, שלשית הרמב"ם היא מצוה שנמנית במנין המצוות⁶² לכן כדי להיעשות "בר" מצוה הלזו, שייך אפי' כשאינו מאמין בתשבע"פ אלא בתשב"כ. דכיון שמדובר אודות

61 ואפשר, משום שאינו "כל כך מצוה" (לשון אדמה"ז סי' ח' אר"ח) שאינו באה אלא לתקן אוכל אפשר להיות חל חסרון "נכרי" משום העדר "בר זביחה" כשאינו מאמין כלל במצוות.

62 וכבר כתבו כמה שבדברי רמב"ם נראה ברור שהוא מצוה, וכ"כ הפרמ"ג בפתחה להל' שחיטה שורש ב' כו', והרי התוס' בכ"ד וכן הסכים הרשב"א בחידושי דובבחת הוה עשה, וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בהל' שחיטה שכתב מ"ע לשחוט מי שירצה משמע ודאי דהוה עשה ולא תיקון לאו וכאמור כאן ועיין סמ"ג. ת"ה הקצר מ"ע לשחוט וכן הלכה דהוה מ"ע כו', ". ומ"ש בהל' ברכות פ"א ה"ט"ו ושחיטה הואיל וכדברי רשות הן אפי' שחט לעצמו מברך על השחיטה", הכוונה שם על נוסח הברכה, שבדברים שאין חובה ממש לעשותם אינו מברך "ל" אלא "על", וכן מ"ש אדמה"ז בהל' ציצית סי' ס"ג "כל ברכת המצות צ"ל מעומד חוץ מברכת השחיטה והפרשת חלה שאינה מצוה כל

עשיית מצוה עצמה, לא חל ע"ז הפסול שיש בעשייה הנוגע לדיני התורה⁶³ שאפי' ב"הכשר מצוה" שבהם חל פסול של "כופר", וחל שם זה (גם מצד "העדר האמונה") אפי' אינו מאמין בחלק הבע"פ של התורה, משא"כ בשחיטה שהיא המצוה עצמה, הרי כיון שמוזהר ומחוייב בעצם המצוה, אין חל בזה הפסול של "כנכרי" (מצד מרידתו), אלא בעי שיהא המעלה החיובי שישנו בעניין המצוות כדי שייקרא "בר זביחה" ומספקת באמונה ביסוד המצוה (תשב"כ) ואז אין לו חסרון "כנכרי" דמצד העדר האמונה, ואין בזה גם פסול הפרטי ד"אינו בזביחה" (לכל הפחות כשנוהג בשחיטה לפי המסורה דתשב"ע"פ)⁶⁴.

והנה האחרונים נתקשו בפ"י אדמה"ז (וקודם לזה בפירוש הרמב"ם המכשיר שחיטת הצדוקי כשאחרים רואים כו') ונצטט אחד מהם, שו"ת ציץ אליעזר חלק ט סימן מא "וכפי הנראה כיוון לזה גם הגרש"ז מלאדי ז"ל בשו"ע שלו, דביו"ד סי' ב' בקו"א מלסק"ג כתב לבאר דבעבירות שאינן מפורשות בתורה אלא בתשב"ע"פ אף על פי שעובר מפני כפירתו שאינו מאמין בה או אפי' בתשב"ע"פ כולה אינו כנכרי לענין שחיטה אף על פי דמיקרי אפיקורס וגריע מנכרי לענין שמורידין אותו לבור וכו' מ"מ כיון שמודה ומאמין בתורה שבכתב כולה הרי הוא כישאל בתורת שחיטה וכו' ע"ש, ולכאורה דבריו בלתי מובנים דמה לי שמאמין בתורה שבכתב אם אינו מאמין בתורה שבע"פ שהיא היסוד להבנת התורה שבכתב ומבלעדיה היא לנו כספר החתום באין אתנו יודע עד מה. והאריכות בזה למותר".

ובאמת תמיהתו אינו דווקא אדמה"ז, שהרי אדמה"ז למד חילוק זה (בין צדוקין לאפיקורסים) מדין הרמב"ם והשו"ע דשחיטת הצדוקין ובייסוטים כשרים, ולכאן קשה עליהם קושיא זו, דהא אין מאמינים בתשב"ע"פ, שכ"כ שם רמב"ם הלכות שחיטה פרק ד' הלכה ט"ז "אלו הצדוקין והבייתוסין ותלמידיהן וכל הטועים אחריהן שאינן מאמינים בתורה שבעל פה שחיטתן אסורה, ואם שחטו בפנינו הרי זו מותרת, שאין איסור שחיטתן אלא שמא יקלקלו והם אינן מאמינים בתורת השחיטה לפיכך אינן נאמנים לומר לא קלקלנו", והרי אין מרומו שהטעם ששחיטתן כשירה (באם רואים אותם) משום "שמנהג אבותיהם בידיהם", והגם שגם בהל' עירובין אינו מבואר בהרמב"ם שזה הטעם, ושם ביאר הב"י (לענין שמבטל רשות אע"פ שמחלל שבת בפרהסיא בדרבנן) שזה טעמו, והרי כאן לא ביאר הב"י שזה טעמו, ופשטותו נראה שהגם שאין מאמינים בתשב"ע"פ אין בזה לפסול השחיטה (אע"פ שפסק בהל' שחיטה

כך שאינו עושה לא לתקן מאכלו", הרי גם מזה עצמו מדויק שהיא מצוה, אלא כיון שאינו מצוה כל כך, אין צריך לברך "מעומד" אבל בוודאי היא מצוה.

63 ולכאורה לפי הר"ת (גיטין מה,) "מכאן אומר ר"ת דאין אשה אוגדת לולב ועושה ציצית כיון דלא מיפקדה דמדמה לדרשת הגמ' לענין כתיבת סת"ם דמי שאינו בקשירה אינו בכתיבה, הובא סברא זו דיש מחמירים בסי' י"ד (אלא שאין פסקים כמותו אלא ליהדר לכתחילה) שאין מי שאינו בר מצות לבישת ציצית כשר להטיל הציצית (כמו שמי שאינו בקשירה אינו בכתיבה) א"כ לכאורה כמ"כ ייפסל המומר בהטלתו (וכן לענין אגד לולב).

64 וראה אדמה"ז קו"א שחיטה סי' ב' אות ח' "להכעיס. דשביק התיירא ואכל איסורא שלא לתיאבון אלא להכעיס ולמרוד בקונו, או אפילו אינו מתכוין למרוד אלא שנזרקה בו מינות ואינו מאמין במצוה זו (רמב"ם) ומפני כך אינו מקפיד בין איסור להיתר מיקרי להכעיס כו', כיון שיצא מכלל ישראל ונעשה מי כו', שעבר עבירה אחרת להכעיס, בין שעבר על לא תעשה בין שבטל מצות עשה שלא מחמת עצלות שלא רצה לטרוח אלא למרוד בקונו [או] מפני מינות שנזרקה בו ואינו מאמין במצוה זו (תבואות שור), ורואים אדמה"ז מגדיר שענינו "שנזרקה בו מינות ואינו מאמין כו'", חסרון העדר האמונה כנ"ל ולא ענין המרידה, ומצד שני הוי "העדר האמונה" זו פועלת שיהא כמי "שיצא מכלל ישראל" (שיש לו פסול "מין" ו"נכרי"). ואין לסתור מה שכ' שאין פסול מרידה לענין קיום מצוה, ממה שכתב כאן "...איסורא שלא לתיאבון אלא להכעיס ולמרוד בקונו כו'", (דלכאן נראה שחל פסול "מורד") דאפשר לפרש שהפסול ב"מורד" אינו מצד ענין "המרידה", אלא משום שבהמורד יש חסרון אמונה (אינו מאמין).

פ"ד הי"ד ששיחטת אפיקורס פוסלת, ואם היה מומר לעבודה זרה או מחלל שבת בפרהסיא או אפיקורס והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו כמו שביארנו בהלכות תשובה הרי הוא כעכו"ם ושחיטתו נבלה).

ויתירה מזו, הרי גם הרשב"א פסק כן, וכן הובא בב"י כאן "וז"ל הרשב"א בתורת הבית (קצר שם ד), צדוקי ובייתוסי אם הוא מומחה שחיטתו כשרה והוא שישראל עומד על גביו ואפילו יוצא ונכנס" עכ"ל, והרי לעניין ביאור הא דצדוקי מבטל רשות, אע"פ שמחלל שבת בדרבנן, נראה שהרשב"א ביאר כעין התוס' (ולא כעין ביאור הב"י ע"פ הרמב"ם דתלוי במה דהוי "מנהג אבותיהם בידיהם") משום "דיראים לחלל שבת בפני החכמים" וא"כ קשה ביותר, כיון דלדעתו אין מספיק טעם הב"י לעניין שאינו כנכרי מצד הדין דמחלל שבת בפרהסיא ואעפ"כ פסק לעניין שחיטה ששחיטתו כשירה, ולכאור' מה טעמו (כיון שאין סובר סברת הרמב"ם ש"מנהג אבותיהם" מפקיע שם נכרי מהצדוקי לענין חילול שבת), ויתירה מזו, הרשב"א בחי' עירובין ס"ט פסק שרק הצדוקין מבטלים רשות ולא הבייתוסים וביאר החילוק כו', עד כאן לא פליג ר"ג אלא בצדוקי אבל בביתוסי מודה משום דצדוקין מתיראין מחכמים ואינן מחללין כל כך כדאמרינן בנדה בריש פרק בנות הכותים שצדוקיות אנו מתיראין אנו מחכמים אבל ביתוסין אינם מתיראים וכגוים גמורים הם", ועיי"ש שמביא שהרמב"ם סובר שההלכה כנ"ל גם לגבי הבייתוסים (ומתבאר היטב לפי הנ"ל, שלשיטת הרמב"ם מה שאין הצדוקים כנכרים אע"פ שמחללים שבת בדרבנן בפרהסיא משום "דאנוסים דמנהג אבותיהם בידיהם" ולכן ה"ה לגבי הבייתוסים שגם אצל בניהם י"ל כן, משא"כ להרשב"א שאין סובר שהסברא זו מספקת לבטל רשות, אלא הטעם משום "שמתיראין מחכמים ואין מחללין כ"כ א"כ מוכרח לחלק בין הצדוקין והבייתוסים), וא"כ קשה ביותר מה יסבור הרשב"א בסברת ההלכה ששחיטת הצדוקי מותר כשרואים שחיטתו, והרי כיון שכופר בתשבע"פ הוי כעכו"ם, (בפרט שהשי"ך בסי' קי"ט כתב "דר"ל דמי שאינו מאמין בדברי רז"ל הוא חשיב ג"כ כעובד כוכבים ומחלל שבת ושכן מפורש בתשובת הרשב"א שהביא הב"י. ובב"י בטור בשם תשובת הרשב"א בזה בלשון זה אבל מומר לחלל שבתות בפרהסיא או שאינו מאמין בדברי רז"ל הוא מין ויינו יין נסך. וכ"כ הפר"ח בס"ק ט"ו") וא"כ היאך פסק הרשב"א עצמו ששחיטת הצדוקים והבייתוסים שהם כופרים בתשבע"פ כשירה.

ואולי יש מקום לומר שגם הרשב"א מסכים עם הסבר הב"י לעניין פסול דכופר בתשבע"פ, שהגם שלעניין פסול מחלל שבת בדרבנן בפרהסיא אין מספיק מה "שאנוס הוא ו"מנהג אבותיהם בידיהם" לבטל רשותו, משום ששם נידון אודות הפסול ד"מחלל שבת בפרהסיא" ולגבי פסול זה אין מועיל "אנוס" כיון שזה מציאות ואין מועיל טענת אנוס, אבל לעניין פסול כופר בתשבע"פ, אולי גם הרשב"א יודה שאין פסול זה במי דהוי "כאנוס" משום "מעשה אבותיהם בידיהם". ולכן לא הוצרך לבאר במס' עירובין שיטת ר"ג ואלו הפסקים כמותו "דצדוקי אינו כנכרי", דבאמת זה טעם שיטתו של ר"ג, דכיון שהם תועים אחרי אביהם לכן הם אנוסים ואינם כנכרי, אלא שהוקשה לו, למה אין בו פסול ד"כנכרי" מצד שמחלל שבת, דלגבי פסול זה אין נראה לו לתרץ שאינו פסול כיון ד"אנוס", כיון שסבר דעצם החילול שבת מהווה פסול "כנכרי" אע"פ דהוי "כאנוס", וע"ז הוצרך לומר שאין בהם פסול זה, כיון "שיראים" לחלל בפני החכמים⁶⁵.

אבל לכאורה אין זה מספיק לת' קושייתינו כאן, שהרי א"כ למה לעניין שחיטה הכשיר שחיטת צדוקי והבייתוסי והרי לעניין עירובין חילק ביניהם כנ"ל (וא"כ בזה אין לומר ביאור הצי"א ובית שמואל אחרון ועוד בשיטת הרמב"ם ואדמה"ז שמדובר "בבני קראים" דמנהג אבותיהם בידיהם, דמה יתרצו בשיטת הרשב"א, ומה שנצטרך לבאר בשיטת הרשב"א אפשר לבאר שזה כוונת הרמב"ם ואדמה"ז). ויש להוסיף דלכאורה אינו נראה בלשון הרמב"ם שנתכוון לביאור האחרונים הנ"ל, שהרי כתב פסקו בהט"ז בנוגע להכשר שחיטת בני הצדוקים ובייתוסי, לאחר הלכה י"ד שכתב שם "או אפיקורס והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו כמו שביארנו בהלכות תשובה הרי הוא כעכו"ם ושחיטתו נבלה", בלי לבאר החילוק ביניהם, ומסתבר שכלל הביאור בעצם הגדרתו בהי"ד שהפסול בכפירה לשיטתו הוא מה שכופר "בתורה ובמשה רבנו", ולא האריך לפרט כמ"ש בהל' תשובה פ"ג ה"ח "הכופרים בתורה כו' וכן הכופר בפירושה והוא תשבע"פ ומכחיש מגידה כגון צדוק ובייתוס", דמשמע מזה שכאן פסול רק כופר בתורה ובמשה, היינו בתורה שבכתב (ואינו פוסל מה שכופר פירושה או מכחיש מגידה).

ולכאורה כל זה מכריח ביאור אחר לעניין שחיטה, ששיטת הרשב"א וכן פשוט דברי הרמב"ם הוא, שאף שהוא "כופר" וכן דינו מחלל שבת לעניין כל התורה, ודינו כנכרי להיות יינו אסור, מ"מ אין דינו כנכרי לעניין שחיטה, והביאור כנ"ל (באדמה"ז) דכיון ששחיטה קצת מצוה (וגם המומר שיצא מהכלל מוזהר ומצווה בה), אלא שאינו מצוה גמורה ממש כדלעיל, לכן באם אין לו שום אמונה בד' ותורתו (אפי' בתשב"כ) הרי הוא כנכרי אף לעניין זה, כיון שאין זה מצוה גמורה, אבל כשיש לו אמונה בתשב"כ, מספיק אמונה זו כדי שיוכל לפעול בעניין השחיטה, דכיון שקצת מצוה הוא, הרי התורה נתנה לו כח בעניין זה אלא שכיון שאין זה מצוה גמורה אין לו כח התורה ברורה ע"ז אלא בצירוף שיש לו אמונה בד' ובמשה, כל זה הוא ביאור בשיטת הרמב"ם (שאינו סובר שהנכרי פסול משום שאינו "בר זביחה" אלא מפסוק "וקרא לך ואכלת מזבחו") ופוסל מומר ומחלל שבת משום שהוא כנכרי.

ועד"ז יש לפרש גם לפי אדמה"ז (הפוסל נכרי ושאר המומרים משום שאינו "בר זביחה") שלענין מה שאין בו פסול דשם "נכרי" משום "מורד" אפשר דסובר שאין בו פגם דנכרי (וכדברי הצי"א יו"ד ט"ו מהראשונים הסוברים להלכה ששחיטתו כשירה כשוראים אותו) אלא שהפסוק "וזבחת" גילה דמי שיש בו העדר קדושת ישראל בכללותו והוא "נכרי" בשאר התורה (כמחלל שבת ומין כו') גם כאן דינו "נכרי" (הנכלל "באינו בר זביחה") בזה שיש לו העדר קדושה (ד"אינו מאמין") כנכרי, ולענין זה נראה, שעיקר הצורך שיהא "בר שחיטה" הוא שיהא בו מעניין ומעלות החיוביים בשחיטה, ולכן כיון שמאמין בשחיטה בדינים המפורשים בתורה, יש בו ממעלות החיוביים שבאיש הישראלי, ולכן אע"פ שיש לו עניינים שליליים שהוא "כופר" ומין וגרוע מנכרי (כמ"ש אדמה"ז בקו"א) מ"מ לעניין שחיטה כיון שעניינים השלילים אינו

והתוס' סוברים שכל שאין מחללים בפרהסיא, באופן "דיראים" או "מתביישים" מהחכמים הרי אין הם כופרים לגמרי באמונת דתורה שבעל פה, וכדי ליפסל בתור כופר להיות כנכרי הוא בעניין שכופר לגמרי בעניין שעושה בפרהסיא בלי בוש מהחכמים וכיוצא. אבל גם על ביאור יוקשה כקושייא בפנים על ביאור הב', דאין ביאור זה מועיל להבייתוסיים (שאין הם יריאים ומתביישים) ולמה שחיטתם כשירה. יש להוסיף קושייא זו בסגנון אחר, כיון שהבייתוסיים מחללים שבת בפרהסיא (בלי שמתביישים כו') למה אין שחיטתם פסולה מפאת דמחללי שבת ניהו. ולכאורה נצטרך לומר שהפסול דמחלל שבת בפרהסיא גם היא קשורה עם פסול של כפירה, שמי שמחלל שבת בפרהסיא הוא גר מורד וכופר בעניין יסודי ועיקרי ולכן כיון שלשחיטה אין פסול זה, באם יש לו אמונה בתשב"כ (כפי שמתבאר בפנים) כמו"כ אין החסרון של מחללי שבת בפרהסיא לפסול השחיטה כיון שפסול דמחלל שבת היא מפאת העדר האמונה. וצ"ע גדול בסברא זו לעניין פסול מחלל שבת.

פוגמים כיון "דמצווה על כך" אינו "כנכרי" לעניין זה, אלא שיש גזה"כ המיוחד שצריך שיהיה בו עניין ומעלה חיובי "בר זביחה", ובעניין זה נתפרש שצריך שיהא בו ממעלות "הישראל" בכלל עניין המצוה (כדי שיהא "בר זביחה") "שמאמין" בתורה ובמצוותיה, ולכן מספיק מה שמאמין בתשב"כ ובהלכות המפורשות שם להכשיר שחיטתו, וכש"אינו מאמין", או שהוא בדרגה ד"להכעיס" (שגם זה נחשב ל"אינו מאמין") הרי הוא "כנכרי" ושחיטתו פסולה.

ואפשר לבאר עד"ז בפסול ד"מחלל שבת" לעניין שחיטה בדברי אדמה"ז, דהגם דבשאר איסורי תורה המחלל שבת בפרהסיא בדרבנן חשיב כנכרי (גם לדאורייתא כשיטת הבית הלל) כפשטות פסוקי בהל' עירובין, הרי"ז משום שבכל התורה הפסול הוא משום שהוא "מורד" בתורה, ולכן מה שמורד לחלל שבת בפרהסיא בדרבנן (אע"פ שאינו מחלל בדאורייתא) מספיק להחשיבו כנכרי ואפי' לדאורייתא⁶⁶, משא"כ לעניין שחיטה, מה שפוסלו בשחיטה הן לעניין כפירה בתורה, והן לעניין החילול שבת, והן העע"ז אינו המרידה, אלא מה שחסר לו ונעדר מאמונת ד' בשמירת שבת ואי חילולו דבזה אינו "בר זביחה" ו"כנכרי", ולכן כשנזהר בשמירת שבת בדאורייתא, (הגם שמורד בדרבנן) אפשר להחשיבו שישנו בעניין שמירת שבת⁶⁷. (ועד"ז

66 לכאורה לביאור זה באדמה"ז יוצא שהגם ששיטת אדמה"ז לעניין שחיטה אינו כדעת הבית הלל הסובר דכמו דנפסק סי' שפ"ה ס"ג ישראל מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבתות בפרהסיא אפי' אינו מחלל אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעובד כוכבים כו' דגם לגבי שחיטה הדין כך דמי שהוא מחלל שבתות בפרהסיא אפי' בא' מן האיסורין דרבנן הוא פסול, והרי אדמה"ז חולק ע"ז בקו"א ח' דידן דאינו נעשה כעכו"ם אפי' כשעובר בעבירות דתשע"פ, וכ"ש בדרבנן (ולכאור' ה"ה לחילול שבת), מ"מ לפי ביאורינו לא יתאים שיטת אדמה"ז גם עם שיטת הפר"ח החולק עם הבית הלל בסי' ב' (הביאם הצ"צ יו"ד א' סק"ג) הסובר שמה שלהל' עירובין מחלל שבת בדרבנן בפרהסיא דינו כנכרי הוא דוקא בדין "ביטול רשות" דרבנן "אבל לא לענין שחיטה ושאר איסורין שאם הוא חשוד לאיסורין דרבנן אינו חשוד לאיסורין דאורייתא וכולקמן סי' קי"ט" (ציטטו ל' הצ"צ שם) שהרי לפי דלעיל הרי באמת מה דמחלל שבת בדרבנן בפרהסיא כעכו"ם אפשר דאדמה"ז מסכים עם הבה"י כו", כמו שלדעת הבה"י כיון דשבת חמירא אין חילוק בין איסור דאורייתא שבו לאיסור דרבנן וכמ"ש בהשו"ע א"ח סי' שפ"ה ס"ג כו', " (ל' הצ"צ שם), ואעפ"כ לעניין שחיטת מומר, הרי כיון שאינו עובר בדאורייתא בדברים שבתורה שבכתב, ומאמין בה, הרי יש בו צד אמונה חיובית בעניין השחיטה, ולכן הרי"ז דין מיוחד בשחיטה שאין פוסלת שחיטתו כשיש בו מעניין "בר זביחה" בדאורייתא ואפי' רק בחלק תושב"כ. (אבל לכאורה אינו כדברי הצ"צ שכתב שם שאדמה"ז כהפר"ח. ואם יש רשות לכאורה ישל"ע בדברי הצ"צ, דהיאך נאמר דברי אדמה"ז מתאימים עם הפר"ח, והרי הפר"ח מדבר אודות שחיטת מי שמומר לעבור רק בדרבנן, אבל אדמה"ז מוסיף גם אודות שחיטת מומר העובר בתושב"כ, דמשמע בפשטותו שהוא אפי' בדאורייתא בדברים שאינו מפורשות בה אלא בתשע"פ, אלא שמאמין ואינו עובר בהכתוב מפורש בתשב"כ).

67 והנה אולי יש לומר שהמקור לכל זה בשיטת הרמב"ם ואדמה"ז הוא הגמ' חולין ה', ו. דמשמע מיניה ששחיטת כותי לפני הגזירה כשירה אע"פ שאין הם מאמינים בתשע"פ (לכל הפחות באופן שלם) וצריכים לומר דכיון שהאמינו בתשב"כ ו"החזיקו" לקיים אותה כההלכה של התשע"פ לכן אין בזה פסול בשחיטתו. אלא שלכאורה אין זה ברור בשיטת אדמה"ז עצמו שהרי ביאר בהל' ברהמ"ז סי' קצ"ט ס"ג דאין הכותים לפני הגזירה "מורדים ופושעים" דקדקו במה שהחזיקו ומה שלא החזיקו משום "מנהג אבותיהם בידיהם", דהוא מעין הסברא של הרמב"ם לעניין בני הצדוקים, אלא דעדיפי מיניה, כיון שבאמת דקדקו וקיימו במה שהחזיקו, וא"כ אין מזה ראייה להיסוד דידן שיש דין חדש בהל' שחיטה, שאף שהוא באמת כופר בתשע"פ (ואינו בענין ד"מעשה אבותיהם בידיהם") והרי הוא מורד (ומין וגרוע מנכרי) ועדיין כשר לשחיטה כיון שמאמין בתשב"כ, דאפשר לומר שלאדמה"ז אין להם גדר דכופרים ממש בתשע"פ. אבל לאידך הרי הרמב"ם כתב בהל' עבדים פ"ו ה"ו "שהצדוקין בזמן הזה כמו כותי באותו הזמן קודם שגזרו עליהם", ואולי דמיון זה לאחר שהכותים נתקלקלו קצת (ראה דברי אדמה"ז סי' הל' שחיטה סק"ד "מתחלה היו גרי אמת ואחר כך נתקלקלו וכפרו בהריבה תורה שבעל פה, רק שבשחיטה החזיקו בה בכל הלכותיה שבעל פה, וכל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל כו", שגם כאן נראה שאין הם כופרים גמורים בכל תושע"פ, אבל ראה דברי אדמה"ז דכתב יו"ד סימן ב' סעיף ח' כו", ולא דמי לכותים קודם שגזרו עליהם להיות כנכרים דבישראל עומד על גביו או אפילו יוצא ונכנס היה מותר לאכול משחיטתו בלי שיבדוק לו סכין משום דהכותי מירתת מהישראל שמא יבדוק הסכין אחריו לפי שידוע שהישראל לא יסמוך עליו הואיל והוא נבדל מעדת ישראל באמונתו שאינו מאמין בתורה שבעל פה כו", וצריך ברור גמור בעניין זה.

בשיטת הרמב"ם, אף אם נאמר בשיטתו דמחלל שבת בדרבנן כנכרי בכל התורה, מ"מ בשיטה שהיא קצת מצוה אין אומרים שמה שמחלל בדרבנן עושה אותו כנכרי כסברא דלעיל).

והנה נמצא דבהל' שחיטה עדיף הצדוקי והקראי מ"תינוק שנשבה" (או מבן המומרת דדומה לתינוק שנשבה לאדמה"ז) שהגם שלפי הסברא, הו' ליה למי שהוא "תינוק שנשבה" להיות עדיף מבני הקראים לשיטת אדמה"ז, (כדברינו דלהלן דגם "בן המומרת הנישאת לנכרי" עדיף מהקראי), מ"מ בענייננו יהיה עדיף הקראי והצדוקי מתינוק שנשבה, שהרי אודות הצדוקי מפורש ברמב"ם ושו"ע, ואדמה"ז דלעיל, שכשחיתתם כשירה כשגדול ע"ג, אבל בשחיטת מי שאינו מאמין בתשב"כ (דדינו כאפיקורס) הרי שחיטתו פסולה. וההסבר בדבר כדלעיל, דכיון שהפסול בשחיטה הוא במה "שאינ מאמין", שאין לו אמונה גלויה בעניין התורה, מי שהוא כתינוק שנשבה, (ואפי' מי שהוא תינוק שנשבה ממש) כיון שאין לו המעלה דמאמין בד' ובמצוה כלל (אפי' בתשב"כ) הרי הוא פסול לעשיית מצוה זו אע"פ שהוא "אנוס" דחסר לו המעלה להיות "בר זביחה". ואע"פ שאין התינוק שנשבה, נחשב "כנכרי", מ"מ לעניין שחיטה הרי פסק אדמה"ז הוא שמי שאינו חושש לאכול נבילות שחיטתו פסולה שאינו בר זביחה, כשיטת הר"י והרא"ש, לכן גם אצלו יהיה פסול זה⁶⁸, משא"כ הצדוקי שיש לו מקצת מעניין האמונה, לכן, כיון ששחיטה היא מצוה, לכן מועיל להיחשב "בר זביחה".

ואולי יש לעיין (ונקודה זו שייכת לכללות דברינו דלהלן בהחילוק בין הקראי ובן המומרת), ולחלק בין מי שידע בתורת ישראל כהקראי, ובין מי שלא ידע תורת ישראל מעולם, וכן מי שהוא בן מומרת, שלא ידע והכיר תורת ישראל מעולם, דדילמא באנשים הללו אין להם גדר של "אינו מאמין" לומר שחסר להם האמונה שאולי י"ל (דע"ד לענין "מורד" ו"כופר" שייך דווקא "ביודע רבונו", כמו"כ מעין זה, אולי אפשר לומר, שכדי להגדיר משהו "כאינו מאמין"), הוא דווקא באלו שיש להם אפשרות להיות יודע ומאמין ו"אינו מאמין", אבל מי שאין לו האפשרות, (לא מיבעי, במי שנשבה ממש בין העכו"ם, אלא אפי' בן מומרת לנכרי, כיון שגדלוהו בעניין שאין לו זיקה כלל וכלל לידיעה בתורת ישראל, הו' כמי שאין לו שייכות לידיעה שתביא להכרה ולידי אמונה), ואולי דינו כחוש שוטה, שיש אופנים ששחיטתן כשירה בדיעבד (כמבואר בס"א ס"ח) ואף שלכאורה חסר לו באמונה (כשחסר לו דעת בזה) ואעפ"כ שחיטתו כשירה, כיון שכשאין לו האפשרות על זה אין העדר האמונה מהווה חסרון בדבר והו"א בר זביחה בזה "שאסור להאכילו נבילה בידים" (כמבואר בקו"א ג') א"כ כמו"כ יהודי זה, כיון שנמצא במצב שע"פ הטבע אי אפשר להיות לו "הכרה" ו"אמונה" לולא שישתנה מצב הטבע כפי שהיא עתה, אפשר שאין ליתן לו חלות שם חסרון ד"אינו מאמין" (ובפרט שכל ישראל בעצם פנימיות נפשם "מאמינים בני מאמינים") ומספיק מה שיש להם שייכות במצוה זו במה "דאסור להאכילם בידים" להיות נקראים "בר זביחה"⁶⁹. וצ"ע בסברא זו.

עוד יש לעיין לפי דברינו, מהו הדין לגבי הקראים לפי אדמה"ז לפי שיטת הש"ך, דהנה

68 ולכאורה נראה חידוש, שלהרמב"ם שהפסול דשחיטת נכרי, אינו מדרשה "זבחת" שהיא "בר זביחה" (ובשיטת הת"ש הרי שיטת הרמב"ם היא כהר"ן דאינו פוסל אלא במומר להכעיס ולא במי שאינו חושש, ואפי' מי שאוכל שלא להכעיס אבל שלא לתיאבון אינו פסול להרמב"ם), אלא "מוקרא לך ואכלת מזבחו", ולפי דבריו פסול שחיטת מומר, הוא משום ששחיטתו יש לו שם "שחיטת נכרי" א"כ לכאורה אפ"ל, דאם הרמב"ם לומד ע"ד המבואר בדברינו בשיטת אדמה"ז שאין לתינוק שנשבה או בן המומרת שם "נכרי" (ורק הקראי אפשר ליתן לו שם נכרי בהלכות הצריכים ל"מעלות חיוביות" דישאל, ובהעדרם הו' "כנכרי") א"כ ייתכן ששחיטתם ייכשר לשיטת הרמב"ם.

69 וראה ל' המחנה חיים ח"א סי' ל"ד כו", ולא שייך שאינו מאמין בתינוק שנשבה.

הש"ך כאן סי' ב' ס"ק כ"ד כתב "מיהו כל זה מדינא אבל בתשובות ר' בצלאל סי' ג' כתב דהיינו דוקא בצדוקים שבזמן הקודם שהיו להן כמה מדות טובות אבל באלו הקראים שבזמן הזה שקלקלו מעשיהם וגם אין אוכלים משחיטת ישראל שחיטתן אסורה אפי' ישראל עע"ג וראה ששחט יפה ע"ש" (והוא שיטת הש"ך המבוארים להלן בהל' רבית), ויש להסתפק בשיטת אדמה"ז בהל' רבית ס"פ (דהיא ע"ד שיטת הש"ך) דהנה בהל' רבית הביא בסוגריים שיטת הש"ך הזה, והסיק שם "לענין הלכה בשל תורה הלך אחר המחמיר", וכן בהל' שבת סי' ש"ל הביא גם בסוגריים לענין ליילד בן להקראי שבסוגריים שם הוסיף שהוא דווקא בשכר בלי חילול שבת ומציין שם להש"ך יו"ד, אבל כאן לא הביא הלכה זה של הש"ך להחמיר לענין שחיטת הצדוקי.

ואולי י"ל חידוש גדול ע"פ דברינו דלעיל, שאם נפרש שגם לפי הש"ך אין הקראים נכרים ממש לכל העניינים (שאינן הם ככותים שלשיטת הש"ך בסי' קנ"ט הן כעכו"ם גמורים ואפי' לקולא), והגם שאדמה"ז כתב "נכרים גמורים" אין הכוונה ככותים לאחר הגזירה שהרי לא כתב בהלכה זו שמותר ללוות מהם, דמשמע שאסור משום לפנ"ע כו', אלא כפשטות הגמ' בחולין ו. שאמר "נכרים גמורים" שאין מבטל רשות וצריך לשכור רשות, וא"כ כיון שעדיין ישראל הוא לעניין גיטין וקידושין ולחומרא א"כ אפשר שהוא כשר גם לשחיטה, כיון שאין הפסול שבו פוסל ממציאאות השליה, אלא מצד העדר הישראל שבו דמחשיבו לאינו "בר זביחה", לכן גם בקראי זה עדיין נשאר ה"ישראל הוא" שמאמין בתשב"כ לכן הוא כשר לשחיטה כשישראל רואה אותו כו' 70.

והנה יש להוסיף בביאור דברינו הנ"ל בפסול שחיטת הצדוקי והכופר שהוא משום העדר המעלה ולא משום עניין השלילי, בפירוש שיטת הרמ"א ס"ב ס"ה, שהיא שיטת הר"י והרא"ש "מי שאינו חושש בשחיטה ואוכל נבילות לתיאבון אע"פ שאינו עושה להכעיס דינו כמומר להכעיס", דלכאורה צ"ע הכוונה וגדר דין הזה.

דהנה בב"י סי' ב' מביא כמה שיטות לעניין שחיטת מומר להכעיס, א) שיטת הרשב"א בתורת הבית שבדיעבד כשר כשאחרים רואים אותו, ב) שיטת הר"ן שאם "אוכל שלא לתיאבון מיהו אינו להכעיס בעי בדיקת סכין כו'" אבל במומר להכעיס ה"ה כגוי. ג) הטור הביא בשם הרא"ש שכתב בשם הר"י "דכיון שאינו חושש לזבוח הוי כגוי דאינו בר זביחה ואסור לאכול משחיטתו אפילו בדק סכין ונתן לו ואפילו ישראל עומד על גביו וכן מסתבר עכ"ל". וביאר, "ומאחר שתלה הטעם באינו חושש לזבוח נראה שהוא סובר שכל שאוכל נבלות שלא לתיאבון מיקרי משומד להכעיס", והיינו שהפסול הוא משום שבזה נחשב "כלהכעיס" וכפסולו לענין שאר דיני התורה.

אבל בש"ך סי' רנ"א סק"ג נראה שמפרש חסרון "אינו חושש" דווקא לגבי שחיטה (דאינו לו גדר "להכעיס" בשאר איסורי תורה), דז"ל, "היה נ"ל לומר דהטור מיירי כאן באינו מומר להכעיס ולא לתיאבון אלא שאינו חושש בדבר בין אוכל האיסור או ההיתר דבכה"ג אין איסור בדבר (ובכה"ג מחלק הר"ן פ"ק דחולין ומביאו ב"י לעיל סי' ב' בין מי שאינו חושש ובין להכעיס ע"ש "ואף שהרא"ש שם כתב דדינו כלהכעיס היינו משום דאינו חושש לזבוח וחשיב להכעיס לענין שחיטה וכדאיתא בב"י שם משא"כ הכא ודו"ק"). ולכאורה כוונתו, דאין "אינו

70 ויש לעיין בקראי שמחזיק בתורת שחיטה המסורה לנו ונזהר בה כהלכתה (אלא שאינו מאמין בתושבע"פ כו'), מה דינו לפי שיטת הי"א בהל' רבית (שהיא שיטת הש"ך).

חושש" נחשב במק"א "להכעיס" רק בשחיטה. (אבל בדבריו נראה שלעניין שחיטה אנו מחשיבים שגדרו הוא להכעיס).

ובתבואות שור סי' ב' סקי"ז מביא דעת הרמב"ם ומבארו כדעת הר"ן, דמחלק בין להכעיס ממש (דהוא כגוי) ובין מי שאינו מקפיד בין איסור להיתר שלא לתיאבון דזה הרמב"ם מקיל כמו הר"ן. וכתב אח"כ בשיטת הרמ"א "דלא אסר דאינו חושש כ"א בנבילות ומטעם דלאו בר זביחה הוא", דנראה שמפרש הרמ"א דיש פסול מיוחד ל"אינו חושש בנבילות" שהוא נחשב "אינו בזביחה" דאע"פ שאינו כמומר להכעיס מ"מ נחשב "לאינו בזביחה" כשאינו חושש בשחיטה.

באדמה"ז כתב בקו"א כמותו, "אבל אי שביק התירא ואכל איסורא שלא לתיאבון ושלא להכעיס, אלא יודע ומאמין שהיא עבירה ואינו מתכוין כדי למרוד בקונו, אלא שאינו חושש בה להזהר מחמת שהורגל בה לתיאבון וכיון דדש ביה כהתירא דמי ליה ועובר אף שלא לתיאבון, או אפילו דבר שאין בו תאוה כלל אלא שאין בו יראת שמים ויראת חטא כלל ואין לו לב להזהר, לא הוי מין, אלא הוא כמומר לדבר אחד שאינו כמומר לכל התורה והרי הוא בתורת שחיטה. אלא אם כן אינו חושש בשחיטה דלא מיקרי בר זביחה לפי דעת התוס' והרא"ש כדלקמן בהג"ה", הרי לכאורה ברור מיללו כאן שכשאינו חושש משום ההרגל או משום שאין בו יראת שמים, לא הוי מין לכל התורה (לכאורה כשיטת הר"ן והתבואות שור) אלא שכשאינו חושש לשחיטה פסול משום "שאינו בר זביחה" והיינו שזה פסול צדדי ולא משום מינות⁷¹ (ושאני גם מביאור בש"ך, שלענין שחיטה נחשב "להכעיס").

וכן כתב להדיא בקו"א (יב) "להכעיס. דכיון שאינו חושש בשחיטה לא מיקרי בר זביחה ולא קרינן ביה זבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל כן כתב הרא"ש בשם ר"י בעל התוס', דלא כמ"ש הר"ן שכל שאינו אוכל נבילות להכעיס שאינו כנכרי אף על פי שאינו חושש בשחיטה הרי הוא בתורת שחיטה כישראל, וכן דעת הרשב"א ואפילו באוכל נבילות להכעיס, דסבירא ליה כמאן דאמר מומר הוי ולא מין, ולא קיימא לן הכי אלא כמ"ש הרא"ש בשם התוספות", דמפרש דעת הרמ"א שהיא כדעת הרא"ש שהוא פירוש בדעת הר"ן, שהחסרון ב"אינו חושש" הוא שאינו "בתורת שחיטה" (ודלא כהר"ן שסובר שהריהו בתורת שחיטה) אבל לא כתב שהר"י והרא"ש סוברים שהוא מין בכל התורה כולה, ולכאורה צ"ב, שהרי הרא"ש עצמו כתב לפרש בדברי הר"י שפירש כן בכוונת "להכעיס", דכתב שם. (רא"ש מסכת חולין פרק א סימן ז) "עברין להכעיס פר"י כיון דאינו חושש לזבוח הוי כעובד כוכבים דאינו בר זביחה ואסור לאכול משחיטתו אפילו בדק לו סכין", ולכא' צ"ב, דא"כ מה הדמיון ל"להכעיס", כיון שלשיטתו הוא פסול בפ"ע, וע"פ הנ"ל אוי"ל, שהדמיון ל"להכעיס" עצמו מכונן, שכיון שלאדמה"ז הרי גם מה שהמומר להכעיס פוסל שחיטתו הוא משום העדר מעלת האמונה בד' (ולא המרידה בו) מה שאינו "בר זביחה" (כמו שפירש לעניין הכופר בתשב"כ) לכן ביאר נמי דזה הפסול עצמו במי ש"אינו חושש" לאכול נבילות, דהפסול הוא משום ש"אין בתורת שחיטה", שחסר לו מעלת החיוב של חשש לאכול רק בשחיטה שגם זה מיחסר "בבר זביחה"⁷².

71 דבר זה מתאים בהבנת אדמה"ז בזה או"ח סי' ל"ט, שכתב דין ד"אינו מקפיד" לאכול איסור גם כשההיתר מונח לפניו, משום "דאינו חושש עליו כלל כו", " ביחד עם הדין אודות המומר לתיאבון, ובפיסקא אחרת כתב הדין של המומר להכעיס. עיי"ש.

72 אלא שלפי דבריו שונים הם קצת, במומר להכעיס, הרי מה"שאינו בר זביחה" עניינו שהוא "כנכרי" (כדינו

והנה יש לדייק עוד ע"ד הנ"ל בדיוק שינוי בין ל' אדמה"ז ובין ל' השמ"ח, באדמה"ז (ח) "להכעיס. דשביק התירא ואכל איסורא שלא לתיאבון אלא להכעיס ולמרוד בקונו, או אפילו אינו מתכוין למרוד אלא שנזרקה בו מינות ואינו מאמין במצוה זו (רמב"ם), אבל בל' השמ"ח סי"ג "כגון דהיתר ואיסור לפניו ויש הנאה בהיתר כבאיסור והוא דוחה ממנו ההיתר בידיים ופושט ידיו דווקא על האיסור שמזה נראה כוונתו להכעיס בוראו או שנזרקה בו מינות, שאינו מאמין באותה מצוה ורוצה להראות שדוחה אותה מעליו", וכן להלן בעניין ביטול מ"ע, שאדמה"ז כתב "בין שבטל מצות עשה שלא מחמת עצלות שלא רצה לטרוח אלא למרוד בקונו או מפני מינות שנזרקה בו ואינו מאמין במצוה זו", ובשמ"ח הוא "בין מל"ת בין מ"ע כגון שלפניו לולב ואתרוג ואינו רוצה ליטול ומראה כוונתו שהוא להכעיס או אינו מאמין", דנראה בעליל שהשמ"ח מדייק לכתוב שהפסול כאן בא ממה "שמראה כוונתו" שאינו מאמין, או מה "שרוצה להראות שדוחה מעליו" אבל באדמה"ז נראה שכאן לעניין שחיטה, הרי גם (אם אינו מראה שרוצה "לדחות", אלא) שנראה ש"נזרקה בו מינות" לעניין "שאינו מאמין בה", הרי"ז מספיק להטיל הפסול של אינו "בר זביחה" שיש בו דרגא של העדר האמונה, עד שמדייק שלא ליקח המצוה או ליקח האיסור (אף שאין צורך שיהא "מראה כוונתו" בזה), משא"כ השמ"ח סובר שגם לעניין הפסול של מין לשחיטה הוא מה שמורד בד', ולכן בעי שלכל הפחות יראה כוונתו שרוצה למרוד בד' על ידי שלוקח האסור או על ידי שדוחה המצוה. ודו"ק.

סוף דבר האריכות בזה הוא, דבפשטות נראה שאין לפרש כוונת אדמה"ז במה שכתב בסע"ט "אין להם דין אפיקורס לענין מורידין", דכוונתו לרמז שהקראים יש להם דין אפיקורס לעניין שחיטה, (דאע"פ ש"אנוסים הם" מ"מכיון שחסר להם מעלת "בר זביחה" שאין מאמינים במצוות או במצווה זו לכן אין כשרים לשחיטה מ"דין אפיקורס", דכיון שהם מאמינים בתשב"כ (שהרי אדמה"ז כתב רק "דאין מאמינים בתשב"כ ונראה דאכן מאמינים בתשב"כ) וא"כ דינם כמו הצדוקים דמפורש בו בשו"ע ואדמה"ז דאין שחיטתו נבילה וכשר אם אחרים רואים אותה. (אלא דאם נאמר שקלקלה של הקראים (לאחרי זמן הרמב"ם) המבואר בש"ך בהל' רבית והביאו כאן בהל' שחיטה ובכ"מ, ובדברי אדמה"ז שהם "כאילו כופרים בכל התורה", כולל גם שאין⁷³ מאמינים ונוהגים כתשב"כ א"כ נראה לומר ששחיטת הקראי ייפסל לפי שיטת הי"א בס"פ).

ובדין עדות יש לעיין אם יש לפרש דברי אדמה"ז שיש להם "דין אפיקורס" קאי לענין עדות, שאין הם כשרים לעדות, שאע"פ שהם "כאנוסים" מ"מ פסולים לעדות, דאע"פ שהוא "אנוס" אפשר דלהלכות עדות בעי שיאמין בעיקרה ושלא יכפור בהם בפועל (ובפרט לפי ההגדרה של אדמה"ז בס"פ לשיטת הי"א "הם כאילו כופרים בכל התורה"⁷⁴), דהנה, בעניין זה שקו"ט הרבה אחרונים במי שכופר בתושבע"פ ו"שמעשה אבותיו בידו" דהוי "כתינוק

בכל התורה) -אלא שהדמיון הזה הוא "ההעדר" מעלת אמונה וניהוג כנ"ל באר"י- אבל במי שאינו חושש לאכול נבילות, פיסולו הוא דין מיוחד "דאינו בר שחיטה".

73 ויש להעיר מדברי שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קנב "שבאמת גרועים הם בעיני יותר מצדוקים, שלפ"ד הגמרא מוכרחים אנו לומר שעכ"פ נוהרים הם בטבילת נדה דאורייתא. אף על פי שמקילים בספירת זבה, וק"ל. משא"כ קראים הללו כפי שהוגד לי ושמעתי. אין להם טהרת מי מקוה שהנדה טובלת בהן ככל. רק שופכין על ראשה כד מים כו'".

74 דלכאורה אין שיטת סעי' חולק על מציאות הגדרה זו, אלא בההלכה שלה.

שנשבה" לעניין דלא מורידין אותו, האם כשר לעדות, ונביא כמה מהם,

יש הסבורים דכשרים לעדות, א- בשו"ת רדב"ז חלק ב סימן תשצו הובא דברי ר"ש הלוי אבן חכים (והרדב"זא חולק עליהם)⁷⁵, ב- הגרש ירחים גיטין י, כתב אודות הכותי "שאינ מאמינים בדברי חכמים וכמה דקדוקי סופרים למה לא יחשבו רשעים גמורים, הא איתא אפי' אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה הוי אפיקורס כו', איך אפשר שאין הכותים רשעים אחרי שאין מאמינים בדברי חז"ל, וצ"ל דדנים אותן לשוגגים מאחר שמעשה אבותיהם בידיהם והוי כתינוק שנשבה". ג- בשו"ת מחנה חיים ח"א סי' ל"ד כתב על שאלה זו, "...ולפמ"ש נכון מי שהוא מעדת ישראל והוא פורק עול שלא להאמין בדברי רבותינו הוא כעכו"ם אבל מי שהוא מן כת הכותים אשר מאמינים בדברי רבותיהם רק הן הנה בעוכריו אשר אומרים שכת אחרת בדה זאת מלבם וא"כ הכותי כתינו' שנשבה בין הנכרים ולא שייך שאינו מאמין כו' הכותי אינו מאמין ואעפ"כ שחיטתו כשרה". (אע"פ שלא דיבר אודות עדות מ"מ ברור בדבריו שלדבריו הנימוק של "מעשה אבותיו בידי" הוא גם לסלק ממנו שם אפיקורס). (וכ"כ האבן האזל עבדים פ"ו ה"ו). ד- ביד דוד הל' אישות בהשמטות בסופו מסתפק לשיטת הרמב"ם לחלק בין התועים ובני התועים, אם בני התועים כשרים לעדות, ורוצה להוכיח מגמ' גיטין דשטר החתום בו עד כותי דאי אחזיק לגיטין כשר לעדות אע"פ דלא אחזוק לכמה דברים מחמת שאינם מודים לדברי רז"ל ועכ"ז לא נפסלו לעדות, ומוכרח לפרש דכיון שהם לא חדשו מדעתם אלא נמשכו אחר אבותיהם לא נפסלו לעדות. אלא שבהמשך שם מחלק בזה גופא, דזה דווקא במתנהג ברוב כישראל גמור אלא שבאיזה פרטים מתנהג שלא ע"פ התורה לפי דעת חז"ל, דבזה נאמר שאם הוא משום שכך גדלוהו אבותיו כשר לעדות, אבל מי שמתנהג ברוב עניינו שלא ע"פ דרך התורה וקבלת חז"ל אף שכך נתגדל, כיון שנתגדל ושמע וידע שרוב בני" מתנהגים באו"א ע"פ הרבנים והם חולקים בזה, אף שאין לנו להורגו משום דלענין זה הוי אונס קצת, עכ"ז אינו כישראל ואין אנו מצויין להחיותו ופסול לעדות אף בדברים דמחזיק בהם, דהחזקה אינו ע"פ דעת התורה, ואין עליו "תורת אחיו" ומתנאי העדות שיהיה "אחיו", ואין מצוין להחיותו⁷⁶ אף שאין מורידין עיי"ש.

אבל ישנם החולקים וסוברים שגם תינוק שנשבה פסול לעדות וכמה מהם, א- החוות דעת סי' קנ"ט סק"ד כתב דאפי' קודם הגזירה היה על הכותי דין מומרים דכפרו בחז"ל ואפיקורסים הם, וכדין צדוקים בזה"ז, דדין מומרים עליהם, ובמס' עירובין איתא עליהם "שאינם מודים בעירוב", וכל מקום לא האמינם בדבר דלא החזיקו בהם, וגם בזה דהיו נאמנים כשחתמו בגיטי נשים הוא דווקא כשחתם ישראל בסוף דבזה בוודאי היה כותי חבר⁷⁷ (ובפשטות נראה שאין סובר דמה "מעשה אבותיהם בידיהם" מסלק פסול עדות כו'). ב- ובבירור יתר ענין עדות

75 עוד כתב אמנם יש לצייר חששא בהם לפי מה שהכרעתי למעלה שהכותיים והצדוקים בכל מה שעוברים על גופי תורה מחמת טעותם שאינם מודים לדברי חכמים אינם נפסלים לעדות דעלמא ולא לשבועה שסבורים לעשות בטוב ולבם אונסם כו', והכי מוכחא סוגיין דכל גט שיש עליו עד כותי כו', דאי לאו דכותי חבר הוא לא הוה מחתים לקמיה. ולפ"ז איפשר להכניס גם הקראין בכלל זה שאף הם אינם בקיאים בדקדוקי מצות שלמדו חכמים ממדרש הכתובים או הלכה למשה מסיני וכן נראה לכאורה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות עבדים שהצדוקין בזה"ז כמו כותיים באותו זמן קודם שגזרו עליהם ובלשון הזה של הרמב"ם ז"ל נתלו קצת גדולים שגמגמו בקראין ע"כ כו', ".

76 נמצא דלמד דבבני קראי עליו דיבר הרמב"ם מצווה להחיותו!

77 אבל לכאורה פשוט דברי אדמה"ז או"ח סי' קצ"ט אינו כמותו דהכותים לא היו "מורדים ופושעים" (קודם הגזירה) ולכנהוכשרו לוימון (אף בזמן לא היו מומנין אע"ה) ולא היה להם דין מומרים (ומשמע דכתב כללותם). אבל לאיך דברי אדמה"ז עצמו (הובא לעיל) ה' שחיטה סקי"ד "מתחלה היו גרי אמת ואחר כך נתקלקלו וכפרו בהרבה

מבואר לפני זה בשיטת המבי"ט סי' ל"ז ז"ל "דפשיט דהני צדוקין לאו שוגגין מיקרו אלא מזידים ופסולים מדאורייתא אפילו בני בניהם שהדיחו אותם אבותם דהא מותרין ועומדין הם דידיע דאתו מזרע ישראל ומכחישים בתורה שבעל פה ועוברים כמה עבירות בכל יום כו', ומעיזי' פניהם נגד חכמי הדור ואין מזיד גדול מזה כו', ולא ימהר להורגם אבל לענין עדות פשיטא דהם פסולין מן התורה כדאמר' ולא הוצרכו חכמים למנותם בכלל פסולי עדות כדקאמר הרב ז"ל דהא בכלל מינים הם ותלמידיהם ובני בניהם כמו שכתב ז"ל פ"י מהלכות עבודה זרה ופ"ג מהלכות עבדים קרי להו כופרים ומינים וכופרים ודאי פסולים מן התורה", ועיין שם שמוכיח מדברי הרמב"ם עצמו שצדוקים פסולים לעדות, בלתי אם נודע בבירור שהם חברים "דדוקא בכותי אחד וחבר הוא דהכשיר וכדאיתא בגמרא אבל סתם כותי דלאו חבר הוא פסול לעדות אפי' בצירוף עד אחר כשר וצדוקי דכוותיה לענין פיסול אלא דפיסוליה טפי מדאורייתא כדא' והאי חבר דאמרן היינו חבר שהולך בדרכי הפרושים בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה כו', והכא נמי לענין עדות איכא בינייהו דכותי' דגרי אמת הוו במלת' דכתיבה באורייתא כדמשמע בכמה דוכתין לא פסילי אלא מדרבנן כו', אלא מדרבנן פסלי להו משום דלא קבלו עליהו תורה שבעל פה אבל צדוקים דממי יהודה יצאו וקבלו אבותיהם מסיני תורה שבכתב ובעל פה חשיבי רשעים בכמה כריתות דלא כתיבי בהדיא באורייתא והוו מזידין אפי' בני בניהם אחר שידעו דאתו מזרע קדש ולא הדרי בהו ומשום הכי פסילי מדאורייתא ולא תקשי יציבא בארעא וגיוורא בשמי שמיא דהא אפי' גוים לדעת רש"י ז"ל לא פסילו מדאורייתא לעדות דבני נח נצטוו על הדינים וישראל גמור אי הוי רשע בעבירה אחד פסול לעדות מדאורייתא ויצא לנו מכל זה דצדוקים פסולים לעדות מן התורה הפך ממה שנכתב במגלה הנז'".

הארננו בציטוט דבריו (כי א) להוכיח בבירור שהוא מפרש כן בשיטת הרמב"ם (הסובר שצדוקי אינו כנכרי ודלא כרבינו שמשון שהובא בסי' שלאח"ז בהמבי"ט) שצדוקים אינם כשרים לעדות מדאורייתא (ואין מועיל החזקה דחתים ישראל לבסוף כמו שמועיל בכותי), (ב) שיסודו וסברתו הוא שכופרין בתושבע"פ פסולין לעדות והו"ל לחזור בתשובה כיון שידעו שבאו מזרע קודש, (ג) כל זה למרות שיש הסברא "מעשה אבותיהם בידיהם", (ד) והוסיף עוד סברא, שגורע מי שבא מזרע ישראל ואינם מתנהגים ומאמינים בתושבע"פ ממי שבא מקהל גרים כו', (ה) אבל לאיך אפשר ונראה שזה דווקא משום שהם תלמידיהם של הכופרים ומינים וכו' וכפי שרואים בתשובה זו (ובנידון ד"נתקלקלו ביותר") ויש לעיין בזה עוד, (ויש להעיר מדבריו בסיום התשובה שם "אפ"ה חיישינן שמא נתקדש בפני ישראל או בפני חברים או שוגגין שביניה' ולא חשו להנהו קידושי).

אבל יש לחלק בשיטת המבי"ט בין הללו שמעיזין פניהם נגד חכמי הדור ומגלים פנים בתורה כו' ואלו שאינם בגדר זה (אע"פ שבאים מזרע קודש כו') שאפשר שאם חסר בעניין

תורה שבעל פה, רק שבשחיטה החזיקו בה בכל הלכותיה שבעל פה, וכל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל כו", שגם כאן נראה שאין הם כופרים גמורים בכל תושע"פ, אבל ראה בדברי אדמה"ז כתב יו"ד סימן ב סעיף ח כו", ולא דמי לכותים קודם שגורו עליהם להיות כנכרים דבישראל עומד על גביו או אפילו יוצא ונכנס היה מותר לאכול משחיטתו בלי שיבדוק לו סכין משום דהכותי מירתת מהישראל שמא יבדוק הסכין אחריו לפי שידע שהישראל לא יסמוך עליו הואיל והוא נבדל מעדת ישראל באמונתו שאינו מאמין בתורה שבעל פה כו", אבל נראה מכל הדברים אלו שלשיטתו לא היה להם דין מומר בכה"ת. אלא שאין להביא ראיה מדבריו אלו להקראי הכופר בתושבע"פ שאפשר שלא "דקדקו במה שהחזיקו יותר מישראל ובפרט בזמן "שקלקלו ביותר" כנ"ל.

ההעזה נגד חכמי הדור והגילוי בתורה שלא כהלכה אינם פסולים לעדות, ועוד והוא עיקר, דנראה קצת שאין לפרש אדמה"ז בהלכה זו כדבריו, כיון שההלכה שלאחריה ס"פ, מביא אדמה"ז שיטת י"א שבכללות מיוסדת בדברי הש"ך, שהוא מסתייע בדברי המבי"ט וא"כ לכאורה אין נראה שרבינו מתכווין לזה בהלכה ע"ט (שהיא בשיטה החולקת עם שיטת הי"א) כיון שחולק על הסברא שאין אנוסים משום "דהו"ל למידע". ואולי אפשר, שהגם ששיטה זו חולקת על שיטה שלאחריה, מ"מ מסכמת שלעניין דיני עדות הם פסולים לעדות משום הנימוקים של השיטה החולקת (שאינו זה אונס גמור רק לענין שאין מורידין, אבל אין זה אונס לעניין שיהא כשר לעדות).

ג. מפוסקי זמנינו באגר"מ אהע"ז סי' פ"ב "ואמינא עוד יותר דאף בניהם שכתב הרמב"ם שם בה"ג אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו כו', עיין שם שחיזין שאין להם דין מורידין ולא מעלין, מ"מ לענין פסול לעדות גם הם פסולין דנהי דלא גרע מעכו"ם אבל לא עדיף מעכו"ם לענין עדות דעכ"פ אינו בכלל ישראל לעדות דאנוס אינו כמאן דעבד ולכן כמו שעכו"ם פסול לעדות כ"כ פסולין בני הכופרים. ואף שלענין לא מעלין מסתבר שעדיף מעכו"ם מטעם שאיתא ברמב"ם שם שצריך להחזירן לתשובה ולמשכן בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה, מה שליכא זה בעכו"ם, מ"מ לענין עדות כל זמן שלא חזרו בתשובה והם בטעותם לא עדיף מעכו"ם מאחר דחזינן דכפירה מחשיבה ליצא מכלל ישראל משום שאינו מחזיק בדת ישראל לכן כל זמן שטועה אינו בכלל ישראל"⁷⁸.

ד. והנה גם שיטת הרדב"ז בתשובה הנ"ל בסופו "עוד כתב אמנם יש לצייר חששא בהם לפי מה שהכרעתי למעלה שהכותיים והצדוקים בכל מה שעוברים על גופי תורה מחמת טעותם שאינם מודים לדברי חכמים אינם נפסלים לעדות דעלמא ולא לשבועה שסבורים לעשות בטוב ולבם אונסם. והכי מוכחא סוגיין כו', ולפ"ז איפשר להכניס גם הקראין בכלל זה כו', וכן נראה לכאורה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות עבדים שהצדוקין בזה"ז כמו כותיים באותו זמן קודם שגזרו עליהם ובלשון הזה של הרמב"ם ז"ל נתלו קצת גדולים שגמגמו בקראים ע"כ ואני איני מכלל הגדולים וכן אני סובר בלא גמגום לענין יינם ושחיתותן ועדותן וכל דבריהן חוץ ממזרות כאשר כתבתי למעלה כו', עוד כתב וכו', ואני אומר (היינו, שזה שיטת הרדב"ז וחולק על הכתוב לעיל), כי יפה למד הרב לצדוקים מן הכותיים אפי' שיהיה חשש פיסולם משום עדות כשיטת ר' אליעזר וה"ק הצדוקים ככותיים קודם שגזרו עליהם כי הכותי החבר שקבל עליו דברי חברות להיות כמונו כשר לגיטי נשים ושחרורי עבדים אבל אותם שאינם חברים פסולים לכל עדות כן הצדוקים בזה"ז אם יקבל עליו דברי חברות ומילי דרבנן אף על גב דעדיין לא נהג בהם הרי זה כשר עם ישראל אחר ואחר שיתנהג כמונו הרי הוא כשר ואפי' שנים מהם אבל סתם צדוקים אינם כשרים לשום עדות כלל וכ"ש הני דידן דפקרי טפי".

אנו מביאים חלק זה מהרדב"ז, שהגם שהוא מסתפק אם לפסוק כהרמב"ם או כרבינו שמשון (הפסק צדוקי כנכרי), מ"מ אנו מביאין חלק זה שהוא מפרש דברי הרמב"ם שמה

78 יש להעיר עוה"פ מה שהערנו לעיל שמה שמפרש שהטעם שלא מעלין הוא רק משום שצריך להחזירן, נראה מאדמה"ז לכאורה שאין סובר כן, דלכאורה פשוט דברים יש לפרש דכיון "דאנוס" לכן אין בו הדין "דלא מעלין" ויתירה מזו דיש מצוה להחיותו (אם אין בו הטעם "דלא יגדל בן לעי"ז).

שמכשיר עדות כותי הוא דוקא "בחבר" שקיבל עליו דברי חברות להיות כמונו.

אבל ברור שאין להביא דברי הרדב"ז בכללות התשובה לבאר כוונת אדמה"ז בהלכה דידן, כיון שרואים דבהתשובה שם, לא החשיב בקראין דבזמנו כאילו "בני התועין" אלא החשיבן כשל "דור ראשון", "והשתא ניחא דפסק הרמב"ם ז"ל כר"ג ור"מ דנותן רשות וכו' ובהלכות ממרים ובכמה מקומות כתב שהם בכלל המינים שכופרין בכל התורה כולה והם כגוים כו', אבל בני הטועים השווה להו כתינוק שנשבה לבין הגוים כאשר ביאר בהלכות ממרים. והני דהאידינא לדעתיה חזר דינם כטועים הראשונים והרי הם ככופרים בכל התורה כולה ואפילו לדעת הרמב"ם ז"ל ואיני אומר קבלו דעתי בזה אבל אני אומר דהכי מסתבר" והרי אדמה"ז שבסע"ט חלק על סברת הרדב"ז (שהיא סברת הי"א) בנוגע לצדוקים בזמנו לפי ביאור הב"י בהל' עירובין, ובאמת יל"ע היאך יפרש אדמה"ז בהל' עירובין ההלכה לפי שיטת הי"א בהל' רבית סי' פ', אבל ראה להלן שאדמה"ז אינו לומד שיטת הי"א שם ממש כהש"ך והכל על מקומו יבוא בשלום).

וראה גם בח"א סי' ע"ג (בעניין היתר הקראין לבוא בקהל ד' שהרבה אסרו, רמ"א אהע"ז סי' ד' סל"ז וראה באוצר הפסקים שם וכל השיטות בדבר) "שאלת ממני אודיעך דעתי באחד מבעלי מקרא (הכוונה לקראים) כו', אם מותר להשיאו אשה אם יש בהם חשש פיסול מלבוא בקהל או לאו, תשובה, הם מותרים לבוא בקהל אם היו כמונו והטעם שכל הקידושין שלהם הם בעדים פסולים מן התורה ואין כאן קדושין כלל כו', כלל דמלתא הם פסולי עדות וקידושיהם בפני עידיהם אינן קדושין ולפיכך אין בהם חשש ממזרות ומותרין לבא בקהל כו', הילכך אם יסכימו עמי שנים מבעלי הוראה הנמצאים בדור הזה אני מתירם לבוא בקהל, ". אבל כנ"ל אין ראייה ממנו כיון שאינו מכריע בין שיטת הרמב"ם שצדוקי ישראל ובין שיטת הר"ש אלא כמסתפק אם יש לפסוק כשיטות צדוקי כנכרי (דלא כפסק הרמב"ם והטוש"ע), והמדובר כאן הוא, האם לשיטת הרמב"ם הסובר שבני הצדוקים הן "כתינוקות שנשבו" ויש לקרבם כו' האם לשיטתו הם פסולים לעדות או לא ואין ראייה מהרדב"ז על זה (אלא שאכן יש לדון ולהוכיח מחלק מתשובות הרדב"ז שמוכיח שהקראים כשרים לבוא לקהל גם מתשובת הרמב"ם)⁷⁹.

79 עוד נראה להדגיש ששיטת הרדב"ז בשיטת הרמב"ם עצמו שונה מכפי שהוא פשוטו של הרמב"ם וכפי שהוא נפסק בשו"ע (הל' עירובין ורבית בלי ההסתייגות של הרדב"ז בזה) ונביא בקצור דבריו של הרדב"ז בהל' ממרים פ"ג ב"ד"א באיש שכפר בתורה וכו'. ענין תינוק שנשבה לבין העכו"ם נזכר במס' שבת. נראה שכתב רבינו זה ללמד זכות על הקראין אבל הנמצאים בזמנינו זה אם היה אפשר בידינו להורידן היה מצוה להורידן שהרי בכל יום אנו מחזירין אותם למוטב ומושכין אותם להאמין תורה שבע"פ והם מחרפין ומגדפין את בעלי הקבלה ואין לדון את אלו בכלל אנוסים אלא כופרים בתורה שבע"פ וכבר הארכתי בתשובת שאלה על ענינם, ונצטט עוד חלק מהתשובה הארוכה ההיא ". אבל לפע"ד לא קשיין אהודי כי מ"ש בפי' המשנה איירי באותם שהחזרנו /שהחזרנו/ אותם לאיתן התורה והתרינו בהם כמה פעמים ולא אבו שמוע ומש"ה הרי הם כנכרים גמורים לענין שחיטה וכמינין גמורים לענין הריגה. ומ"ש בפסק דשחיטת צדוקי מותרת בישראל עומד ע"ג היינו בסתם צדוקי דעדיין לא התרינו בו ומפני שבני התועים הם כאנוסים שחיטתן מותרת וזה שכתב בהל' ממרים שאין ממהירין להורגן. תידוק מינה שאם התרו בהם כדי שיחזרו לאיתן התורה ולא אבו שמוע כאשר אנו עושין לאלו הקראין בכל יום ויום ואדרבה מפקרי טפי משמע שהורגין אותם וכ"ש ששחיטתן אסורה וינם אסור ועליהם דבר בעל התשובה ונמצא הרמב"ם ז"ל מסכים עמו כו', בהרמב"ם שהוא מהמיר כשמהזירין אותם למוטב ואין חוזרים", והרי שיטת אדמה"ז בסי' ע"ט אין נראה כלל שכולל מדברי ושיטת הרדב"ז, כיון ששיטת הרדב"ז היא שייך לשיטת הי"א בסע' פ' שיטתו מהשי"ך. ויתירה מזו, אפי' שיטת הי"א שבס"פ אין נראה שמסכים עם ביאור הרדב"ז לענין שחיטת הרמב"ם יסכים שאם החזירו אותם למוטב ולא אבו שמוע שדינם מורידין כו', שהרי לא הזכיר סברא זו כלל באותו סעיף אלא "נתקלקלו ביותר" וכופרים בתשבע"פ כולה". ונמצא שאין

ה. ויש לדון עוד בעניין זה בדברי האחרונים הדנים בכשרות הקראים לבוא בקהל שבדבריהם מבואר אם הם כשרים לעדות או לא. ולדוגמא המהרש"ך ח"ג סי' ט"ו שבאריכות דבריו שם העלה סברא דאפי' להרמב"ם שהם כתינוקות שנשבו לא יעלה על הדעת שכשרים לעדות כו", ואמינא ולא מסתפינא שאפילו אם נאמר שאלו הקראים שבזמנינו זה היו כאנוסים כו', אפילו הכי אין ראוי להכשירם לעדות, כיון דסוף סוף עוברים על כמה עבירות לפי דת האמת".

ובאמת שצריך בירור גם להיפך, שהב"י כתב באהע"ז סי' ד' שאין הקראי מותר לבוא בקהל ד' ומייסד שם אדברי ר"ש. אמנם לא הביא דבר זה בשו"ע ואולי משום שאפשר שסובר כהרדב"ז שהם פסולים לעדות. אבל הרמ"א אכן הביא כן להלכה באהע"ז שם אע"פ שפסק בהל' רבית שאין להלוות רבית לקראים וכן לבן המומר כיון שהם "כתינוק שנשבה לבין העכו"ם", וז"ל שם יו"ד קנ"ט ס"ג "תינוק שנשבה לבין העובד כוכבים ואין יודע מתורת ישראל כלל, דינו כקראים ואסור להלוות לו ברבית. (כך משמע מב"י לדעת הרמב"ם). ולכן מומרת לעבודת כוכבים שיש לה בן מן העובד כוכבים שהבן הרי הוא כמוה ונקרא מומר, אסור להלוות לו ברבית, דהוי כתינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים", וא"כ למה חושש שיאסרו הקראים לבוא בקהל ד' מפאת ממזרות, והרי כיון דפסולים לעדות א"כ אין קידושיהם קידושין ומה ספק הממזרות. אבל נראה ממה שכתב במבי"ט סי' ל"ז שיש חשש ממזרות גם באופן אחר, או שנתקדש בפני קראי חבר (קודם שנהפך למינות וכיוצא) או שנתקדש בפני רבנים ואח"כ נתגרשו ע"י הקראים. ועיין עוד בכל תשובת המהרש"ך שם (עוד סברות לפוסלם לעדות או שלא לפוסלם) ואין כאן מקומו להאריך עוד בזה, אלא לומר שאולי יש אפשרות שכוונת אדמה"ז שאין להם דין מין "לענין מורדין" לשלול שיש לו פסול מין לענין עדות.

סוף וקיצור דבר נראה, דיתכן לבאר דכוונת אדמה"ז ב"אין להם דין אפיקורס לענין מורדין" שיש להם דין אפיקורס לענין עדות, כיון דלגבי עדות, אין הפסול משום "דמורד" (עניין השלילי של כופר), אלא שעניין זה בעי המעלה החיובית שבישראל, והקראי, אע"פ שהוא אנוס, "כמאן דעביד לא אמרי", ולכן אפשר שפסול לעדות (וע"ד מה שפסול לכתבת סת"ם או לשחיטה באם אינו נזהר בהל' שחיטה המסורה לנו, אע"פ שהוא מאמין בתשב"כ כנ"ל⁸⁰).

להשתמש בסברת הרדב"ז לבאר לכוונת אדמה"ז בסע' ע"ט (לולא שנאמר בסעי' ע"ט מסכים עם נקודת השיטה בסע' פ' לכל דיני התורה אלא שלדיני "מורדין" (או איסור להחיותו) אין סובר כמותן, אבל לכאן הוא היפך פשוט המשמעות, כיון שבסעי' ע"ט מרחיב לבאר גודל אונסם ואין מוזכר כלל שהתרינו והזהרנו בהם ולא החזירו למוטב (ולבאר שאעפ"כ אנוסים הם).

80 אלא דשם בעי דרשא ופסוק לבאר שמי שאינו "בר קשירה" אינו "בר כתיבה" (כן נראה לכאן מדברי התוס' ע"ז כ"ז. דהדר אינו סברא בעלמא אלא הוא נלמד מדרשא שלכן אין אומרים כן במילה). (אבל להעיר מצ"צ יו"ד סי' ט"ו). ואין לומר, ששם בעי פסוק כיון דמדובר אודות דבר הקשור עם קיום מצוה, שגם המומר "מצווה ומוזהר בה" (כמבואר בפנים סברא זו, וראה גם בצ"צ שם), ואפי' כתיבת סת"ם היא הכשר מצוה, כיון שגם הגדת עדות מצוה היא ("אם לא יגיד כו"). אלא אפשר לומר, שלענין עדות דבעי כח נאמנות נוספה (שישראל מוחזק בכשרות) הרי מסברא נראה דמי שאינו בתורה (אפי' אנוס "כמאן דעביד לא אמרי"), אין לו כח זה.

בדברי שולחן הרב צריך לדייק כמו ברמב"ם!!!

(הג"ר מיכל זילבר ששמע מהג"ר מאיר בן מרן הגרי"ז ששמע מאביו.

נדפס בקונטרס מסורת רבותינו עמ' 41)